

Śrī Manaḥ-śikṣā

śrī śrī guru-gaurāṅgau jayataḥ

Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī's

Śrī Manaḥ-śikṣā

Spirituele instructies aan het verstand

Met het

Śrī Bhajana-darpaṇa-digdarśinī-vṛtti

commentaar van

Śrī Śrīmad

Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja

Een vertaling met uitgebreide betekenisverklaring van het

Bhajana-darpaṇa

commentaar van

Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura

Jaya Radhe

Śrī Manah-śikṣā

Oorspronkelijke titel: Manah-siksa – Instructing the Mind

Auteur: Srila Raghunatha dasa Gosvami, 1494

Sri Bhajana-darpana-digdarsini-vrtti:

Sri Srimad Bhaktivedanta Narayana Gosvami Maharaja, 1921

Bhajana-darpana: Srila Bhaktivinoda Thakura, 1838

4de druk: 2012 Gaudiya Vedanta Publications – Delhi, India

Nederlandse titel: Manah-siksa – Instructies aan het verstand

Nederlandse vertaling: 2019 Indira dasi

Voorzien van Sanskriet verzen in Devanagari en Romeins diacritisch schrift

Foto Srila Bhaktivedanta Svami Maharaja is courtoisie van © Bhaktivedanta Book Trust International, Inc., www.Krishna.com. Gebruikt met toestemming.

Vector art: Zcool.com; Freepik.com; Vecteezy.com

Pro Deo Uitgever Jaya Radhe: <https://purebhakti.com/jayaradhe.nl>

Email: banyantree@duck.com

Drukwerk: www.pumbo.nl

Papier: HVO biotop

Paperback: www.boekenbestellen.nl/boek/manahsiksa

Alle Nederlandse titels van deze auteurs op één pagina:

www.boekenbestellen.nl – Zoekterm: BV Narayana Maharaja

Kosteloos Nederlandse titels in eBookformaten: jayaradhe.nl/boeken.html;
purebhakti.com/resources/ebooks-magazines/bhakti-books/dutch

Nederlandse vertalingen van de literaire nalatenschap van Sri Srimad Bhaktivedanta Narayana Gosvami Maharaja worden als Nederlands cultureel erfgoed geconserveerd door de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag en het World Book Archive in Vrindavan.

Gaudiya Vedanta Filosofie; Caitanya; Vaisnavisme

NUR: 718 Oosterse religies

COPYRIGHT 2019 © I.H.M. GOOSEN – ENKELE RECHTEN VOORBEHOUDEN

BEHALVE WAAR ANDERS VERMELD VALT ALLEEN DE TEKST (NIET OPMAAK, FOTO'S EN KUNST) IN DIT BOEK ONDER CREATIVE COMMONS NAAMSVERMELDING-GEENAFGELEIDWERKEN 4.0 INTERNATIONALE PUBLIEKE LICENTIE

Overzicht licentie: <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode.nl>

Inhoud

Voorwoord	i
Inleiding	xiii
Vers Een	1
Vertaling	2
(1) Śrī guru	3
(2) Goṣṭha – Śrī Vraja-dhāma	4
(3) Goṣṭhālayin – de inwoners van Vraja	4
(4) Sujana – de Vaiṣṇava's	5
(5) Bhūsurā-gaṇa – de brāhmaṇas	5
(6) Sva-mantra – de dikṣā-mantras	5
(7) Śrī Harināma	6
(8) Vraja-nava-yuva-dvandva-śaraṇa – overgave aan het jonge Goddelijke Paar van Vraja	6
(9) Dambhaṁ hitvā – geef trots op	6
(10) Apūrva-rati	7
(11) Atitarāṁ kuru – doe intensieve pogingen	7
Anuvṛtti	8
Vers Twee	23
Vertaling	24
Pūrva-pakṣa – het eerste bezwaar tegen een bewering in een discussie	24
(1) Na dharmāṁ nādharmāṁ śruti-gaṇa-niruktaṁ kila kuru - voer niet de religieuze en onreligieuze activiteiten uit vermeld in de Śruti's	25
(2) Śaci-sūniṁ nandiśvara-pati-sutatve (smara) - mediteer op Śrī Śacinandana als niet-verschillend van Śrī Nanda-nandana	26
(3) Guru-varāṁ mukunda-preṣṭhatve (smara) - mediteer op de geestelijk leermeester als zeer dierbaar aan Śrī Mukunda	27
Anuvṛtti	29
Vers Drie	41
Vertaling	42
Pūrva-pakṣa – Bezwaar	42
(1) Rāgātmikā-bhakti	43
(2) Pratījanuḥ – leven na leven	50
Anuvṛtti	50

Vers Vier **55**

Vertaling 56

- (1) Mati-sarvasva-haraṇi asad-vārtā-veśyā - de prostituee van wereldse prietpraat plundert de rijkdom van wijsheid 56
  - (2) Sarvātma-gilāni mukti-vyāghryā kathā - praten over bevrijding is een tijgerin die de ziel verslindt 57
  - (3) Vyoma-nayāni lakṣmīpati-rati - liefde voor Lakṣmīpati Nārāyaṇa leidt naar Vaikuṇṭha 59
  - (4) Sva-rati-maṇi-da – het schenken van het juweel van liefde voor Hen 61
- Anuvṛtti 64

Vers Vijf **69**

Vertaling 70

- (1) Kāmādi-prakaṣa-pathapāti-vyatikara – lust enz., de verzamelde agressoren op de openbare weg 70
- (2) Asac-ceṣṭā-kaṣṭa-prada-vikaṣa-pāsa – de folterende, afschrikwekkende koorden van verdorven daden 72
- (3) Bakabhid-vartmapa-gaṇa – de beschermers van het pad dat leidt naar de moordenaar van Bakāsura 72

Vers Zes **75**

Vertaling 76

- (1) Prodyat-kapaṣa-kuṭīnāṭi-bhara-khara-kṣaran-mūtre snātvā – baden in de druppelende urine van de grote ezel van volslagen bedrog en schijnheiligheid 76
- (2) Gāndharvā-gīridhara-pada-prema-vilasat-sudhāmbhodhau snātvā – baden in de ambrozijnen oceaan van liefde voor de lotusvoeten van Śrī Gāndharvā-Gīridhārī 78

Vers Zeven **83**

Vertaling 84

- (1) Dhṛṣṭā śvapaca-ramaṇi pratiṣṭhāsā – het verlangen naar prestige is een brutale, hondenvleesetende, kasteloze vrouw 84
- (2) Nirmala-sādhu-prema – smetteloze goddelijke liefde 85
- (3) Prabhu-dayita-atula-sāmānta – het onvergelijkbare leger commandanten van Śrī Kṛṣṇa. 85

Vers Acht **89**

Vertaling 90

- (1) Dainya-kākuti – nederige, verdrietige uitdrukking 90
- (2) Śaṭhatā me duṣṭatvam – pretentie is mijn verdorvenheid 93

(3) Ujjvala-premāmṛta – de nectar van amoreuze liefde	93
(4) Śrī-gāndharvā-bhajana	95

***Vers Negen* _____ 99**

Vertaling	100
(1) <i>Vraja-vīpina-candraṁ smara</i> – herinner je Śrī Kṛṣṇa, de maan van het bos van Vraja	100
(2) <i>Tāṁ vrajavaneśvarīm nāhatve (smara)</i> – denk aan Śrīmatī Rādhikā als jouw svāminī	102
(3) <i>Lalitām tad-atula-sakhitve (smara)</i> – denk aan Śrī Lalitā als de ongeëvenaarde vriendin van Śrīmatī Rādhikā	102
(4) <i>Viśākhām śikṣāḥ-vitarāṇa-gurutve (smara)</i> – denk aan Śrī Viśākhā als jouw instructiegevend geestelijk leermeester	106
(5) <i>Priyasaraḥ (Rādhā-kuṇḍa) tat-prekṣā-lalita-ratī-datve (smara)</i> – denk aan Rādhā-kuṇḍa als toekenner van de darśana van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa en schenker van extatische liefde voor Hen	110
(6) <i>Bidden tot Śrī Viśākhā (als zij die darśana van en extatische liefde voor Śrī Rādhā-Kṛṣṇa schenkt)</i>	110
(7) <i>Girīndrau lalita-ratī-datve (smara)</i> – denk aan Girīrāja-Govardhana als hij, die extatische liefde schenkt	111

***Vers Tien* _____ 113**

Vertaling	114
(1) De buitengewone kwaliteiten van Śrīmatī Rādhikā	114

***Vers Elf* _____ 125**

Vertaling	126
(1) <i>Tad-gaṇa-yujoh</i> – met Hun metgezellen	126
(2) <i>Smara-vilāsa-vivaśa</i> – verzonken in amoreus spel en vermaak	126
(3) <i>Vraje sāksāt-sevā-labhana</i> – het verkrijgen van rechtstreekse dienst in Vraja	126
(4) <i>Śrī Rūpeṇa-samam</i> – in overeenstemming met Śrī Rūpa	127
(5) <i>Ijyā</i> – verering van het godsbeeld	128
(6) <i>Ākhyā</i> – verheerlijking	128
(7) <i>Dhyāna</i> – meditatie	129
(8) <i>Śravaṇa</i> – horen	130
(9) <i>Nati</i> – aanbieden van eerbetuigingen	130
(10) <i>Govardhanaṁ bhaja</i> – verering van Śrī Govardhana	130
(11) <i>Nityā</i> – in overeenstemming met de regels (van toewijding)	131

Vers Twaalf	133
Vertaling	134
(1) Sa-yūtha – met zijn groep	134
(2) Rūpānuga	135
(3) Gokulavana – in het bos van Gokula	135
(4) Manaḥ-sikṣā-da – instructies aan het vertand	140
(5) Varam – meest uitmuntend	140
(6) Madhurayā-girā-uccaiḥ – luid zingen met een melodieuze stem	140
(7) Samadhigata – grondig begrepen	141
Glossarium	143

Voorwoord

[vertaald uit de Hindi uitgave]

DOOR DE GRONDELOZE GENADE VAN DE LOTUSvoeten van mijn meest eerbiedwaardige geestelijk leermeester, *nitya-līlā-praviṣṭa om viṣṇupāda aṣṭottara-sata Śrī Śrīmad Bhakti Prajñāna Keśava Gosvāmī Mahārāja*, wordt vandaag deze uitgave van *Śrī Manaḥ-sikṣā* met vreugde aan de trouwe lezers gepresenteerd. *Śrī Manaḥ-sikṣā* werd gecomponeerd door Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī, de vooraanstaande volgeling van Śrī Rūpa Gosvāmī. Het commentaar in deze uitgave wordt *Śrī Bhajana-darpaṇa-digdarśini-vṛtti* genoemd, de uitleg die ieder punt in het commentaar genaamd *Bhajana-darpaṇa* onderzoekt. Het is een vertaling met uitgebreide aantekeningen van het commentaar, *Bhajana-darpaṇa*, geschreven door Śrīla Saccidānanda Bhaktivinoda Ṭhākura, die in dit moderne tijdperk de stroom van de Gangesachtige rivier van *bhakti*, die praktisch onzichtbaar was geworden, nieuw leven heeft ingeblazen.

Śrī Manaḥ-sikṣā – geschreven door Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī, de eeuwige metgezel van Śrī Caitanya Mahāprabhu – is een verzameling van elf verzen, die het verstand spirituele instructies biedt. Deze verzen zijn een uittreksel uit het boek, *Śrī Stavāvalī*, een sa-

menstelling van alle gebeden en diepe, spirituele verlangens van de auteur. Śrī Dāsa Gosvāmī heeft deze elf verzen van *Manah-śikṣā* op zeer beknopte wijze overladen met de essentie van de lessen van Śrī Gaurasundara, de met *prema* bedwelmdde belichaming van de gecombineerde gedaanten van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa, evenals de lessen van Zijn intieme metgezel, Śrī Svarūpa Dāmodara, en de *ācārya* van de diepgaande wetenschap van devotionele smaken, Śrī Rūpa Gosvāmī.

In de devotionele literatuur van de Gauḍiya's, zoals *Śrī Bhaktirasāmṛta-sindhu*, *Śrī Bṛhad-bhāgavatāmṛta*, de zes *Sandharbhas* en *Śrī Caitanya-caritāmṛta*, wordt devotie in drie categorieën verdeeld: *sādhana-bhakti*, *bhāva-bhakti* en *prema-bhakti*. *Sādhana-bhakti*, toewijding in het stadium van beoefening, wordt verder verdeel in twee stadia: *vaidhī* (toewijding gebaseerd op schriftuurlijke sommatie) en *rāgānuga* (spontane toewijding). *Bhāva-bhakti*, die voortkomt uit *vaidhī-sādhana-bhakti* en *prema-bhakti*, die voortkomt uit *bhāva-bhakti* van die aard, worden overheerst door *aiśvarya-jñāna*, kennis van Gods rijkdom, vermogens en verhevenheid, maar *bhāva*, die zijn oorsprong vindt in *rāgānuga-sādhana-bhakti* en *prema*, die zijn oorsprong vindt in die standaard van *bhāva*, worden overheerst door *mādhurya*, beminnelijkheid zonder het minste spoor van *aiśvarya*.

Alleen door liefde, die door dergelijke beminnelijkheid wordt overheerst en die vrij is van ieder spoor van formaliteit of ontzag, kan men de liefdevolle dienst krijgen aan de lotusvoeten van het eeuwig jeugdige, Goddelijke Paar, Vrajendra-nandana Śrī Kṛṣṇa en Vṛṣabhānu-nandinī Śrīmatī Rādhikā. Liefde die wordt overheerst door ontzag en eerbied is de oorzaak, dat men naar Vaikuṅṭha gaat. Er is dus een heel subtiel maar aanzienlijk verschil tussen de kwaliteiten van *bhāva* en *prema*, die voortkomen uit het verschil tussen *vaidhī-sādhana-bhakti* en *rāgānuga-sādhana-bhakti*. Dit fundamentele verschil is het onderscheidende kenmerk van de gedachtenlijn van

de Śrī Gauḍīya Vaiṣṇava ācāryas, zoals in deze uitspraak uit Śrī Caitanya-caritāmṛta (Ādi-līlā 3.15-17) tot uitdrukking is gebracht,

*sakala jagate more kare vidhi-bhakti
vidhi-bhaktye vraja-bhāva pāite nāhi śakti*

*aiśvarya-jñānete saba jagata miśrita
aiśvarya-śīhīla-preme nāhi more prīta*

*aiśvarya jñāne vidhi bhajana kariyā
vaikuṅṭhake jāya catur-vidha mukti pāñā*

[Śrī Kṛṣṇa zei:] Overal in de wereld vereren mensen Me volgens schriftuurlijke sommaties, maar door dergelijke regulerende principes te volgen kan men de liefdevolle gevoelens van Mijn verheven toegewijden in Vraja niet bereiken. Omdat men zich gewaar is van Mijn hoogste verhevenheid, vereert de hele wereld Me met een gevoel van achting en eerbied. Liefde, die wordt verzwakt door zulke eerbied, geeft Me geen plezier. Degenen, die Me vereren volgens schriftuurlijke sommaties met een gevoel, dat wordt overheerst door achting en eerbied, gaan naar Vaikuṅṭha en krijgen de vier soorten bevrijding: *sārṣṭhi* (rijkdom zoals die van God), *sārūpya* (lichaamskenmerken zoals die van God), *sāmīpya* (nabijheid van God) en *sālokya* (residentie in Gods woonplaats).

Een diepe gehechtheid doordrenkt met spontane en intense absorptie in het object van genegenheid wordt *rāga* genoemd. Devotie voor Śrī Kṛṣṇa, die is verzadigd van deze diepe gehechtheid, heet *rāgātmikā-bhakti*. Toewijding, die in het kielzog van *rāgātmikā-bhakti* volgt, wordt *rāgānuga-bhakti* genoemd. Gretigheid naar het gevoel van de *rāgātmikā* toegewijden van Bhagavān is de enige kwalificatie voor *rāgānuga-bhakti*. Beoefenaren van dergelijke *rāgānuga-bhakti* dienen altijd in Vraja te wonen. Met behulp van zowel het fysieke lichaam als het innerlijk gecontempleerde spirituele lichaam, dat geschikt is om dienst aan Śrī Kṛṣṇa uit te voeren, waarnaar men met zorg aspireert, dient men altijd te denken aan Śrī Kṛṣṇa en Zijn

geliefde *gopīs* van Vraja en dient men Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa onafgebroken te dienen.

Door constant in Vraja te wonen onder leiding van *rasika* toegewijden, die diep zijn verzonken in de gevoelsgesteldheid van Vraja, dient men te horen, te chanten en te denken aan de namen, gedaante, kwaliteiten en het spel van Śrī Kṛṣṇa. Dit is de methode van *bhajana* voor toegewijden, die het pad van *rāgānuga-bhakti* gaan. Van alle onderdelen van *bhakti*, zoals horen en chanten, die in relatie tot *vaidhī-bhakti* zijn beschreven, kan dienstverlening, die gunstig is voor de ontwikkeling van de eigen bijzondere bestemming, ook op het pad van *rāgānuga-sādhana* worden geaccepteerd.

Het is van essentieel belang om te weten, dat door de instructies te volgen, die Śrī Caitanya Mahāprabhu aan de *jīvas* van deze wereld heeft gegeven, in het hart van de *sādhaka* plotseling een sterk verlangen ontwaakt om het pad van *rāgānuga* te volgen. Śrī Caitanyadeva beoefende, propageerde en proefde persoonlijk alleen die *bhajana*, welke wordt ondernomen via het pad van spontane toewijding (*rāga-mārga*). Als de *jīvas* met groot geluk de associatie krijgen van de dierbare metgezellen van Śrī Gaurāṅgadeva, zullen ze zeker gretig worden naar het ontwikkelen van het gevoel van de eeuwige inwoners van Vraja. Totdat men dergelijke associatie krijgt, nemen de meeste *sādhakas* het proces van *vaidhī-bhakti* aan, dat zeker moet worden uitgevoerd.

Door zijn toevlucht te nemen tot de lotusvoeten van Śrī Caitanyadeva gaat men onvermijdelijk *rāga-mārga* binnen. *Sādhakas*, die erg graag *rāga-mārga* willen binnengaan, moeten eerst de *sādhana* van *rāgānuga-bhakti* beoefenen. De kwalificatie, die is vereist voor *rāgānuga-bhakti* is zeer hoog. Zodra zich de werkelijke gretigheid ontwikkelt voor de gemoedsgesteldheid van de eeuwige inwoners van Vraja, verliest men zijn smaak voor zaken van deze wereld en wordt men verlost van vrome en zondige activiteiten, vruchtdragende actie (*karma*), inactie (*akarma*), verboden actie (*vikarma*), niet-

devotionele verzaking (*vairāgya*), het cultiveren van kennis gericht op onpersoonlijke bevrijding (*jñāna*) en verliest men de aantrekkingskracht voor het beoefenen van mystieke *yoga*.

In *vaidhī-mārga* ontwikkelt men eerst vertrouwen (*śraddhā*). Dan krijgt men de associatie van toegewijden (*sādhu-saṅga*). Door het beoefenen van *bhajana* wordt men daarna bevrijd van de hindernissen tot spirituele vooruitgang (*anarthas*). Geleidelijk ontwikkelt men dan een resolute standvastigheid (*niṣṭhā*), sterke smaak (*ruci*), stevige gehechtheid (*āsakti*) en extatische emotie (*bhāva*). Met dit systeem wordt *bhāva* pas na een zeer lange tijd verkregen. Maar als gretigheid ontwikkelt, worden alle *anarthas* heel gemakkelijk teniet gedaan vanwege de afwezigheid van de hunkering naar materiële lustbevrediging. *Bhāva* ontwaakt tegelijkertijd met deze gretigheid. In *rāga-mārga* is het van wezenlijk belang om alle schijnheiligheid, bedrog en verlangens naar prestige af te werpen. Indien men dat niet doet, zullen de *anarthas* toenemen en raakt men op een gevaarlijke manier ontspoord. In dat geval wordt vermengde gehechtheid, *rāga*, aangezien voor *viśuddha-rāga*, zuivere gehechtheid. Geleidelijk zal het materialistische gezelschap van de *sādhaka* toenemen, waardoor hij zal vallen.

De betekenis van *rāgānuga-bhakti* is hier *rūpānuga-bhakti*. Zonder *rūpānuga* te worden, een volgeling van Śrī Rūpa Gosvāmī, is het onmogelijk om het pad van *rāgātmikā-bhakti* binnen te gaan. Als iemand door een of ander groot geluk een intens verlangen ontwikkelt om het pad van *rāgānuga-bhakti* binnen te gaan, moet hij zeker deze *Manaḥ-sikṣā* van Śrī Dāsa Gosvāmī, de belangrijkste volgeling van Śrī Rūpa Gosvāmī, bestuderen en volgen.

Een korte levensgeschiedenis van Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī

Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī verscheen rond het jaar 1494 in een gerespecteerde en fabelachtig rijke familie van *kāyaṣṭha* grootgrondbezitters in een dorp genaamd Kṛṣṇapura (Saptagrāma) in het district Hugali in West-Bengalen. De naam van zijn vader was Śrī Govardhana Majumadāra. Zijn vaders oudere broer heette Hiraṇya Majumadāra. Hoewel beide broers schatrijke grootgrondbezitters waren, waren ze streng religieus en hadden ze enorm veel respect voor en vertrouwen in de Vaiṣṇava *sādhus*. De vermaarde toegewijde van Śrī Gaura en de *ācārya* van de heilige naam, Śrī Haridāsa Ṭhākura, bracht regelmatig een bezoek aan hun koninklijk hof. Hun geestelijk leermeester en hofpriester, Śrī Yadunandana Ācārya, was een vertrouwelijke leerling van Śrī Advaita Ācārya en een boezemvriend van Haridāsa Ṭhākura. Yadunandana Ācārya was de geestelijk leermeester van Śrī Raghunātha dāsa, die hem inwijding gaf.

Raghunātha dāsa had in zijn kindertijd de associatie van zuivere toegewijden, zoals Śrī Haridāsa Ṭhākura en Śrī Yadunandana Ācārya, en in zijn jonge jaren ontmoette hij Śrī Nityānanda Prabhu en Zijn metgezellen. Zijn invloed liet op hem een diepe indruk na met betrekking tot onvermengde toewijding. Heel snel liet hij rijkdom vergelijkbaar met die van Indra, de koning van de hemelse planeten, en een vrouw achter, die zo mooi was als een hemelse godin. Hij vertrok naar Puri-dhāma en gaf zich over aan de voeten van Śrī Caitanya Mahāprabhu, die hem toevertrouwde aan de zorg van Zijn tweede zelf, Śrī Svarūpa Dāmodara. Sinds die tijd stond hij bekend als “Svarūpera Raghu” of de Raghu van Svarūpa en door zijn genade verkreeg hij de bekwaamheid om vertrouwelijke dienst aan Śrī Gaurasundara te verlenen. Omdat Hij zeer verheugd was met zijn onaflatende toewijding aan *bhajana* en zijn exemplarische verzaaking, schonk Śrī Gaurasundara hem de bekwaamheid om Śrī Giri-

dhāri te dienen in de gedaante van een *govardhana-silā* en Śrī Rādhikā in de gedaante van een *guñja-mālā*.

Nadat Śrī Gaurasundara Zijn spel uit het gezichtsvermogen van deze wereld had genomen, raakte Śrī Raghunātha dāsa overweldigd door de zielsangst van ondraaglijke afgescheidenheid. Hij verliet Puri-dhāma en ging naar Vṛndāvana met de intentie om zijn leven op te geven door zich van een top van Śrī Govardhana Heuvel af te storten. Daar aangekomen echter overtuigden Śrī Rūpa en Sanātana Gosvāmī's hem om van dit idee af te zien door hem met de nectar van hun genade en zoete *kṛṣṇa-kathā* te besprenkelen. Vanaf die tijd werd hij hun derde broer en vestigde hij zich permanent aan de oever van Śrī Rādhā-kuṇḍa.

In Rādhā-kuṇḍa bleef hij diep verzonken in de verering van Śrī Rādhā-Govinda met een gevoel van afgescheidenheid in een straffe, onwereldse verzaking. Op de gevorderde leeftijd van ongeveer honderd jaar ging hij onder het uitvoeren van deze standaard van *bhajana* het ongemanifesteerde spel van het Goddelijk Paar in Śrī Rādhā-kuṇḍa binnen. Hij wordt gezien als Rati Mañjarī in *vraja-līlā*. Śrī Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmī heeft de methode van *bhajana* van Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī in *Śrī Caitanya-caritāmṛta* (Ādi-līlā 10.98-102) in de volgende bewoordingen beschreven,

*anna-jala tyāga kaila anya-kathana
pala dui-tina māṭhā karena bhakṣaṇa*

*sahasra daṇḍavat kare, laya lakṣa nāma
dui sahasra vaiṣṇavere nitya paraṇāma*

*rātri-dīne rādhā-kṛṣṇera mānasa sevana
prahareka mahāprabhura caritra-kathana*

*tina sandhyā rādhā-kuṇḍe apatita snāna
vraja-vāsī vaiṣṇave kare āliṅgana māna*

*sārdha sapta-prahara kare bhaktira sādhanē
cāri daṇḍa nidrā, seha nahe kona-dīne*

Toen Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī naar Vraja kwam, vestigde hij zich in opdracht van Śrī Rūpa en Sanātana Gosvāmī's in Śrī Rādhākuṇḍa en raakte in *bhajana* verzonken met een beklemmend gevoel van afgescheidenheid. Hij gaf de inname van voedsel en drank praktisch helemaal op. Hij aanvaardde dagelijks slechts een kopje karneemelk om in leven te blijven. Hij sprak of luisterde nooit naar werelds gepraat, dat geen relatie had met *kṛṣṇa-kathā*. Bij wijze van vuistregel bood hij Śrī Nanda-nandana, Śrīmatī Vṛṣabhānu-nandini, Hun eeuwige speelvrienden en de plaatsers van Hun goddelijk spel iedere dag plat op de grond duizend eerbetuigingen aan. Hij bood ook verschillende Vaiṣṇava's tweeduizend eerbetuigingen aan en chantte honderdduizend heilige namen. In zijn hoofd diende hij Śrī Rādhā-Kṛṣṇa dag en nacht. Hij besprak het spel van Śrīman Mahāprabhu gedurende drie uur per dag en nam driemaal daags een bad in Śrī Rādhākuṇḍa en omhelsde regelmatig de Vrajavāsī Vaiṣṇava's. Op deze manier voerde hij tweeëntwintig en een half uur van de vierentwintig uur per dag *bhakti* uit. Hij sliep dus maar anderhalf uur per dag en sommige dagen sliep hij helemaal niet.

Hij heeft drie boeken geschreven, die zeer bekend zijn: (1) *Śrī Stavāvalī*; (2) *Śrī Dāna-carita (Dāna-keli-cintāmaṇi)* en (3) *Śrī Mukṭā-carita*. Het huidige boek, *Śrī Manaḥ-sikṣā*, is onderdeel van *Śrī Stavāvalī*, een verzameling gebeden en door hem gecomponeerde verheerlijkingen.

**Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura, auteur van
het commentaar Śrī Bhajana-darpaṇa**

Śrī Saccidānanda Bhaktivinoda Ṭhākura, de eeuwige metgezel van Śrī Gaurasundara, herintroduceerde de stroom van zuivere toewijding in dit moderne tijdperk, waarin praktisch iedereen is verslaafd aan materieel plezier doordrenkt van de glinstering van wereldse kennis. Hij heeft op de verzen van *Śrī Manaḥ-sikṣā* een commentaar geschreven, dat is geworteld in diep filosofische conclusies en dat vol *rasa* is, de vloeibare zoete smaken van devotie. In dit commentaar

heeft hij ieder vers in relatie tot *rāgānuga-bhakti* of *rūpānuga-bhakti* zorgvuldig geanalyseerd. Gesteund door citaten uit *Śrī Bhakti-rasāmṛta-sindu*, *Ujvala-nilamaṇī*, *Stava-mālā*, *Stavavālī* en andere literatuur van de Gosvāmī's heeft hij ten gunste van *rāgānuga-sādhakas* op de essentiële methode van *bhajana* gewezen. Alle *rāgānuga-sādhakas* zullen voor dit buitengewone geschenk altijd aan hem verschuldigd blijven.

Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura is een vertrouwelijke metgezel van Sacīnandana Śrī Gaurasundara, die is getooid met de lichaamskleur en *bhāva* van Śrī Rādhā en die de gevallen zielen in het tijdperk van Kali bevrijdt. Śrī Bhaktivinoda is in deze wereld verschenen om *śrī harināma-saṅkīrtana* te verspreiden en zuivere *bhakti* te propageren en in het bijzonder *rūpānuga (rāgānuga) bhakti*, waarmee hij het innerlijke verlangen van Śrīman Mahāprabhu heeft vervuld. Hij verscheen op 2 september 1838 in een hoog opgeleide en gerespecteerde familie in een dorp genaamd Viranagara vlakbij Māyāpura in het district Śrī Navadvīpa-dhāma, West-Bengalen. Hij verdween uit deze wereld op 23 juni 1914 in de stad, Calcutta. Hij schreef ongeveer honderd boeken over *bhakti* in Sanskriet, Bengaals, Hindi, Engels, Oriya en andere talen. Om deze reden hebben verlichte personen hem de “Zevende Gosvāmī” genoemd en de Bhāgīratha¹, die de machtig stromende rivier van *bhakti* in het moderne tijdperk heeft geïnitieerd.

Hij openbaarde de verschijningsplaats van Śrī Gaurāṅga in de *yo-ga-pīṭha* in Śrī Māyāpura en kreeg bovendien Śrīla Bhaktisiddhānta Sarasvatī als zijn zoon. Verder heeft hij met zijn invloedrijke en vlekkeloze verhandelingen, artikelen en boeken over zuivere *bhakti*, en door het vestigen van *śrī nāma-hāṭṭa*, de marktplaats van de heilige naam, in iedere stad en in ieder dorp in de hele wereld de funde-

---

¹ Mahārāja Bhāgīratha is de antieke persoonlijkheid, die op kracht van zijn soberheden de heilige Ganges Rivier naar de Aarde overbracht. Dit wordt beschreven in *Śrīmad-Bhāgavatam*, Canto Negen, Hoofdstuk 9.

ring gelegd voor de brede verspreiding van *rūpānuga-bhakti*. Het resultaat hiervan is overal rechtstreeks zichtbaar. De geluidsvibratie van het gezamenlijk chanten van de heilige namen van Gaura en Kṛṣṇa weerklinkt in iedere uithoek van de wereld en zelfs in ver afgelegen landen in het Westen en het Oosten zijn rijke tempels gebouwd.

Mijn meest eerbiedwaardige geestelijk leermeester, Śrī Śrīmad Bhakti Prajñāna Keśava Gosvāmī Mahārāja, is een bewaker van de Śrī Gauḍīya *sampradāya* en stichter-*ācārya* van de Śrī Gauḍīya Vedānta Samiti en de Gauḍīya tempels, die functioneren onder de jurisdictie van die gemeenschap. Behalve de boeken, die hij persoonlijk schreef, heeft hij de boeken van Śrīla Bhaktivinoda Thakura en andere voorgaande *ācāryas* opnieuw in het Bengaals uitgegeven. Welnu, door zijn hartewens, inspiratie en grondeloze genade zijn *Jaiva-dharma*, *Śrī Caitanya-sikṣāmṛta*, *Śrī Caitanya Mahāprabhura-sikṣā*, *Srī Śikṣāṣṭaka* en andere boeken in de nationale taal van India, het Hindi, uitgegeven, terwijl andere nog worden gepubliceerd.

De huidige leider en *ācārya* van de Śrī Gaudia Vedānta Samiti, mijn meest eerbiedwaardige godbroeder, Śrī Śrīmad Bhaktivedānta Vāmana Mahārāja, is diep verzonken in transcendentale kennis en is een intieme dienaar van de lotusvoeten van onze geestelijk leermeester. Ik bid nederig aan zijn lotusvoeten, dat hij zo goed is om dit waardevolle boek, *Śrī Manaḥ-sikṣā*, in de lotushanden van onze geliefde *gurudeva* aan te bieden en daarmee het innerlijke verlangen in zijn hart te vervullen.

Ik heb er vol vertrouwen in, dat toegewijden met een diep verlangen naar *bhakti* en in het bijzonder de beoefenaren van *rāgānuga-bhakti*, die het stof van Vṛndāvana koesteren, dit boek enorm zullen waarderen. Bonafide personen, die dit boek bestuderen, zullen de kwalificatie verkrijgen om de *prema-dharma* van Śrī Caitanya Mahāprabhu binnen te gaan. Tot slot, mag onze meest vererenswaardig-

ge geestelijk leermeester, de geconcentreerde manifestatie van Gods mededogen, een overvloedige regen van genade over ons uitstorten en ons in staat stellen om een grotere en grotere bekwaamheid te krijgen om het innerlijke verlangen van zijn hart tot vervulling te brengen. Dit is ons zorgelijke hart in gebed aan zijn lotusvoeten, die *kṛṣṇa-prema* schenken.

Een aspirant voor een sprankje genade
van Śrī Hari, Guru en de Vaiṣṇava's,
nederig en onbeduidend,

Tridaṇḍī-bhikṣu Śrī Bhaktivedānta Nārāyaṇa

Śrī Guru-pūṇimā
13 juli 1984
Mathurā, Uttar Pradesh, India

Inleiding

[voor de tweede Engelse uitgave]

MEET GROOT PLEZIER PRESENTEREN WE DEZE tweede Engelse uitgave van *Śrī Manaḥ-sikṣā* aan onze trouwe Vaiṣṇava lezers. Deze nieuwe uitgave is mogelijk gemaakt door de inspiratie en grondeloze genade van onze meest vererenswaardige Śrīla Gurudeva, *om viṣṇupāda parama-hamṣa parivrājakācārya aṣṭottara-śata Śrī Śrīmad Bhaktivedānta Nārāyaṇa Mahārāja*. Śrīla Gurudeva beschouwt dit boek van grote waarde voor degenen, die aspiraties hebben voor de eeuwige dienst aan het eeuwig jeugdige, Goddelijke Paar van Vraja, Śrī Śrī Rādhā-Govinda. Hij geeft dikwijls lezingen over dit boek zowel in Hindi als in het Engels en hij moedigt toegewijden aan het als onderdeel van hun spirituele beoefening zorgvuldig te bestuderen.

Śrī Manaḥ-sikṣā bestaat uit twaalf verzen gecomponeerd door Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī. Deze verzen geven het verstand instructies over de manier, waarop we vooruitgang op het pad van *bhajana* kunnen maken. Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura heeft op deze verzen een commentaar geschreven getiteld, *Bhajana-darpaṇa*, de spiegel die de natuur van *bhajana* openbaart. In dit commentaar heeft hij

zeer zorgvuldig ieder woord uit de verzen van Śrīla Raghunātha dāsa Gosvāmī geanalyseerd.

Śrīla Nārāyaṇa Mahārāja heeft een Hindi uitgave van dit boek uitgebracht met de originele verzen en het commentaar van Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura. Zijn vertaling is niet alleen een exacte weergave van het *Bhajana-darpaṇa* commentaar van de Ṭhākura, maar het bevat tevens zijn eigen uitwerking van geselecteerde punten om de materie toegankelijker te maken voor praktiserende toegewijden, die aspiraties hebben om het pad van *bhajana* te volgen. Daarom heet zijn vertaling van het commentaar *Śrī Bhajana-darpaṇa-digdarsīni-vṛtti*, de toelichting die ieder punt onthult in het commentaar geheten *Bhajana-darpaṇa*.

De Engelse uitgave is een vertaling van het Hindi werk van Śrīla Nārāyaṇa Mahārāja. Behalve het materiaal, dat wordt aangetroffen in de Hindi uitgave, bevat dit boek tevens explicaties, die werden verzameld uit lezingen, die Śrīla Gurudeva op de eerste vier verzen in het Hindi heeft gegeven. Deze worden in het boek aangegeven als *Anuvṛtti*, het commentaar, dat de gedachtenlijn volgt, die voorheen is aangegeven.

In de woord-voor-woord vertaling van de verzen van *Śrī Manaḥ-śikṣā* hebben we niet de volgorde van de woorden gebruikt, zoals deze in de verzen verschijnt, maar de natuurlijke syntax van woorden, zoals ze in een zin komen staan. Dit systeem wordt in het Sanskriet *anvaya* genoemd. *Anvaya* betekent letterlijk de natuurlijke volgorde of verbinding tussen woorden in een zin (syntax). De volgorde van woorden in een Sanskriet vers is doorgaans niet de natuurlijke volgorde van woorden in een zin van Sanskriet proza. Daarom gebruiken vertalers over het algemeen het systeem van *anvaya* om de woorden van verzen over te zetten in Sanskriete, Bengaalse of Hindi proza. Hoewel dit systeem aanvankelijk onhandig lijkt om de woorden van het vers te lokaliseren, stelt het de lezer uitstekend in staat om te zien hoe de woorden samenhangen om de vertaling van

het vers te formuleren. De betekenis van het vers wordt door de methode van *anvaya* vanzelfsprekend. We hopen, dat de lezers het voordeel van deze methode zullen waarderen, omdat het helpt om dieper in de betekenis van de verzen te duiken. Om dit onder de aandacht van de lezers te brengen hebben we de woord-voor-woord vertaling eenvoudig “Anvaya” genoemd.

In zijn constante poging om Vaiṣṇava literatuur in het Engels te publiceren voegt Śrīla Gurudeva er altijd snel de mededeling bij, dat hij eenvoudig de restanten aanvaardt en in het voetspoor volgt van zijn dierbare vriend en instructiegevend geestelijk leermeester, *ni-tya-līlā-praviṣṭa om viṣṇupāda aṣṭottara-śata Śrī Śrīmad A.C. Bhakti-vedānta Svāmī Prabhupāda*. Door smetteloos Engelse uitgaven te produceren van belangrijke literatuur, zoals *Bhāgavad-gītā*, *Śrīmad-Bhāgavatam* en *Śrī Caitanya-caritāmṛta*, heeft Śrīla Prabhupāda de Engels sprekende wereld ondergedompeld in de onschatbare nectar van devotie aan Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa en Śrī Caitanya Mahāprabhu. Hij heeft in zijn eentje en in een relatief korte periode van de term “Hare Kṛṣṇa” een huishoudelijk begrip gemaakt en heeft het leven van ontelbaar veel mensen voor altijd getransformeerd. De immense grootheid van zijn unieke bijdrage aan het Gauḍīya Vaiṣṇavisme kan nauwelijks worden ingeschat en de levende wezens van deze wereld zullen aan hem voor altijd verschuldigd blijven.

Voor deze herziene, tweede uitgave van *Śrī Manaḥ-sikṣā* wordt dankbare erkentelijkheid verleend aan Lavaṅga-latā dāsī voor het bewerken van het materiaal, aan Śānti dāsī en Giridhāri dāsa voor het proeflezen van het definitieve manuscript, aan Atula-kṛṣṇa dāsa en Ananta-kṛṣṇa dāsa voor de controle van het Sanskriet, aan Kṛṣṇa-prema dāsa voor het ontwerp van de nieuwe omslag en aan Subala-sakhā dāsa voor het verstrekken van het nieuwe portret van Śrīla Gurudeva. Uit naam van de vele toegewijden, die dienst doen in Gauḍīya Vedānta Publications, bieden we de huidige uitgave aan in de handen van Śrīla Gurudeva en bidden we, dat hij ons wil zegenen

met het vermogen om te volharden in de dienstverlening aan zijn diepste wens.

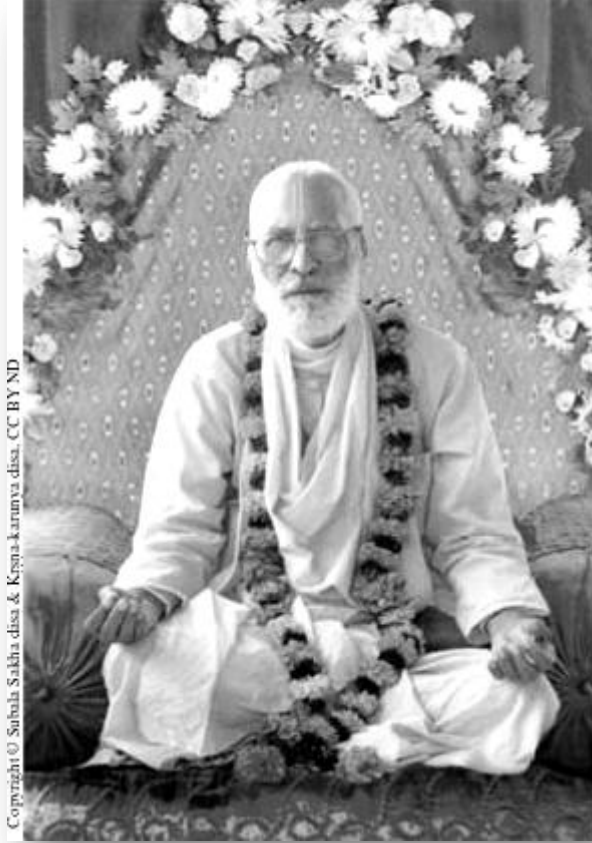
Een aspirant voor de dienst van de
lotusvoeten van *śrī guru* en de Vaiṣṇava's,

Prema-vilāsa dāsa

Annada-ekādaśī

23 augustus 2003

Gopinātha-bhavana, Śrī Vṛndāvana

nitya-līlā-praviṣṭa om viṣṇupāda

ŚRĪ ŚRĪMAD

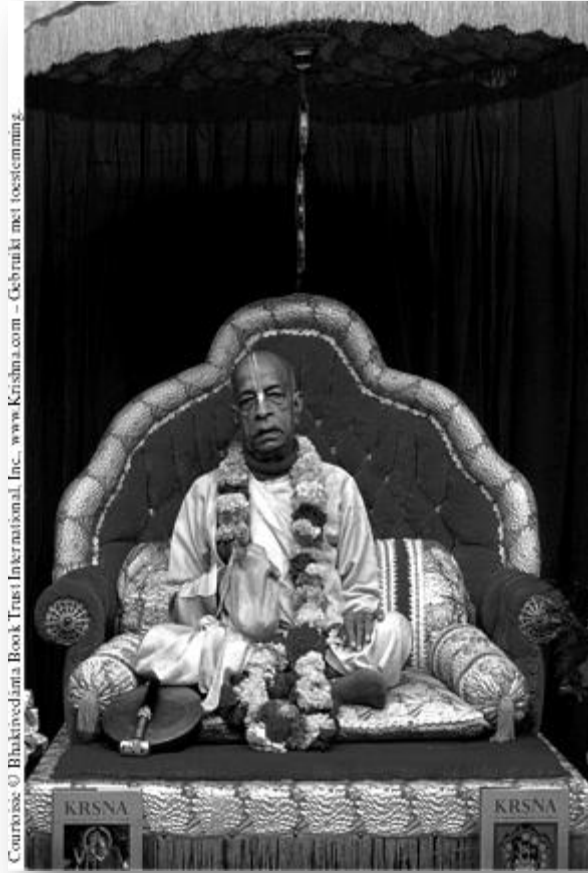
BHAKTIVEDĀNTA NĀRĀYAṆA GOSVĀMĪ MAHĀRĀJA

nitya-līlā-praviṣṭa om viṣṇupāda

ŚRĪ ŚRĪMAD

BHAKTIVEDĀNTA VAMANA GOSVĀMĪ MAHĀRĀJA

nitya-līlā-praviṣṭa om viṣṇupāda

ŚRĪ ŚRĪMAD

BHAKTIVEDĀNTA SVĀMĪ MAHĀRĀJA

nitya-līlā-praviṣṭa om viṣṇupāda

ŚRĪ ŚRĪMAD

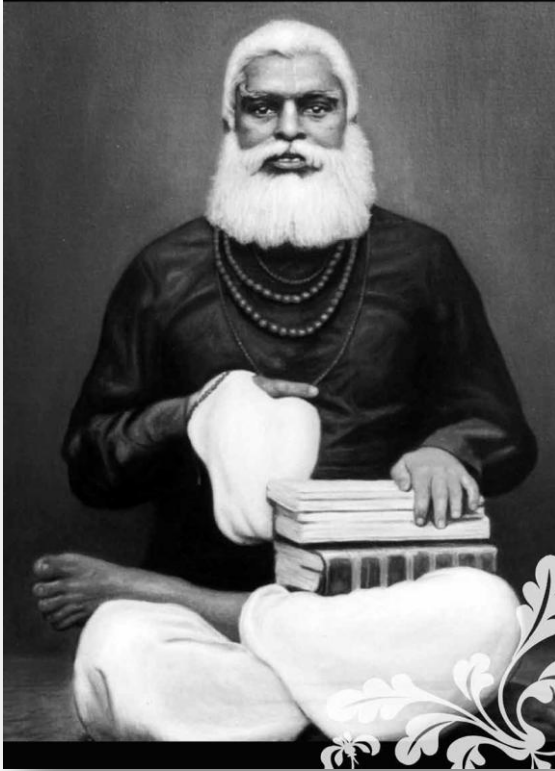
BHAKTI PRAJÑĀNA KEŚAVA GOSVĀMĪ MAHĀRĀJA

nitya-līlā-praviṣṭa om viṣṇupāda

ŚRĪ ŚRĪMAD

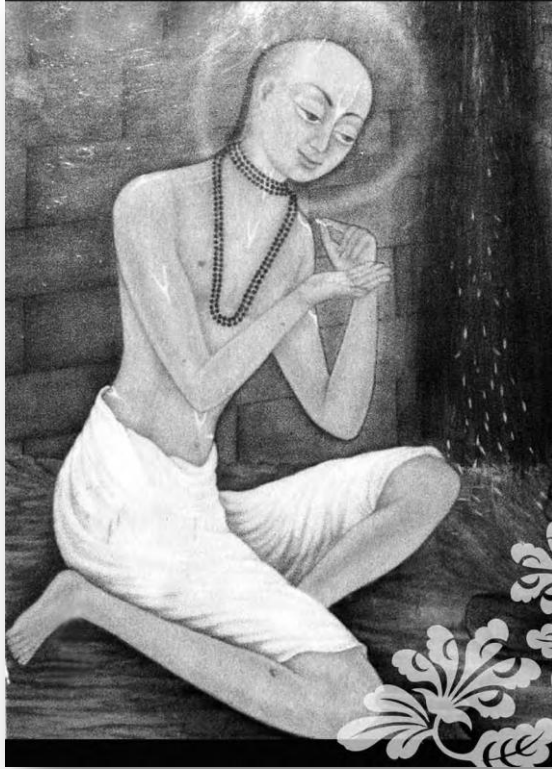
BHAKTI SIDDHĀNTA SARASVATĪ PRABHUPĀDA

nitya-līlā-praviṣṭa om viṣṇupāda

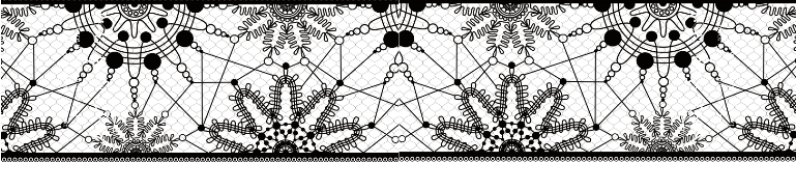
SACCIDANANDA

ŚRĪLA BHAKTIVINODA ṬHĀKURA

ŚRĪLA RAGHUNĀTHA DĀSA GOSVĀMĪ

Vers Een

गुरौ गोष्ठे गोष्ठालयिषु सुजने भूसुरगणे
स्वमन्त्रे श्रीनाम्नि व्रजनवयुवद्वन्द्वशरणे
सदा दम्भं बित्वा क्रु रतीमपूर्वामतिरराम्
अये स्वान्तर्भ्रातश्चटुभिरभियाचे धीर्तपदः

*gurau goṣṭhe goṣṭhālayiṣu sujane bhūsura-gaṇe
sva-mantre śrī-nāmnī vraja-nava-yuva-dvandva-śaraṇe
sadā dambhaṁ bitvā kru ratīm apūrvām atirarām
aye svāntar bhrātaś caṭubhir abhiyāce dhīrta-padaḥ*

Anvaya

aye bhrātaḥ – O broeder; *svāntaḥ* – geest, verstand; *dhīrta-padaḥ* – jouw voeten vasthouden; *abhiyāce* – ik bid; *caṭubhiḥ* – met lieve woordjes; *sadā* – altijd; *hitvā* – opgeven; *dambham* – trots; *atitarām* – overtreffend; *kuru* – aannemen; *apūrvām* – ongekend; *ratim* – spirituele gehechtheid; *gurau* – in de geestelijk leermeester; *goṣṭhe* – in Vraja-dhāma; *goṣṭhālayiṣu* – in de Vraja-vāsi's; *sujane* – in de Vaiṣṇava's; *bhūsura-gaṇe* – in de *brāhmaṇas*; *sva-manire* – in zijn eigen *dīkṣā*-mantras; *śrī-nāmnī* – in de heilige namen van Bhagavān; *vraja-nava-yuva-dvandva-śaraṇe* – (en) in de toevlucht van het altijd onbedorven, jonge paar van Vraja.

Vertaling

O mijn beste broeder, mijn dwaze verstand, ik houd me vast aan jouw voeten en met lieve woordjes bid ik nederig aan jou. Geef alsjeblieft alle trots op en ontwikkel snel een diepe, liefdevolle gehechtheid aan de geestelijk leermeester, Śrī Vraja-dhāma, de inwoners van Vraja, de Vaiṣṇava's, de *brāhmaṇas*, jouw *dikṣā-mantras*, de heilige namen van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods en de toevlucht van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa, het eeuwig jonge Goddelijk Paar van Vraja.

Śrī Bhajana-darpaṇa-digdarśinī-vṛtti

Maṅgalācarana

Allereerst bid ik aan de lotusvoeten van mijn meest vererenswaardige geestelijk leermeester, *nitya-līlā-praviṣṭa om viṣṇupāda aṣṭottaraśata Śrī Śrīmad Bhakti Prajñāna Keśava Gosvāmī Mahārāja*. Hoewel ik in alle opzichten ongekwalificeerd ben, onderneem ik met een druppel van zijn grondeloze genade de vertaling van *Śrī Manaḥ-sikṣā* en deze *Digdarśinī-vṛtti*, een vertaling (met de uitgebreide uitleg) van het gecombineerde Sanskriete en Bengaalse commentaar van Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura genaamd *Bhajana-darpaṇa*. Ik val neer aan de lotusvoeten van de commentator, Śrī Bhaktivinoda Ṭhākura, en de samensteller van *Śrī Manaḥ-sikṣā*, Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī, de belangrijkste volgeling van Śrī Rūpa Gosvāmī en vooraanstaand lid van de Zes Gosvāmī's, terwijl ik bid om hun genade.

śrī śrī guru-caraṇebhyoḥ namaḥ
śrī śrī caitanya-candrāya namaḥ
śrī śrī rādhā-kṛṣṇābhyām namaḥ

Ik bied aan de lotusvoeten van Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī mijn nederige eerbetuigingen en vang aan met het commentaar op zijn

Śrī Manaḥ-sikṣā genaamd *Bhajana-darpaṇa*. Śrī Dāsa Gosvāmī wordt in de hele wereld eerbiedigd, want hij verbrak alle wereldse verbindingen en nam volkomen zijn toevlucht aan de lotusvoeten van Śrī Śacīnandana Gaurahari, de uiterst vrijgevege incarnatie van Kali-yuga. Hij kreeg in opdracht van Śrīman Mahāprabhu de diepe en vertrouwelijke conclusies van *bhakti* te horen uit de mond van Śrī Svarūpa Dāmodara Gosvāmī. De twaalf verzen van *Śrī Manaḥ-sikṣā* zijn hart en ziel van alle Gauḍīya Vaiṣṇava's. Met zijn eigen verstand als doelwit heeft Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī alle Gauḍīya Vaiṣṇava's instructies gegeven.

Door groot geluk als gevolg van vrome verdiensten (*sukṛti*) opgebouwd over vele levens wordt vertrouwen (*śraddhā*) in Bhagavān gewekt. Dit kleine boekje bevat de instructies, die op dat moment de eerste plicht van de levende entiteit omvat. Nu zal de diepe en vertrouwelijke intentie van ieder woord van het eerste vers worden gegeven.

(1) Śrī guru

De beste toegewijde van Bhagavān, die alle hindernissen naar spirituele vooruitgang (*anarthas*) helemaal teniet doet en transcendentale kennis van de relatie met Śrī Kṛṣṇa (*sambandha-jñāna*) schenkt, wordt gekend als *dikṣā-guru*, de geestelijk leermeester, die inwijding verleent. De beste toegewijde, die instructies geeft over de manier, waarop men *bhajana* aan Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa dient uit te voeren, wordt gekend als *sikṣā-guru*, de instructiegevend geestelijk leermeester. In de wetenschap, dat beiden van Śrī Kṛṣṇa niet verschillend zijn en Hem zeer dierbaar zijn, dient men hen liefdevol te dienen in overeenstemming met het innerlijke verlangen van hun hart. In alle geopenbaarde geschriften wordt de geestelijk leermeester beschouwd als het totaal van alle halfgoden en de eeuwige manifestatie van Allerhoogste Persoonlijkheid Gods. Ze dienen op de beste manier te worden vereerd en eerbiedigd en mogen nimmer als gewone mensen worden beschouwd.

(2) Goṣṭha – Śrī Vraja-dhāma

Het woord *goṣṭha* wijst hier op Śrī Vraja-dhāma of met andere woorden op alle plaatsen binnen Vraja-maṇḍala, waarin het eeuwige spel en vermaak van het Goddelijk Paar ten uitvoer worden gelegd. Hiertoe behoren Śrī Gokula, Śrī Vṛndāvana, Śrī Nandagrāma, Śrī Varṣānā, Śrī Yāvaṭa, Śrī Govardhana, Śrī Śyāma-kuṇḍa, Śrī Rādhā-kuṇḍa en meer van dergelijke plaatsen. Wat is de diepere betekenis achter de liefde voor residentie in Vraja-dhāma? Men kan de volgende twijfel hebben. De conclusie van de geschriften is, dat men zich dient bezig te houden met *bhajana* aan Bhagavān. Aangezien dit overal kan worden uitgevoerd, waar komt dan de behoefte van dan om alleen in Vraja te wonen? Men dient al dergelijke onzekerheden en antagonistische gezichtspunten op te geven en een bijzondere gehechtheid voor Vraja te bewaren. Als men niet fysiek in Vraja kan wonen, dient men daar mentaal te wonen en met grote liefde *bhajana* uit te voeren.

(3) Goṣṭhālayin – de inwoners van Vraja

Alleen zuivere toegewijden, die in Vraja wonen met de motivatie om het Goddelijk Paar te dienen, zijn ware inwoners van Vraja. Ze hebben zelfs geen belangstelling voor eeuwige residentie in Vaikuṇṭha, laat staan voor onpersoonlijke bevrijding of lustbevrediging. Ze wonen met lichaam en geest in Vraja en verlenen liefdevolle dienst aan Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yugala. Ze worden beschouwd als toegewijden op het hoogste niveau (*uttama-bhāgavatas*). Zonder hun genade kan men *rāgānuga-bhakti* niet binnengaan. Men dient de trots op te geven, waardoor men denkt, “Ik ben een deugdzame toegewijde van Bhagavān, die volkomen op de hoogte is met alle devotionele waarheden en ik ben in geen geval een inferieure inwoner van Vraja”. Integendeel, men dient juist grote liefde voor hen te koesteren.

(4) Sujana – de Vaiṣṇava’s

Sujanas zijn toegewijden, die tot de vier Vaiṣṇava *sampradāyas* of tot hun vertakkingen behoren, maar die niet in de zuivere zin van de betekenis in Vraja wonen. Dit betekent, dat ze fysiek in Vraja kunnen wonen, maar Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yugala niet dienen met de spontane gehechtheid in de gemoedsgesteldheid, die karakteristiek is voor Vraja. Men mag niet op hen neerkijken, maar men dient een respectvolle houding jegens hen te bewaren. Ze zijn middelmatige toegewijden (*madhyama-bhāgavatas*).

(5) Bhūsura-gaṇa – de brāhmaṇas

Brāhmaṇas, die *daiva-varṇāśrama* volgen, het vedische stelsel van sociale plichten met betrekking tot vooruitgang in het religieuze leven, en *brāhmaṇas* die de levensstijl van Vaiṣṇava’s onderwijzen, worden gekend als *bhūsuras*, heren van de Aarde. Ze zijn inferieure toegewijden (*kaniṣṭha-bhāgavatas*). Ook hen dient men genegenheid te tonen. In *Śrīmad-Bhāgavatam* (10.64.41) licht de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods, Śrī Kṛṣṇa, in de context van de vertelling over Koning Nṛga de inwoners van Dvārakā alsovolgt in,

*vipraṁ kṛtāgasam api
naiva druhyata māmakāḥ
ghnantam̐ bahu śapantam̐
vā namas-kuruta nityaśaḥ*

Mijn beste verwanten, draag zelfs *brāhmaṇas*, die zondigen en overtredingen begaan, geen zwaar hart toe. Zelfs al slaan ze jullie of vervloeken ze jullie, bied altijd jullie eerbetuigingen aan. Zie daarom af van een verachtende of minachtende houding jegens hen.

(6) Sva-mantra – de dikṣā-mantras

De persoonlijke *mantra* of de *mantra*, die werd ontvangen van de geestelijk leermeester, heet *sva-mantra*. Men dient deze *mantra* regelmatig en met speciale liefde te chanten in overeenstemming met de methode, die de *guru* heeft gegeven.

(7) Śrī Harināma

Śrī Hari, Śrī Kṛṣṇa, Govinda, Gopīnātha, Rādhā-kānta enzovoort zijn de voornaamste namen van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods. Patita-pāvana, Paramātmā, Brahman enzovoort zijn Zijn secundaire namen. Alleen de belangrijkste namen moeten worden gechant, vooral de *mahā-mantra*,

*hare kṛṣṇa hare kṛṣṇa kṛṣṇa kṛṣṇa hare hare
hare rāma hare rāma rāma rāma hare hare*

Deze *mantra* bestaat uit zestien namen en wordt de *mahā-mantra* genoemd voor verlossing in Kali-yuga. Men dient daarom met liefde *japa* en *kīrtana* van deze *mantra* uit te voeren.

**(8) Vraja-nava-yuva-dvandva-śaraṇa – overgave aan het jonge
Goddelijk Paar van Vraja**

Overgave betekent complete en exclusieve toevlucht nemen aan de lotusvoeten van het eeuwig jonge Goddelijk Paar (*yugala-kīśora*), Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa. In zijn lied getiteld *Śrī Rādhā-niṣṭhā* in *Gītāvalī* heeft Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura gezegd,

*rādhikāra dāsī yadi hoya abhimāna
śighrai milai taba gokula-kāna*

Als men trots is een dienstmaagd van Śrīmatī Rādhikā te zijn, krijgt men heel snel Vrajendra-nandana van Gokula.

(9) Dambham hitvā – geef trots op

Begoocheling (*māyā*), bedrog (*chala*), schijnheiligheid (*kapaṭatā*), onwetendheid (*avidyā*), oneerlijkheid (*kuṣīlatā*) en verdorvenheid (*saṭhatā*) zijn verschillende aspecten van trots. In de cultivering van *bhakti* worden alle verlangens en aspiraties, die anders zijn dan die, welke zuivere liefde voor de meest vererenswaardige godheid (*iṣṭa-deva*) vergroten, gekend als *kapaṭatā*, schijnheiligheid. De invloed van *avidyā* neemt toe, wanneer in de uitvoering van *sādhana-bhakti* vruchtdragende activiteit, onpersoonlijke kennis of mystieke *yoga*

overheersen. Indien er een soort van ongunstige houding in de cultivering van *kṛṣṇa-bhakti* bestaat, is het wel de bedekking van *māyā*. Deze dienen allemaal naarstig te worden opgeruimd. Alle vormen van valse trots, die voortkomen uit het strikt vasthouden aan de beroepsmatige plichten van zijn kaste en levensfase (*varṇāśrama-dharma*), die voortkomen uit materiële aspiraties en misverstanden over zijn ware identiteit, worden opgeruimd door toevlucht te nemen tot onvermengde toewijding (*suddha-bhakti*).

(10) Apūrva-rati

Ātmā-rati is de zuiver spirituele gehechtheid, die intrinsiek is aan de ziel. De *jīva* is van nature een dienaar van Kṛṣṇa. Zuivere gehechtheid aan Kṛṣṇa is aanwezig in de zuivere, spirituele gedaante. Maar als de levende entiteit van Kṛṣṇa wordt afgeleid en door *māyā* wordt gebonden, wordt zijn gehechtheid omgeleid naar vergankelijke, materiële objecten. Deze geperverteerde gehechtheid, die is verbonden met *māyā*, is incidenteel en droefgeestig. Alleen in zuivere *kṛṣṇa-bhakti* vindt de *rati* van de ziel zijn plaats. Met andere woorden, zuivere liefde voor Kṛṣṇa is *ātmā-rati* zelf, want Śrī Kṛṣṇa is de Superziel van alle zielen. Hoe meer deze zuivere *ātmā-rati* zich in zijn rijpe stadium verder ontwikkelt, hoe meer deze wordt gekend als *apūrva-rati*, ongeëvenaarde spirituele gehechtheid.

(11) Atitarām kuru – doe intensieve pogingen

Men dient met grote gretigheid pogingen te ondernemen om *ātmā-rati* te verkrijgen. Men moet niet zelfgenoegzaam blijven denken, dat *bhakti* door een of ander groot geluk wel uit zichzelf zal komen. Hoe meer de spirituele kracht toeneemt, hoe meer de effecten van vruchtdragende activiteiten afnemen en men zal zonder twijfel de genade van zuivere toegewijden en Bhagavān krijgen.

De intentie van deze instructie is, dat diep vertrouwen (*śraddhā*) onder invloed van de associatie van toegewijden niet wakker wordt, zolang het verlangen naar beloningen voor activiteiten niet is afge-

nomen. Zolang men dit vertrouwen niet heeft, is men niet geschikt om *hari-kathā* te horen en zich spirituele instructies eigen te maken. Zodra met groot geluk transcendentale *śraddhā* ontwaakt, dient men zijn toevlucht te nemen tot een geestelijk leermeester en van hem de *śrī yugala-mantra* te ontvangen. Nadat men deze *mantra* heeft gekregen, dient men de *dikṣā-guru* en instructiegevend geestelijk leermeester met intense gehechtheid of *ātmā-rati* te vereren.

Men mag geen genoegen nemen met de *guru* eenvoudig eerbied betuigen en hem louter als een heilige beschouwen. Integendeel, men dient hem met liefde en toewijding te dienen en hem te beschouwen als de meest dierbare vriend, die zijn leerling het allerbeste toewenst. De drie typen Vaiṣṇava toegewijden – neofiet (*kanīṣṭha*), middelmatig (*madhyama*) en allerbeste (*uttama*) – dienen geschikt respect te worden betuigd en met genegenheid te worden ontvangen. Men dient ware gehechtheid aan de heilige naam te cultiveren en aan de *mantra*, die de *dikṣā-guru* heeft gegeven. Door Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yugala als zijn eigen hart en ziel te beschouwen, dient men zijn toevlucht aan Hun lotusvoeten te nemen.

Anuvṛtti

Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī geeft instructies aan het onbeteugelde en instabiele verstand. Alleen door het verstand wordt een geconditioneerd levende entiteit met betrekking tot *bhajana* goedgezind of niet kwaadgezind. Men krijgt door het verstand werelds vertrouwen en het verstand doordrenkt het leven van de persoon. Spontane *bhajana* kan alleen worden uitgevoerd, wanneer het verstand onder beheersing staat. Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī componeerde daarom deze verzen van *Mānaḥ-sikṣā* voor het welzijn van de *sādhakas*. Hij ontwikkelde intense gretigheid voor de dienst van Śrī Rādhā-Mādhava, nadat hij *hari-kathā* had gehoord van Śrī Caitanya Mahāprabhu, Svarūpa Dāmodara, Rūpa Gosvāmī en Sanāta-

na Gosvāmī. Hoewel hij een eeuwig geperfectioneerde ziel is, presenteerde hij zich als een *sādhaka*.

“O verstand, geef alsjeblief alle trots en bedrog op en ontwikkel *apūrva-rati* voor de lotusvoeten van de geestelijk leermeester, Śrī Vraja-dhāma, de inwoners van Vraja, de Vaiṣṇava’s, de *brāhmaṇas*, jouw *dikṣā-mantras*, de heilige naam en de toevlucht van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yugala.”

Het woord *goṣṭhālayin* verwijst naar de allerbeste toegewijden van Bhagavān, die constant in hun eeuwige identiteit (*svarūpa*) in Vraja wonen. Het woord *sujana* verwijst naar de Vaiṣṇava’s van andere *sampradāyas*, die in Vraja wonen en daar *bhajana* uitvoeren, maar dat niet in hun *svarūpa* doen. Het woord *bhūsuras* betekent *brāhmaṇas*, die de gebruiken van *smārta* volgen, maar die ook aan Kṛṣṇa zijn toegewijd. Voor hen allemaal dient men liefde te ontwikkelen. *Rati*, genegenheid, bestaat in twee soorten: de ene is algemeen en de andere is *apūrva*, ongeëvenaard. Men dient *apūrva-rati* voor de geestelijk leermeester te hebben en diensten te verlenen, die zijn verzadigd van een diep gevoel van vertrouwen en intimiteit (*viśrambha-guru-sevā*). Dienst aan de *guru* en een resoluut vertrouwen in de *guru* vormen de fundering van *bhajana*, omdat de geestelijk leermeester de gids van het devotionele leven is.

Er zijn vier soorten *guru*: iemand die authentieke leiding op het pad geeft (*vartma-pradarśaka-guru*), inwijdinggevend geestelijk leermeester (*dikṣā-guru*), instructiegevend geestelijk leermeester (*sikṣā-guru*) en Bhagavān Zelf als Superziel (*caitya-guru*). Men dient in hen allemaal vertrouwen te hebben en diepe gehechtheid voor hen te koesteren. De initiërende en instruerende geestelijk leermeesters zijn in alle opzichten gelijk en hebben dezelfde status. De initiërend geestelijk leermeester is *bhagavad-rūpa*, de belichaming van Bhagavāns gedaante, en de instruerend geestelijk leermeester is *bhagavad-svarūpa*, de belichaming van Bhagavāns persoonlijkheid.

Soms treedt een geestelijk leermeester op als *dikṣā-* en *sikṣā-guru*. Ik ontving van mijn *gurudeva* zowel initiatie als instructie. Als er twee geestelijk leermeesters zijn, dienen beiden hetzelfde respect te worden gegeven. De *guru* moet een *mahā-bhāgavata* zijn, anders verliest de leerling zijn vertrouwen. Het ware vertrouwen komt uit het hart; het is niet iets uit de verbeelding. Een *mahā-bhāgavata* initiërend geestelijk leermeester komt naar het middenniveau (*madhyama*) en geeft instructies. Hij voedt de *sambandha-jñāna* van de leerling en neemt de belemmeringen tot zijn vooruitgang weg (*anarthas*). Iemand die instructies voor *bhajana* geeft en het verbetert en voedt, is een instruerend geestelijk leermeester. Iemand *dikṣā-guru* kan optreden als *sikṣā-guru* voor anderen en iemand anders' *dikṣā-guru* kan optreden als *sikṣā-guru* voor zichzelf. Er kan in beiden een geringe mate van verschil bestaan, maar de ene is niet minder dan de andere. Daarom wordt het woord *guru* voor beiden gebruikt en beiden dienen gelijke mate van respect te worden betuigd.

Er zijn twee soorten dienstverlening aan de *guru*. De ene soort is gewoon en komt voort uit plichtsbesef. De andere soort wordt uitgevoerd door de liefdevolle genegenheid van het hart (*anurāga*) en deze dienst is buitengewoon. Dit is *viśrambha-guru-sevā*. In dit vers is de dienst van *anurāga* beschreven geworden.

Een eenvoudige *sādhaka* vertrekt uit huis, komt in contact met een geestelijk leermeester, neemt initiatie en aanvaardt geleidelijk ook instructie. Hij biedt zijn *guru* iedere ochtend zijn eerbetuigingen aan, raakt zijn voeten aan en voert negenvoudige toewijding uit: horen (*śravaṇam*), chanten (*kīrtanam*), herinneren van de glorie van Bhagavān (*viṣṇu-smaraṇam*), het dienen van Zijn lotusvoeten (*pāda-sevanam*), het vereren van Hem (*arcanam*), het opzenden van gebeden aan Hem (*vandanam*), het uitvoeren van Zijn opdrachten (*dāsyam*), vrienden maken met Hem (*sakhyam*) en het offeren van

zichzelf aan Hem (*ātmā-nivedanam*). Deze zijn de negen onderdelen van *bhakti*, zoals vermeld in *Śrīmad-Bhāgavatam* (7.5.23).

Er worden ook vijf onderdelen van *bhakti* vermeld in *Śrī Caitanya-caritāmṛta* (*Madhya-līlā* 22.128),

sādhu-saṅga, nāma-kīrtana, bhāgavata-śravaṇa
mathurā-vāsa, śrī-mūrtira śraddhāya sevana

Men dient met toegewijden te associëren, de heilige naam van Bhagavān te chanten, *Śrīmad-Bhāgavatam* te horen, in Mathurā-maṇḍala te wonen en met groot vertrouwen het godsbeeld te dienen.

Van alle methoden, die worden voorgeschreven voor het uitvoeren van *bhajana*, is het constant chanten van de heilige naam van Bhagavān de allerbeste. Dit wordt tot uitdrukking gebracht in *Śrī Caitanya-caritāmṛta* (*Antya-līlā* 4.70-71),

bhajanera madhye śreṣṭha nava-vidhā bhakti
tāra madhye sarva śreṣṭha nāma-saṅkīrtana

Van alle onderdelen van *bhajana* zijn de negen onderdelen van *bhakti* de beste en van deze negen onderdelen is *nāma-saṅkīrtana* het allerbeste.

Dus het ene type *sādhaka* legt meer nadruk op het uitvoeren van activiteiten van *sādhana* en op horen, chanten en herinneren. Dit is gewone dienstverlening aan de geestelijk leermeester. Het tweede type *sādhaka* verleent met spontane gevoelens van liefde eerst dienst aan de geestelijk leermeester en chant daarna de heilige naam en indien hij nog tijd kan vinden, nadat hij zijn *guru* dienst heeft verleend, voert hij nog andere soorten *sādhana* uit. Hij geeft liever de voorkeur aan het dienen van zijn geestelijk leermeester dan aan *sādhana*. Dit is speciale en buitengewone dienstverlening.

Yasya deve parā bhaktir, yathā deve tathā gurau – Men dient evenredige devotie voor zijn *guru* te hebben als men voor Kṛṣṇa Zelf heeft; dit is een eeuwige waarheid. In de beginstadias van *sādhana* dient men meer toewijding te hebben voor de *guru* dan voor

Bhagavān, want horen, chanten enzovoort bevatten *sambandha* – een relatie met het vererenswaardige object – maar in het begin hebben we niet echt veel verbinding met Kṛṣṇa en verlenen we geen rechtstreekse dienst aan Hem. Aan de andere kant levert dienst aan de geestelijk leermeester alle vormen van perfectie op.

Eén bemerkenswaardig voorbeeld van dienstverlening aan de *guru* treffen we aan onder de leerlingen van Śrī Śaṅkarācārya. Deze bijzondere leerling genaamd Giri (later Toṭakācārya) was een analfaabeet. Hij deed de was voor zijn geestelijk leermeester, kookte voor hem en voerde andere huishoudelijke taken uit. Zelfs wanneer Śaṅkarācārya een lezing gaf, was Giri druk met dienst aan zijn *guru*, maar probeerde ook wel te luisteren. Andere leerlingen dachten, dat hij niet wijs was. Op zekere dag stak hij de rivier over om kleding te wassen en werd opgehouden. In die tussentijd zou zijn geestelijk leermeester gaan spreken, maar hij begon niet met zijn lezing. De andere toehoorders bestonden uit een menigte van zesduizend leerlingen, die hun *gurudeva* verzochten zijn voordracht aan te vangen. “Afgezien van die ene dwaas, is iedereen aanwezig. En hij begrijpt er toch niets van, dus begint u alstublieft met de lezing.” Maar Śaṅkarācārya bleef op Giri zitten wachten. Nadat Giri zijn dienst had voltooid, kwam hij aanrennen en ging zitten voor de lezing en begon Sanskriet verzen te reciteren vol prachtige poëzie en beeldspraken. De anderen waren stomverbaasd over zijn kennis. Śrī Śaṅkarācārya legde uit, dat dit het resultaat was van *viśrambha-sevā*, dienst verleend aan de geestelijk leermeester met intimiteit en grote liefde.

Er zijn verscheidene van deze soort voorbeelden van *guru-sevā*. Govinda dāsa diende Śrīman Mahāprabhu ook met grote liefde en intimiteit. Hij zei dan tegen Svarūpa Dāmodara, “Waarom kom je hier naartoe en maak je Mahāprabhu aan het huilen?” Het was niet zo, dat hij de beweegredenen van Mahāprabhu niet begreep; hij was niet dom. Hij kon de diepe spirituele emoties (*bhāvas*) van Mahāprabhu goed begrijpen. Hij kon Sanskriet verzen schrijven en hij

legde het spel van Mahāprabhu vast in zijn schriften, die we kennen als de *kaḍacā* of aantekeningen van Govinda dāsa. Deze aantekeningen werden door Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmī gebruikt bij de compositie van zijn *Śrī Caitanya-caritāmṛta*.

Een bekwaam geestelijk leermeester, die Kṛṣṇa heeft beheerst en met Hem een volkomen gerijpte relatie heeft ontwikkeld, is een *uttama-bhāgavata*, een toptoegewijde van Bhagavān. Hij kan zijn *bhakti* overdragen op het hart van zijn leerlingen. Dienst aan de geestelijk leermeester kan alles schenken en in het bijzonder alle perfectie in *bhakti*.

We hebben zoveel *anarthas*, belemmeringen, zoals lust, hebzucht, woede, trots, afgunst, illusie, overtredingen tegen de heilige naam, overtredingen tegen het godsbeeld, enzovoort. Om woede te verdrijven moet men geen verlangens hebben, want als een verlangen onvervuld blijft, leidt het tot woede. Een toptoegewijde heeft geen verlangens behalve het verlangen om de geestelijk leermeester en Bhagavān een plezier te doen en *prema-bhakti* te krijgen. Het hart van een dergelijke toegewijde is de woonplaats van God. Lust kan worden verdreven door met heilige personen te associëren en door alle objecten, waaraan men gehecht is, los te laten. Er is geen garantie, dat deze hindernissen niet terugkeren, maar dienst verleend aan de geestelijk leermeester kan alle *anarthas* overwinnen zonder de mogelijkheid, dat ze terugkeren. De *guru* geeft de leerling geheiligde associatie, spreekt *hari-kathā* tegen hem en houdt hem bezig in Kṛṣṇa's dienst; dus alle hindernissen van de leerling worden geleidelijk verdreven.

Goṣṭha, of Vraja-dhāma, en *goṣṭhālayin*, de inwoners van Vraja, worden op dezelfde twee manieren gediend, dat wil zeggen, gewoon en buitengewoon. *Rāga-bhakti* kan niet worden verkregen zonder in Vraja te wonen. Als men daar fysiek niet kan verblijven, moet men dat mentaal doen. Śrīman Mahāprabhu zei, “*jekhāne sādhuḡaṇa sekhāne vṛndāvana* – die plaats, waar *sādhus* verblijven, staat be-

kend als Vṛndāvana.” Waar Hij ook was, Hij bleef constant verzonken in de meditatie op Vṛndāvana. Toen Hij in Purī was, zag Hij Heuvel Govardhana in de zandduinen van Caṭaka-parvata en de Yamunā in de oceaan. Toen Mahāprabhu een bezoek bracht aan Vṛndāvana, raakte Hij overweldigd door extatische liefde voor Kṛṣṇa. Bij het zien van Rādhā-kuṇḍa, Govardhana, de Yamunā en andere speelplaatsen werd Zijn conditie onbeheersbaar door de waanzin van extase in de liefde voor Kṛṣṇa. In zijn extase omhelsde Hij Govardhana, Hij sprong in de Yamunā, weende en rolde over de grond. De dienaar van Mahāprabhu, Balabhadra Bhaṭṭācārya, vreesde, dat Bhagavān in deze waanzin een of ander ernstig ongeluk zou krijgen en bracht Hem na acht of tien dagen weer terug naar Purī.

Śrī Rūpa Gosvāmī heeft in zijn *Upadeśāmṛta* (8) geschreven,

*tan-nāma-rūpa-caritādi-sukīrtanānusmṛtyoḥ
krameṇa rasanā manasī niyojya
tiṣṭhan vraje tad-anurāgi-janānugāmī
kālaṁ nayed akhilam ity upadeśa-sāram*

Toegewijden moeten de tong en het verstand geleidelijk terugtrekken van alle andere objecten en ze uitsluitend bezighouden met het zingen en herinneren van de glorie van Śrī Kṛṣṇa's namen, gedaante, kwaliteiten en spel. Op deze manier dienen ze al hun tijd te besteden en in Śrī Vraja-maṇḍala te wonen onder leiding van een geestelijk leermeester en Vaiṣṇava's, die diep gehecht zijn aan Śrī Kṛṣṇa. Dit is de essentie van alle advies.

Hoe dient Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī? Terwijl een dienaar de benen van Śrī Rūpa Gosvāmī masseert, glimlacht Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī, die innerlijk is verzonken in het schouwen van de eeuwige gedaanten van Śrī Rūpa Gosvāmī en die van hemzelf als assistentes van Śrīmatī Rādhikā, en reciteert het volgende vers,

*tvaṁ rūpa-mañjari sakhī prathitā pure 'smin
puṁsaḥ parasya vadanam nahi paśyasīti*

*bimbādhare kṣatam anāgata-bhartṛkāyā
yat te vyadhāyi kim u tac-chuka-puṅgavena*

Vilāpa-kusumāñjali (1)

O dierbare vriendin, Rūpa Mañjarī, je staat in Vraja bekend als een heel kuis meisje. Je kijkt een andere man nooit in het gezicht. Jouw echtgenoot is de laatste paar dagen naar een ander dorp afgereisd en toch heb je een verse snee in je lippen. Kan het zijn, dat een of andere uitgelezen papegaai ze heeft gebeten, omdat hij ze aanzag voor een *bimba*-vrucht?

Toen hij dit hoorde, moest Śrīla Rūpa Gosvāmī glimlachen.

Als Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī verder geabsorbeerd raakt in dit innerlijke gevoel, geeft hij blijk van de dienst, waarnaar hij zorgelijk verlangt,

*śrī-rūpa-mañjari-karārcita-pāda-padma
goṣṭhendra-nandana-bhujārpita-mastakāyāḥ
hā modataḥ kanaka-gauri padāravindasamvāhanāni
śanakais tava kim kariṣye?*

Vilāpa-kusumāñjali (72)

Śrīmatī Rādhikā is vermoed van het werk van het amoureuze spel en vermaak en heeft Haar hoofd bij Śrī Kṛṣṇa op Zijn schoot te ruste gelegd. Hij streelt zachtjes Haar haar en Rūpa Mañjarī masseert zachtjes Haar benen en waait Haar koelte toe. Rati Mañjarī (Raghunātha dāsa Gosvāmī) ziet dit met gretige ogen aan en bidt om de restanten van Rūpa Mañjarī's dienst te krijgen.

Śrī Rūpa Gosvāmī voelde de innerlijke wens (*mano 'bhīṣṭa*) van Śrīman Mahāprabhu aan en daardoor was hij Hem zeer dierbaar. Wij moeten ook de innerlijke wens aanvoelen van onze geestelijk leermeester (*śrī guru*), de heilige *dhāma* (*goṣṭha*) en de inwoners van de *dhāma* (*goṣṭhālayin*) en we moeten hen met diep vertrouwen en sterke overtuiging naar vermogen en bekwaamheid dienen, zelfs al moeten we in hun dienst het leven laten. Denk niet, dat de beoefening van *sādhana* hoger is dan hun associatie. *Yasya prasādād bhag-*

avat prasādaḥ – men krijgt de genade van Kṛṣṇa alleen door de genade van de geestelijk leermeester. Als de geestelijk leermeester niet tevreden is, levert zelfs het tevredenstellen van de hele wereld niets op. We staan onder zijn bescherming en we hebben ons aan hem overgegeven. De eigen onafhankelijke pogingen om te dienen zullen uitlopen op baatzuchtige activiteit (*karma*). Men moet zo dichtbij de geestelijk leermeester komen, dat hij zich zelfs om onze voeding en andere lichamelijke behoeften zorgen gaat maken.

Śrī Rādhā-kuṇḍa is van heel Vraja-dhāma de beste plek en Govardhana is beter dan Nandagrāma, Gokula en Varṣāṇā. Wat betreft gewone en buitengewone dienst aan de inwoners van Vraja, is gewone dienst *dr̥śyamāna-prakāśa*. Dit betekent datgene, dat we kunnen zien met ons materiële gezichtsvermogen. Iemand, die op deze manier kijkt, begrijpt, dat alles hier niet eeuwigdurend is, ook al is dit de heilige *dhāma*. Er zijn allerlei soorten mensen in de *dhāma*, zelfs dieven en schurken, die pelgrims proberen te bedriegen. Als een gewoon persoon dit ziet, raakt hij enigszins ontgoocheld en krijgt een hekel aan Vraja. Maar hoe ziet Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī Vraja? Zijn visie wordt in het volgende vers tot uitdrukking gebracht,

*yat kiñcit ṛṇa-gulma-kīkaṭa-mukhaṁ goṣṭhe samastaṁ hi tat
sarvānandamayaṁ mukunda-dayitaṁ līlānukūlaṁ param
sāstrai eva muhur muhuḥ sphuṭam idaṁ niṣṭaṅkitaṁ yācñyā
brahmāder api sasṛheṇa tad idaṁ sarvaṁ mayā vandyate*

Stavāvalī (Vraja-vilāsa-stava 102)

Met groot verlangen vereer ik de levende entiteiten van Vraja inclusief het gras, de struiken, de vliegen en vogels, die vol transcendentale zegen zijn. Hun fortuin is zo groot, dat er zelfs door verheven persoonlijkheden, zoals Śrī Brahmā en Uddhava, naar wordt gestreefd. *Śrīmad-Bhāgavatam* en andere geschriften hebben hun glorie herhaaldelijk en duidelijk voorgedragen. Ze zijn Śrī Mukuṇḍa zeer dierbaar en assisteren in Zijn spel en vermaak.

Śrī Dāsa Gosvāmī vindt, dat de bomen, de kruipplanten, het gras, de dieren, vogels, tijgers, beren, vliegen, ratten en zelfs de muggen volkomen spiritueel zijn en bevorderlijk zijn voor Kṛṣṇa's spel. Kunnen wij zo denken? Onze standvastigheid in toewijding is niet zo groot. Stel je voor, dat er een stier op ons afkomt. Als we onszelf niet uit de voeten maken, neemt de stier ons op de hoorns. Dus in ons stadium van bekwaamheid is onze gewone visie (*dṛṣyamāna-prakāśa*) helemaal goed.

Het woord *goṣṭhālayin* verwijst naar de inwoners van Vraja. De inwoners van Vraja, die de innerlijke gevoelens hebben, zoals die van de eeuwige *rāgātmikā* Vrajavāsī's, ook al hoeven ze niet te zijn geboren in Vraja, zijn de ware Vrajavāsī's; vooral als ze de hoogste *mādhurya-bhāva* van de *gopīs* hebben en met dat gevoel *bhajana* uitvoeren. We moeten begrijpen, dat zij de ware inwoners van Vraja zijn, en we hen moeten dienen. Hoe moeten ze worden gediend? We dienen de *hari-kathā* te horen, die uit hun mond voortvloeit, en het stof van hun voeten te dienen. Wat betekent "het stof van hun voeten"? Het betekent door middel van dienstverlening een uitmuntende, liefdevolle gehechtheid (*rati*) voor hen ontwikkelen; dit zal op zijn beurt de *bhajana* bevorderen. Onthoud altijd, dat alles in Vraja – zelfs de bomen, bodembedekkers, vogels en zoogdieren – transcendent (*cinmāyā*) zijn en bevorderlijk zijn voor Kṛṣṇa's spel. Alles dat Raghunātha dāsa Gosvāmī zegt, is de eeuwige waarheid. We moeten naar dat stadium reiken, waar we dezelfde visie kunnen hebben als die, welke hij heeft.

Onderhoud geen relatie met degenen, die wel in Vraja zijn geboren, maar jegens *bhakti* vijandig gezind zijn. Associeer met inwoners van Vraja, die een overeenkomstige stemming hebben als wijzelf. We houden ons bezig met *kṛṣṇa-bhajana*. Een impersonalist (*māyāvādī*) ziet Kṛṣṇa als een illusie en accepteert, dat onpersoonlijke bevrijding superieur is aan het eeuwig dienen van Bhagavān. Hij kan vroom, vermaard en deugdzaam in de omgang zijn, maar hij gelooft

in het beroemde onpersoonlijke aforisme, “*sarvaṁ khalvidaṁ brahma* – dit alles is zowaar Brahman”. Iemand anders dient Kṛṣṇa, maar bevindt zich nog niet op het bevrijde platform; hij vindt het pad van *bhakti* gewoon aantrekkelijk. Wie van de twee is respect waardig? Degenen, die Rādhā-Kṛṣṇa dienen, natuurlijk. De associatie van *māyāvādīs* ruïneert de toewijding volkomen.

Sujane bhusura gaṇe – Dit verwijst naar de Vaiṣṇava’s van andere *sampradāyas* en de *brāhmaṇas*. Hen dient men ook te respecteren. Wees niet respectloos jegens *brāhmaṇas*. Wees niet respectloos tegen wie dan ook, maar associeer alleen met degenen, die onze *bhakti* helpen toenemen.

Sva mantre – De *dikṣā-mantras* worden drie keer per dag gechant. Dergelijke dagelijkse uitvoering van religieuze riten op vastgestelde tijdstippen van de dag wordt *āhnikā* genoemd. Sommige personen chanten alle drie in de ochtend en niet tijdens de rest van de dag. Anderen chanten alleen de Hare Kṛṣṇa *mahā-mantra*, die de geestelijk leermeester heeft gegeven. De *mantras*, die de *guru* geeft, zijn de *brahma-gāyatrī* (alleen voor mannen), de *guru-mantra*, *guru-gāyatrī*, *gaura-mantra*, *gaura-gāyatrī*, *gopāla-mantra*, *kāma-gāyatrī*, *pañcattva-mantra* en de Hare Kṛṣṇa *mahā-mantra*. Deze moeten met diep vertrouwen worden gechant. Beschouw deze *mantras* als de gedaante van Bhagavān en chant ze met liefde en genegenheid. De geestelijk leermeester geeft deze *mantras* na enige overweging. Maar dienstverlening aan de geestelijk leermeester dient eerst te worden uitgevoerd en *mantras* kunnen daarna worden gechant.

Denk niet, dat deze *mantras* gewoon zijn. In het verhaal van Gopa-kumāra in *Śrī Bṛhad-bhāgavatāmṛta* wordt het belang en de kracht van *mantra* heel mooi geïllustreerd. Door een of andere gunstige invloed in zijn voorgaande leven werd Gopa-kumāra in een koeherdersfamilie in Vraja geboren. Hij ging doorgaans met de koeien wandelen om ze te laten grazen. Toen zag hij eens een heilige persoonlijkheid hardop zitten huilen en overvloedig tranen ver-

gieten. Hij kon de reden voor zijn gedrag niet begrijpen, maar hij werd door die heilige aangetrokken en begon hem te bezoeken en hem diensten te verlenen. Hij bracht melk, boter en andere zuivelproducten voor hem mee. Op zekere dag vroeg de heilige aan Gopakumāra om een bad in de Yamunā te nemen en gaf hem daarna de *gopāla-mantra*. Maar hij kon alleen de helft van de *mantra* voor Gopakumāra chanten, voordat de tranen zijn ogen vulden. Uiteindelijk viel hij flauw, nadat hij op de een of andere manier de recitatie van de *mantra* voor Gopakumāra had voltooid. De heilige kreeg zelfs niet de kans om de methode en de regels voor het chanten van de *mantra* mede te delen. Gopakumāra ging op zoek naar water en toen hij terugkwam, was zijn *guru* verdwenen. Gopakumāra had vertrouwen in de *mantra* en begon hem daarom te chanten. Geleidelijk verdwenen al zijn materiële verlangens. Hij reisde langzaam van de Aarde naar Brahmaloeka, naar Śivaloka en kwam door Vaikuṅṭha, Ayodhyā, Dvārakā, Mathurā en tenslotte naar Vṛndāvana, waar hij Kṛṣṇa tegenkwam. Hij bereikte dit door de *gopāla-mantra* te chanten.

Mantra voedt *sambandha*, de relatie met Kṛṣṇa. *Mantra* betekent, ‘datgene dat de geest beheerst en *anarthas* wegneemt’. Verwaarloos daarom nooit jouw *mantras* en chant ze met geconcentreerde aandacht. In *Śrī Caitanya-caritāmṛta (Ādi-līlā 7.77-78)* heeft Mahāprabhu gezegd,

*nāma laite laite mora bhrānta haila māna
dhairya dharite nāri hailāma unmatta*

Door het keer op keer chanten van de heilige naam is Mijn hoofd in de war geraakt. Ik kan Me niet langer inhouden en ben helemaal gek geworden.

Śrīman Mahāprabhu zag een mooie donkere jongen staan, die fluit speelde in een drievoudig gebogen houding (*tribhaṅga-lalīta*). Hij was heel aantrekkelijk. Mahāprabhu rende naar Hem toe om Hem

te pakken, maar Hij verdween. Mahāprabhu begon te huilen en werd helemaal gek van Hem.

Door het chanten van de *mantra* worden alle zondige reacties voor altijd verbrand. Met het chanten, dat impersonalisten uitvoeren, worden weliswaar de ongemanifesteerde reacties op activiteiten (*aprārabdha-karma*) weggenomen, maar ze moeten nog wel de gevolgen ondergaan, die rijp zijn geworden (*prārabdha-karma*). Dit betekent, dat men vanwege de zonden, die in voorgaande levens zijn begaan, dit lichaam krijgt met zijn bijbehorende aandoeningen, die moeten worden getolereerd. Maar Vaiṣṇava's ondergaan dit lijden niet, omdat ze hun toevlucht nemen tot de heilige naam. Men dient de heilige naam te chanten door de geestelijk leermeester en de Vaiṣṇava's te volgen.

Mahotsavāyate betekent “zegen genieten”. Hoezo? Kṛṣṇa rent vooruit. Zijn oorringen zwaaien over Zijn wangen. Hij draagt *pī-tāmbāra*, een gele lendendoek. Moeder Yaśodā heeft haar kleine kind heel mooi gedecoreerd. Kṛṣṇa kijkt achterom en ziet Yaśodā komen aanrennen om Hem te grijpen en Hij rent weer verder. Yaśodā heeft een vol lichaam en als ze hard loopt, deinst haar lichaam. Dit is de *mahotsava*, het zegenrijke festival, van Gokula. Iedereen, die dit ziet, raakt betoverd. Zulke *mahotsavas* worden door de heilige naam voor het oog van een toegewijde gemanifesteerd. De heilige naam openbaart de zegenrijke spelen van Rādhā-kuṇḍa en Vṛndāvana – maar men kan ze alleen zien op basis van zijn kwalificatie. Voor het bereiken van de bekwaamheid om ze te zien moeten we *bhajana* uitvoeren zoals de *rāgānuga* Vaiṣṇava's – met een sterke, doortastende vastbeslotenheid.

Idealiter mag men niet minder dan één *lākha*, of honderdduizend, namen per dag [64 rondjes] chanten en dit dient met een stabiele geest te worden volbracht. Dit is *bhajana*. Het doel van *bhajana* is om *bhāva-bhakti* te bereiken. Degenen, die als doel hebben om *bhāva-bhakti* te bereiken en ononderbroken *bhajana* uit te voeren,

krijgen alle gelegenheden en faciliteiten van Bhagavān Zelf. Śrīla Haridāsa Ṭhākura kreeg dergelijke faciliteiten vanaf zijn geboorte in de vorm van associatie van Śrī Advaita Ācārya en Śrīman Mahāprabhu. Dit was vanwege het chanten van de heilige naam.

“Tenzij ik het chanten van vijftigduizend namen heb afgerond, eet en drink ik niet. En ik slaap niet, totdat ik het volledige aantal rondjes heb voltooid” – dit dient het vaste besluit van een *sādhaka* te zijn. Het lichaam van Haridāsa Ṭhākura werd in zijn laatste dagen erg zwaak. Toen Mahāprabhu naar zijn ziekte informeerde, antwoordde hij, dat zijn ziekte eruit bestond, dat hij zijn standaard aantal rondjes niet kon afmaken. Zijn wij ook zo gehecht aan het chanten van de heilige naam? We moeten exclusieve, vastbesloten *bhakti* uitvoeren aan de geestelijk leermeester, de Vaiṣṇava’s, de heilige naam en het heilige land van Vraja.

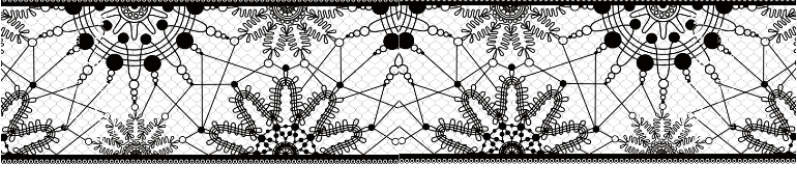
Dambham hitvā – Geef bij de uitvoering van jouw *sādhana* en *bhajana* alle vormen van misleiding en bedrog op en wees alleen gericht op het bereiken van *prema*. “O verstand, geef alle illusies en onwetendheid op en voer alleen *bhajana* uit.” In ons hoofd moeten altijd onze vererenswaardige godheid, Kṛṣṇa, met Zijn metgezellen, de geestelijk leermeester en de Vaiṣṇava’s aanwezig zijn. Onze enige zorg moet zijn, hoe we onze liefde laten toenemen voor de geestelijk leermeester, de Vaiṣṇava’s, en hoe we Kṛṣṇa dienen. Men dient er sterk vertrouwen in te hebben, dat Kṛṣṇa de zorg voor ons en onze dagelijkse behoeften op Zich neemt. Hij is er volkomen toe in staat. Dit sterke vertrouwen is de poort naar overgave.

Men dient de oefeningen van *bhakti* met grote gretigheid uit te voeren. Men mag niet zelfgenoegzaam worden en denken, “Oh, als *bhakti* in mijn astrologische kaart staat, dan krijg ik het vanzelf wel.” Wees niet eenvoudig afhankelijk van ‘geluk’; doe een poging om *bhakti* te verkrijgen, streef er dag en nacht naar en verspil zelfs geen seconde, want men kan ieder moment sterven. Het lichaam wordt door het chanten van de heilige naam transcendentaal. Door de

ontplooiing van spirituele kracht wordt het lichaam geleidelijk *cin-maya*, transcendentaal.

De essentie van deze instructies is, dat het verlangen naar wereldse activiteiten niet wordt overwonnen, tenzij men de associatie van toegewijden krijgt. In het gezelschap van heiligen ontwikkelt men het zuivere chanten en op die manier groeit en bloeit *bhakti*.

Vers Twee

न धर्मं नाधर्मं श्रुतिगणनिरुक्तं किल कुरु
व्रजे राधाकृष्णप्रचुरपरिचर्यामिह तनु
शचीसूनुं नन्दीश्वरपतिसुतत्वे गुरुवरं
मुकुन्दप्रेष्ठत्वे स्मर परमजस्रं ननु मनः

*na dharmam nādharmam śruti-gaṇa-niruktam kila kuru
vraje rādhā-kṛṣṇa-pracura-paricaryām iha tanu
śaci-sūnum nandīśvara-pati-sutatve guru-varam
mukunda-preṣṭhatve smara param ajasram nanu manaḥ*

Anvaya

manaḥ – O verstand; *kila* – inderdaad; *na kuru* – voer niet uit; *dharmam* – routinematige religieuze activiteiten resulterend in vroomheid; *adharmam* – *na* – noch onreligieuze activiteiten resulterend in zonden; *niruktam* – vermeld; *śruti-gaṇa* – in de Veda's; *param* – daarentegen; *tanu* – voer uit; *pracura* – overvloedige; *paricaryām* – dienst; *rādhā-kṛṣṇa* – voor Śrī Rādhā-Kṛṣṇa; *iha* – hier; *vraje* – in Vraja-dhāma; *nanu* – (en) zeker; *ajasram* – altijd; *smara* – herinner en mediteer op; *śaci-sūnum* – de zoon van Śaci; *nandīśvara-pati-sutatve* – als zoon van de meester van Nandagrāma; *guru-varam* – (en) de geestelijk leermeester; *mukunda-preṣṭhatve* – als meest dierbaar aan Śrī Mukunda.

Vertaling

O mijn beste verstand, voer alsjeblieft niet de routinematige religieuze activiteiten uit, die resulteren in vroomheid (*dharma*) of onreligieuze activiteiten, die resulteren in zonden (*adharma*), zoals aangegeven in de Śruti's of de Veda's. Je moet daarentegen overvloedige liefdevolle dienst aan Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yugala hier in Vraja uitvoeren, want de Śruti's hebben Hen aangetoond het hoogste principe van de beste verering en de Allerhoogste Absolute Waarheid te zijn. Mediteer altijd op Śacinandana Śrī Caitanya Mahāprabhu, die rijkelijk beschikt over de lichaamskleur en gevoelens van Śrīmatī Rādhikā, als niet-verschillend van Śrī Nanda-nandana. En denk altijd aan de geestelijk leermeester als uiterst dierbaar aan Śrī Mukunda.

Sri Bhajana-darpaṇa-digdarsinī-vṛtti

Pūrva-pakṣa – het eerste bezwaar tegen een bewering in een discussie

Het advies, dat in het eerste vers werd gegeven, namelijk het opgeven van alle trots en het eeuwig dienen van het jonge Goddelijke Paar met enkelvoudige toewijding, wekt enige twijfel op. De eerste twijfel is de vraag, hoe men zichzelf in stand houdt, als men alle trots volkomen opgeeft en exclusieve toevlucht neemt tot de toewijding aan Śrī Kṛṣṇa? Het leven kan niet in stand worden gehouden zonder *nitya-* en *naimittika-karma* (voorgescreven dagelijkse en gelegenhedsplichten) uit te voeren, die bestaan uit vrome en niet-vrome activiteiten, die op resultaten zijn gericht. De tweede twijfel is de vraag, hoe Śrī Caitanya Mahāprabhu gezien moet worden, als men tot enkelvoudige verering van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yugala overgaat. Als men *bhajana* van Śrīman Mahāprabhu uitvoert en Hem ook beschouwt als object van verering, zijn er twee objecten van verering en is de toewijding niet enkelvoudig (*ananya*). De derde onzeker-

heid is, welke soort toegewijde stemming men dient te hebben, waarin men op de geestelijk leermeester mediteert. Deze drie twijfels worden met elkaar in overeenstemming gebracht in de explicatie hieronder.

**(1) Na dharmam nādharmam śruti-gaṇa-niruktam kila kuru -
voer niet de religieuze en onreligieuze activiteiten uit
vermeld in de Śruti's**

Dharma en *adharma* worden beschreven in de Śruti's – de originele vier Veda's en de Upaniṣaden – en in de Smṛti's, zoals de Purāṇa's en Itihāsa's, die de grondbeginselen van de Śruti's volgen. Alle activiteiten, die door de mensheid worden uitgevoerd, vallen onder deze twee categorieën van *dharma* en *adharma*. Als ze helemaal verboden zouden zijn, zou het niet mogelijk zijn een moment te leven. Daarom heeft Śrīla Raghunātha dāsa Gosvāmī niet alle activiteiten van de zintuigorganen verboden. Er zijn twee soorten personen in de wereld, de geleerden (*vijñā*) en de onwetenden (*ajñā*). De onwetenden voeren geen werk uit, tenzij ze worden gedisciplineerd – en als ze onafhankelijk handelen, zijn de resultaten louter ongunstig. Daarom zijn alle activiteiten beschreven in de Śruti's en hun ondersteunende literatuur, de Smṛti's, verdeeld in *dharma* en *adharma* voor het welzijn van dergelijke personen, zodat ze gemakkelijk kunnen afzien van ongunstige activiteiten en zich kunnen bezighouden met gunstige activiteiten.

Onderlegde personen zijn zich bewust van hun spirituele identiteit. De disciplinaire sommaties van de geschriften zijn niet voor hen bedoeld. Hen werd opgedragen te handelen op het platform van de zuiver spirituele gehechtheid, die intrinsiek is aan de ziel (*ātmā-rati* of *kṛṣṇa-rati*), met andere woorden, onvermengde dienst te verlenen aan het Goddelijk Paar. Degenen, die trouwhartig zijn, behoren tot de categorie van onderlegde personen. De instructie van Śrīla Raghunātha dāsa Gosvāmī om alle *dharma* en *adharma* vermeld in de Veda's achterwege te laten en zich uitsluitend bezig te blijven hou-

den met liefdevolle dienst aan Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yuga is bedoeld voor deze geleerde, zelfgerealiseerde zielen. Alle activiteiten, die in het leven van een *sādhaka* moeten worden uitgevoerd, dienen te worden volbracht met een gevoel van dienstverlening aan de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods.

Zelfs activiteiten voorgeschreven in de Veda's voor degenen, die stevig in het *varṇāśrama* stadium zijn gevestigd, dienen met dit gevoel te worden uitgevoerd. Toegewijden met een gezin en een huishouden dienen godsbeelden in hun huis te vereren, waarbij al hun andere bezigheden, zoals geld verdienen, familieleden onderhouden, goederen beschermen, een huis bouwen enzovoort, dienen te worden uitgevoerd als een offergave aan de godsbeelden. Men moet zichzelf eenvoudig zien als een dienaar van God. Men mag zich onder geen voorwaarden als een genietter zien en de vruchten van activiteiten voor zijn eigen genoegen exploiteren. Religieuze rituelen, zoals het aanbieden van voedsel aan de voorvaders (*śraddhā*) voorgeschreven in het boek, *Śrī Hari-bhakti-vilāsa*, dienen ook te worden uitgevoerd met een gevoel van dienstverlening aan Bhagavān. Naarmate men bekwaamheid bereikt, transcendeert men zijn gehechtheid aan en afhankelijkheid van de principes van *varṇāśrama*. Tegen die tijd worden residentie in Vraja en onvermengde dienstverlening aan het Goddelijk Paar natuurlijke en gemakkelijke bezigheden. Degenen, die niet fysiek in Vraja kunnen wonen, dienen dat mentaal te doen.

(2) Śaci-sūnini nandīśvara-pati-sutatve (smara) -

mediteer op Śrī Śacinandana als niet-verschillend van Śrī Nanda-nandana

Met het doel om de heilige naam en de meest stralende goddelijke liefde te verspreiden, die nooit eerder waren gegeven (*anarpita-unnatojjvala-prema*) aan levende wezens, die van Kṛṣṇa waren afgedwaald en verstrikt zijn geraakt in wereldse aangelegenheden, is Śrī Nanda-nandana verschenen in de gedaante van Śrī Śacinandana

Gaurahari. Hij nam in het bijzonder de lichaamskleur en emoties van Śrīmatī Rādhikā aan om de ongeëvenaarde zoetheid van Haar liefdesgevoelens te proeven.

Er zijn twee vragen, die in dit verband kunnen worden gesteld. Aangezien Śrī Caitanya Mahāprabhu de gecombineerde belichaming is van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa, waarom zou men dan Hem niet alleen vereren, waarmee de verering van het Goddelijk Paar automatisch wordt voldaan? Of moet men Śrī Rādhā-Kṛṣṇa en Śrī Caitanya Mahāprabhu afzonderlijk vereren? Śrī Caitanya Mahāprabhu, de geestelijk leermeester van het hele universum, heeft deze kwesties opgelost door persoonlijk in de gemoedsgesteldheid van een toegewijde te verschijnen. Met Zijn eigen voorbeeld demonstreerde Hij, hoe men toewijding aan Śrī Kṛṣṇa kan uitvoeren en adviseerde de *jīvas* hetzelfde te doen. We moeten Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yugala volgens Zijn instructies vereren. Maar alvorens dienst aan het Goddelijk Paar te verlenen, dient men allereerst op de geestelijk leermeester en Śrī Gaurāṅgadeva te mediteren, anders is men niet in staat de allerhoogste spirituele perfectie (*paramārtha-siddhi*) te bereiken.

Als antwoord op de tweede vraag kan worden opgemerkt, dat door het afzonderlijk vereren van Śrī Śācīnandana men niet is staat is te begrijpen, hoe Hij niet-verschillend is van Śrī Kṛṣṇa. Als men zich bewust is, dat Śrī Kṛṣṇa niet-verschillend is van Śrī Gaurahari, is men in staat zelfs tijdens de verering van Śrī Kṛṣṇa aan Śrī Caitanya Mahāprabhu te denken.

**(3) Guru-varam mukunda-preṣṭhatve (smara) -
mediteer op de geestelijk leermeester als zeer
dierbaar aan Śrī Mukunda**

De geestelijk leermeester wordt gekend als *mukunda-preṣṭha* of iemand, die Śrī Mukunda zeer dierbaar is, die bevrijding (*mukti*) van materiële gebondenheid schenkt. Toegewijden moeten denken, “Śrī Kṛṣṇa, een oceaan van genade, heeft Zijn zeer dierbare metgezel als

mijn geestelijk leermeester gestuurd om me te verlossen.” Daarom is het geheel juist om de geestelijk leermeester te zien als een intieme dienaar van Śrīmatī Rādhikā. Volgens de uitspraak van de geschriften (*Śrīmad-Bhāgavatam* 11.17.27), “*ācārya mām vijānīyāt* – de geestelijk leermeester wordt gekend als de belichaming (*svarūpa*) van Bhagavān.” In *Hari-bhakti-vilāsa* en elders is uitgelegd, dat de *guru* Bhagavān zeer dierbaar is, of dat hij in gelijke mate als Bhagavān vererenswaardig is. Maar Bhagavān afwijzen en alleen de geestelijk leermeester vereren en denken, dat hij God is, is een overtreding.

*prathamam tu gurum pūjya
tataś caiva mamārcanam
kurvan siddhīm avāpnoti
hy anyathā niṣphalam bhavet*

Hari-bhakti-vilāsa (4.344)

[Śrī Kṛṣṇa zei:] Een toegewijde, die eerst de geestelijk leermeester vereert en daarna Mij vereert, krijgt perfectie. Het is zinloos om alleen Mij te vereren.

Daar tegenover staat, dat een kwaadaardig, arrogant en verdorven figuur, die de geestelijk leermeester veronachtzaamt en alleen Bhagavān vereert, het doelwit wordt van Bhagavāns toorn. Als een lotusbloem in het water staat, veroorzaken de stralen van de zon, dat hij gaat bloeien. Dezelfde zon zal de lotus echter laten verwelken, als hij niet in het water staat. In dit voorbeeld wordt de geestelijk leermeester vergeleken met het water en de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods wordt vergeleken met de zon. Dit is de intentie van het volgende vers (uit *Jayadākhyāna-saṁhitā*),

*nārāyaṇo ‘pi vikṛtīm yāti
guroḥ pracyutasya durbuddheḥ
kamalam jalādapetaṁ
śoṣayati ravir na poṣayati*

Anuvṛtti

Dit Vers Twee legt de methode van *bhajana* uit. Volgens de instructies van Vers Een dient men *bhajana* uit te voeren, nadat men alle vormen van trots heeft opgegeven. In een dergelijke conditie kan een werelds leven niet in stand worden gehouden. Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī adviseert, dat *dharma* en *adharmā* beide moeten worden opgegeven, indien men de wens heeft om *bhajana* uit te voeren. Voor het uitvoeren van exclusieve *bhajana* van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa moet men alle vormen van *dharma* en *adharmā* gesommeerd in de Veda's, Śruti's en meer van dergelijke literatuur achterwege laten. Maar door het opgeven van dagelijkse en gelegenheidsverplichtingen (*nitya-* en *naimittika-karma*) zou het leven lastig worden en er zouden verscheidene gebreken ontstaan. Wat moeten we doen? De bezigheden, die ons in de loop van ons leven helpen en die gunstig zijn voor deze wereld en de volgende, worden *dharma* genoemd. Het niet volgen hiervan heet *adharmā* en het tegengestelde hiervan heet *vidharma*. We mogen geen *adharmā*, *vidharma* en *kukarma* (ongunstige activiteit) uitvoeren, maar we moeten *dharma* volgen. In de Śruti's worden religieuze plichten verdeeld volgens *karma* (baatzuchtige activiteit), *jñāna* (het cultiveren van kennis gericht op onpersoonlijke bevrijding) en *bhakti* (toewijding aan de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods).

*tāvat karmāṇī kurvīta
na virvidyeta yāvātā
mat-kathā-śravaṇāḍau vā
śraddhā yāvan na jāyate*

Śrīmad-Bhāgavatam (11.20.9)

Totdat men voor onthechting van de resultaten van vruchtdragende activiteit ontwaakt, of totdat men vertrouwen ontwikkelt in het horen van gesprekken met betrekking tot Mij, moet men zijn verplichte dagelijkse en gelegenheidsactiviteiten uitvoeren.

De Veda's zeggen, “*ahiṃsā paramo dharmah* – geweldloosheid is het hoogste religieuze principe”; “*pitṛ-devo bhava mātṛ-devo bhāva* – eerbiedig jouw ouderen en ouders”; “*atithi-devo bhava* – respecteer ongenodigde gasten in jouw huis” en “*ācārya-devo bhava* – eerbiedig jouw leraren en voorgangers”. In het gewone, dagelijkse leven kunnen deze voorschriften niet worden veronachtzaamd en dit is de manier, waarop men in *karma* verstrikt raakt. Als men zich realiseert, dat baatzuchtige activiteit en zijn vruchten louter in een lijdensweg resulteren, krijgt men het verlangen om vrij te worden, *na nirvidyeta yāvata*. Geen enkel goed *karma* mondt uit in eeuwig geluk en het uiteindelijke resultaat is lijden. Men gaat trouwen om gelukkig te worden, maar uiteindelijk blijkt het pijnlijk te zijn. De opeenhoping van rijkdom resulteert ook in een lijdensweg. Als men zich dit gaat realiseren, ontwaakt men voor onthechting van materiële activiteiten, “*karma cetanī nirveda ...kṛtaḥ* – onthechting wordt bereikt door de gewaarwording van de ellende van materiële activiteit.”

Draupadī en de Pāṇḍava's hadden zich helemaal overgegeven aan Kṛṣṇa en toch ondergingen zelfs zij een groot lijden. Koning Hariścandra² volgde het pad van *dharma* en toch moest hij lijden. Als men tot het begrip komt, dat *karma* en de vruchten van *karma* alleen maar resulteren in lijden, wordt hij geschikt voor *jñāna*. Maar zelfs de uitgebreide commentaren over *jñāna* in de geschriften bevatten geen waar geluk, want Bhagavān wordt niet aanvaard. Ze beweren, dat Bhagavān vormloos is en niet over kwaliteiten en aanduidingen beschikt. Deze soort perspectiefloze leegte kan geen geluk bevatten. Als men daarentegen naar de verheerlijking van Bhagavān luistert, ontwikkelt men door het horen van dergelijke onderwerpen het verlangen om *bhajana* uit te voeren en dan geeft men

---

² Het verhaal van Koning Hariścandra wordt verteld in *Śrīmad-Bhāgavatam*, Canto Negen, Hoofdstuk 7.

baatzuchtig streven en onpersoonlijke kennis onmiddellijk op. Dit wordt in *Śrīmad-Bhāgavatam* (11.11.32) als volgt tot uitdrukking gebracht,

*ājñāyaivaṁ guṇān doṣān
mayādiṣṭān apī svakān
dharmān santyajya yaḥ sarvān
mām bhajeta sa tu sattamaḥ*

[Śrī Kṛṣṇa zei:] Ik heb de mensen in de Veda's en Upaniṣaden plichten gegeven en uitgelegd, wat *dharma* en wat *adharmā* is, wat aanwinsten en wat fouten zijn. Het uitvoeren van religieuze plichten is een positieve aanwinst, want het zuivert het hart van de uitvoerder. Het verwaarlozen van een dergelijke plicht is een fout. Iemand, die dit allemaal weet en toch zijn voorgeschreven plicht nalaat, omdat hij deze beschouwt als een afleiding van *bhajana* en uitsluitend Mij vereert met de sterke overtuiging, dat alle perfectie kan worden bereikt met *bhakti* alleen, is de beste van de hele mensheid.

Dit wordt verder uitgelegd in *Bhāgavad-gītā* (18.66) in het vers, *sarva-dharmān parityajya, mām ekam śaraṇam vraja*. Daarom adviseert Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī, dat men alle *dharma* en *adharmā* gegeven in de Veda's achterwege laat. “Die dingen zijn niet voordelig voor jouw eeuwige identiteit, dus geef ze op en voer dag en nacht overvloedig dienst uit aan Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa.” Dāsa Gosvāmī geeft instructie aan zijn verstand, dat geen *ruci* heeft, maar wel gretigheid heeft ontwikkeld om de genade van Śrī Caitanya Mahāprabhu te krijgen en om *bhajana* aan Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa uit te voeren. Vanaf het eerste begin is zijn doel niet *vaidhī-bhakti*, toewijding gebaseerd op schriftuurlijke regulering, maar hij richt zich op *rāgānuga-bhakti*, toewijding doordrenkt met spontane liefde.

Als men geen gretigheid ontwikkelt na het horen van het spel van Śrī Caitanya Mahāprabhu, is men het meest onfortuinlijk van alle onfortuinlijke personen. Dāsa Gosvāmī zegt, dat alle levende enti-

teiten geschikt zijn voor deze *rāgānuga-bhajana*, want iedereen is een dienaar van Kṛṣṇa, *jīvera svarūpa haya kṛṣṇera nitya-dāsa*.

Sommige personen zeggen, “Lees niet Canto Tien van *Śrīmad-Bhāgavatam*”, maar wie mogen het niet lezen? Alleen degenen, die een dierlijk leven leiden. Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī zegt, “*rād-hā-kṛṣṇa-pracura-paricaryām tha tanuḥ* – voer overvloedig dienst uit aan Śrī Rādhā-Kṛṣṇa hier in Vraja.” Wat is *pracura-sevā*? Het betekent dag en nacht dienen. In *Bhakti-rasāmṛta-sindu* (1.2.295) zei Śrī Rūpa Gosvāmī,

*sevā sādḥaka-rūpeṇa
siddha-rūpeṇa cātra hi
tad-bhāva-lipsunā kāryā
vraja-lokānusārataḥ*

Een *sādḥaka*, die gretig is naar *rāgānuga-bhakti*, moet Śrī Kṛṣṇa zowel in de *sādḥaka-rūpa* als in de *siddha-rūpa* dienen in overeenstemming met de *bhāva* van de eeuwige inwoners van Vraja, die dezelfde stemming hebben, waarnaar hijzelf aspireert. De *sādḥaka-rūpa* verwijst naar het fysieke lichaam, waarin men zich op dit moment bevindt, en de *siddha-rūpa* verwijst naar de innerlijk gecontemplerde, spirituele gedaante, die geschikt is om Kṛṣṇa volgens zijn gekoesterde verlangens te dienen. In de *siddha-deha*, het geperfectioneerde innerlijke spirituele lichaam, dient men mentaal diensten aan Śrī Kṛṣṇa te verlenen onder leiding van Śrī Rādhā, Lalitā, Viśakhā, Rūpa Mañjarī, Rati Mañjarī en anderen. In de *sādḥaka-rūpa*, het fysieke lichaam, dient men fysieke dienst te verlenen onder leiding van Śrī Rūpa, Śrī Sanātana en anderen.

Śrī Rūpa Gosvāmī heeft helemaal aan het begin van *Bhakti-rasāmṛta-sinḍhu* (1.1.11) de natuur van *uttama-bhakti* vastgesteld,

*anyābhilāṣitā-sūnyam
jñāna-karmādy anāvṛtam
ānukūlyena kṛṣṇānu-
silanām bhaktir uttamā*

Het cultiveren van activiteiten, die uitsluitend zijn bedoeld voor het plezier van Śrī Kṛṣṇa, of met andere woorden, de ononderbroken stroom dienstverlening aan Śrī Kṛṣṇa uitgevoerd door alle functies van lichaam, geest en spraak en het tot uitdrukking brengen van diverse spirituele sentimenten (*bhāvas*), dat niet is bedekt door *jñāna* (kennis gericht op onpersoonlijke bevrijding) en *karma* (beloning zoekende activiteit) en dat vrij is van alle verlangens behalve de aspiratie om Śrī Kṛṣṇa gelukkig te maken, wordt *uttama-bhakti*, zuivere toegewijde dienst, genoemd.

“Geef dubbelhartige verlangens, vruchtdragende activiteit en het cultiveren van onpersoonlijke kennis op en dien Kṛṣṇa op een positieve manier.” Hoe wordt deze positieve *pracura-sevā* uitgevoerd? Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī bad aan de voeten van Śrī Sanātana Gosvāmī,

*vairāgya-yug-bhakti-rasaṁ prayatnair
apāyayan mām anabhīpsuṁ andham
kṛpāmbudhir yaḥ paraduḥkha duḥkhi
sanātanaṁ taṁ prabhuṁ āśrayāmi*

Vilāpa-kusumāñjali (6)

Śrīla Sanātana Gosvāmī is een oceaan van genade, die verdriet heeft om de droevenis van anderen. Hoewel ik door onwetendheid was verblind en niet bereid was het te doen, heeft hij me met grote ijver overgehaald om de ambrozijnen vloeibare smaken van devotie te drinken, die begiftigd zijn met verzaking. Ik neem mijn toevlucht tot die Sanātana Gosvāmī Prabhu als mijn instructiegevend geestelijk leermeester.

Sanātana Gosvāmī gaf hem de instructie om Śrī Rādhā-Kṛṣṇa te dienen en het doel van onze *bhajana* moet ook het dienen van Hen zijn. Sanātana Gosvāmī is heel genadevol. Sanātana Gosvāmī heeft in *Bṛhad-bhāgavatāmṛta* het verlangen gegeven om Gopa-kumāra en Nārada te volgen. *Vaidhī-bhakti* begint met *śraddhā*, vertrouwen, en ontwikkelt zich langzaam tot *ruci*, smaak. *Śraddhā* in *rāgānuga-bhakti* is anders. Over het algemeen begint het vanaf het stadium

van *āsakti*, diepe gehechtheid, en vanwege de aanwezigheid van gretigheid vordert het heel snel.

Als we de uitspraak accepteren, dat men Canto Tien van *Śrīmad-Bhāgavatam* niet mogen lezen, zouden we ook *Bhakti-rasāmṛta-sindhu*, de boeken van onze Gosvāmī's, *Śrī Caitanya-caritāmṛta* enzovoort niet mogen lezen, want ze zijn verzadigd van dezelfde onderwerpen. En dan mogen we ook de dialoog tussen Rāya Rāmānanda en Mahāprabhu niet horen. Zelfs het allereerste vers van *Śrīmad-Bhāgavatam* – *satyaṁ paraṁ dhīmahī* – staat vol *rādhā-prema*, dus dit mogen we ook niet lezen. In het derde vers wordt *Śrīmad-Bhāgavatam* beschreven als “*nigama-kalpa-taror-galitaṁ phalaṁ* – de rijpe vrucht van de wensboom van vedische literatuur”. Wat staat in dit vers? Het hele tiende Canto en ander spel en vermaak existeert in dit vers in versleutelde vorm. Dus we worden ook beperkt in het bestuderen van dit vers. Wat blijft er dan over?

Toen Mahārāja Parīkṣit aan Śukadeva Gosvāmī vroeg, “Kṛṣṇa is Bhagavān Zelf; waarom heeft Hij de religieuze principes gebroken en de *rasa*-dans met andermans vrouwen uitgevoerd? Dit is niet netjes,” antwoordde Śukadeva Gosvāmī, “Als je Bhagavān kunt krijgen door middel van woede, lust en afgunst, waarom zou je Hem dan niet kunnen benaderen met *prema*, goddelijke liefde, en *kāma*, spiritueel verlangen?” Śukadeva Gosvāmī wilde het prachtige *holī-līlā* (het rondstuiven van gekleurde poeder) en *jhulana-līlā* (schommelfestival) samen met de *rasa-līlā* beschrijven, maar hij beschreef dat spel en vermaak maar niet, omdat hij de toehoorders niet geschikt achtte om het te horen. Daarom hebben onze *ācāryas* al deze onderwerpen beschreven in *Kṛṣṇa-bhāvanāmṛta* [door Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura] en *Govinda-līlāmṛta* [door Śrīla Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmī] met het idee, dat onbevoegde personen ze niet zouden lezen, maar als men een klein beetje smaak heeft, zal men ze zeker willen lezen.

Het spel en vermaak van Kṛṣṇa worden beschreven in de dialoog tussen Uddhava en Maitreya in Canto Drie. Aan het spel van de *gopīs* wordt in Canto Elf gerefereerd. In ieder vers van *Śrīmad-Bhāgavatam* wordt in een of andere vorm melding gemaakt van Canto Tien. Daarom zijn degenen, die het advies geven om Canto Tien niet te lezen, niet bevoegd om welk deel dan ook van *Śrīmad-Bhāgavatam* te lezen. Ze mogen *Śrī Caitanya-caritāmṛta* niet eens aanraken. Voor wie heeft Raghunātha dāsa Gosvāmī *pracura-sevā*, *tāmbulādi-arpanam* (aanbieden van betelnoot enzovoort) en *pādamardanam* (masseren van de lotusvoeten) geschreven? Aan wie heeft hij dit allemaal geadviseerd? Aan de toegewijden alleen. Hoe kan men deze diensten leren, als men *Śrīmad-Bhāgavatam* niet leest? Ja, men moet bekwaamheid ontwikkelen; men moet *śraddhā*, *niṣṭhā* enzovoort hebben; maar als dit niet ons doel is, krijgt men zelfs na verscheidene levens de kwalificatie niet om dit te horen.

Caitanya Mahāprabhu zegt, er zijn twee soorten dienstverlening: extern en intern. Raghunātha dāsa Gosvāmī zegt, dat we uiterlijk moeten horen, chanten, enzovoort – de vijf onderdelen van *bhakti* – en degenen met gretigheid zullen *tan-nāma-rūpa-caritādi-sukīrtana-ānu smṛtyoḥ* volgen – recitatie van en meditatie op Śrī Kṛṣṇa's namen, gedaante, kwaliteiten en spel, zoals hiervoor werd geciteerd (*Upadeśāmṛta* 8). Als we in Vṛndāvana wonen, waarom zouden dan Canto Tien niet lezen? Als we naar Sevā-kūñja gaan om eerbetuigingen aan te bieden, met welk idee doen we dat dan? Gaan we onze eerbetuigingen aan de bomen en de struiken aanbieden, of aan het confidentiële spel van Rādhā en Kṛṣṇa, dat zelfs niet in *Śrīmad-Bhāgavatam* is beschreven? Wat heeft het voor zin om naar Nidhuvana en Cīra-ghāṭa te gaan, als al dat spel daar het hart niet overweldigt? Om welke reden zouden we naar Girirāja-Govardhana,

Candra-sarovara, Paiṭhagrāma en Rādhā-kuṇḍa gaan?³ Op dit moment kunnen we de kwalificatie ontberen om het spel, dat daar plaats heeft, te doorschouwen, maar dit hoofdstuk kan niet voor altijd voor ons gesloten blijven en nooit worden gelezen.

Er zijn twee soorten *bhajana*: de ene is voor de *sādhakas*, beoefenaars, en de andere is voor de *siddhas*, geperfectioneerde zielen. Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī geeft in dit vers instructie aan *sādhakas* over de manier, waarop ze *bhajana* dienen uit te voeren, die geleidelijk naar het perfectionerende stadium leidt. Als je deze soort *bhajana* wilt doen, beschouw dan Śacinandana als Yaśodā-nandana en beschouw de zoon van Jagannātha Miśra als de zoon van Nanda Bābā. De zoon van Moeder Śacī is zeer genadig. Hij is uit Vṛndāvana gekomen om genade aan de levende wezens te schenken. *Anarpi-ta-carīṁ cirāt karuṇayāvātīrṇaḥ kalau* – Hij is uit Zijn grondeloze genade in het tijdperk van Kali verschenen om de meest onschatbare gift te schenken, die nooit eerder werd gegeven. Hij is gekomen om een gunst te geven en deze vertrouwelijke *prema* te schenken. Hij is gekomen om Zelf *rādhā-bhāvā* te proeven. Hij is zo vrijgevig, dat Hij iedereen *prema* schenkt, zelfs aan de vogels en de wilde dieren, zoals Hij dat deed in het Jhārikhaṇḍa oerwoud.

Kṛṣṇa gaf *prema* bij gelegenheid, maar Śrī Caitanya Mahāprabhu gaf het zomaar weg. Degenen, die verstrikt zitten in de materiële

---

³ Nidhuvana is een plek in Vṛndāvana, waar Rādhā en Kṛṣṇa dikwijls vertrouwelijk spel uitvoerden. Het is ook de plaats, waar het godsbeeld van Śrī Baṅke-bihāri Zich manifesteerde. In Cira-ghāta gingen de *gopīs* baden om zich te reinigen, voordat ze Kātyāyanī-devī gingen vereren. Śrī Kṛṣṇa stal daar de kleding van de *gopīs* en klom in een *kadamba*-boom, die op de oever van de Yamunā staat. Candra-sarovara is een plek in Vraja vlakbij Parāsaligrāma. Na de uitvoering van de *rasa*-dans in het voorjaar heeft Kṛṣṇa daar uitgerust en heeft met Zijn eigen handen Śrī Rādhā gekleed en gedecoreerd. Paiṭhagrāma is de plaats, waar Kṛṣṇa Zijn vierarmige gedaante voor de *gopīs* manifesteerde, nadat Hij uit de *rasa*-dans was verdwenen. Maar toen Hij Śrī Rādhā zag, was Hij niet langer in staat deze gedaante vast te houden en verdwenen twee van Zijn armen in Zijn lichaam.

wereld, kunnen het op geen andere manier krijgen dan door het chanten van de heilige naam en door te associëren met toegewijden. Caitanya Mahāprabhu en al Zijn metgezellen zijn gekomen om dit te geven. Śrī Rādhā werd Gadādhara Paṇḍita, Viśakhā en Lalitā verschenen als Rāmānanda Rāya en Svarūpa Dāmodara; Kṛṣṇa had alle acht vooraanstaande *sakhīs* en hun dienstmaagden meegenomen. Śrī Brahmā en Prahlāda Mahārāja werden samen Haridāsa Ṭhākura. Nityānanda Prabhu predikte de lessen van Caitanya Mahāprabhu en *nāma-kīrtana*. Caitanya Mahāprabhu ging naar Jagannātha Purī om *unnata-ujjala-prema*, de hoogste *mādhurya-prema* van Śrīmatī Rādhikā, te proeven en om de wereld onder te dompelen in de nectar van vertrouwelijke dienstverlening aan Haar. Hij kwam in de gedaante van Mahāprabhu om de ongeëvenaarde bekoring van *rādhā-bhāva* te proeven en *mañjarī-bhāva* te prediken.

Zonder *bhajana* van Caitanya Mahāprabhu uit te voeren kan men geen *bhajana* van Rādhā-Kṛṣṇa uitvoeren. Maar de geschriften zeggen *ananya-bhajana* uit te voeren, dat wil zeggen, alleen één godsbeeld vereren. Dus wat moeten we doen? Moeten we Rādhā-Kṛṣṇa of Gauracandra vereren? Sommigen zeggen, Caitanya Mahāprabhu vereren is Radha-Kṛṣṇa vereren. Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura heeft deze vraag beantwoord in zijn *Jaiva-dharma* en in *Navadvīpa-dhāma-māhātmya*. Voordat Bhaktivinoda Ṭhākura in deze wereld verscheen, deed deze aanfluiting de ronde, “Mahāprabhu is mijn *nāgara* (held) en ik ben Zijn *nāgarī* (heldin). Als ik Kṛṣṇa’s *sakhī* ben – Rādhā’s *sakhī* – en als Zij de *rasa*-dans uitvoeren, dient Mahāprabhu ook de *rasa*-dans uit te voeren en moeten wij als Zijn *sakhīs* eraan deelnemen.” Dit wordt *gaurāṅga-nāgarī-vāda* genoemd. Śrī Rūpa Gosvāmī en alle andere *ācāryas* hebben deze theorie afgewezen, want deze wordt niet door Mahāprabhu aanvaard. Daarom heeft Bhaktivinoda Ṭhākura dit afgewezen en Śrīla Bhaktisiddhānta Prabhupāda heeft dit eveneens afgewezen.

Moeten we dan Rādhā-Kṛṣṇa en Mahāprabhu afzonderlijk vereeren? De *sahajiyās* zeggen, “Vereer niet Gaura-Nityānanda; accepteer alleen Mahāprabhu en niet Nityānanda Prabhu.” Maar ze kennen de complexiteiten van *rasa* niet. In onze tempels zijn Mahāprabhu-Rādhā-Kṛṣṇa en Gaura-Nityānanda zijn er ook. Ze zijn niet-verschillend. Caitanya Mahāprabhu zei Rādhā en Kṛṣṇa te dienen en de naam van Kṛṣṇa te chanten. Maar Hij noemde niet Zijn eigen naam, dus moeten we Hem dan veronachtzamen? Śrī Bhaktivinoda Ṭhākura zegt, dat we aan Mahāprabhu moeten denken, voordat we het Goddelijk Paar Rādhā-Kṛṣṇa vereeren. Hij is Rādhā-Kṛṣṇa. We moeten alsvolgt bidden, “Uit Jouw grondeloze genade ben Je met *rādhā-bhāva* gekomen om de methode van *bhakti* te onderwijzen en daarom denk ik aan Jou.” Mediteer op deze manier en verleen dienst aan Rādhā-Kṛṣṇa.

Alle geschriften verklaren de geestelijk leermeester als de rechtstreekse vertegenwoordiger van Kṛṣṇa, *sākṣād-dharitvena-samastāstrair*. Kṛṣṇa zegt, dat men de geestelijk leermeester als Zijn eigen Zelf dient te kennen, *ācāryam mām vijānīyāt* (*Śrīmad-Bhāgavatam* 11.17.27). Śrī Caitanya-*caritāmṛta* zegt eveneens zowel de initiërend als instruerend geestelijk leermeesters de dienen en hen respectievelijk te beschouwen als Kṛṣṇa’s uiterlijke gedaante (*rūpa*) en innerlijke gedaante (*svarūpa*). Zonder de geestelijk leermeester te dienen kunnen we Kṛṣṇa niet dienen. We dienen de *guru* te dienen en door zijn genade kunnen we Rādhā en Kṛṣṇa dienen. We mogen geen onderscheid maken; we moeten eigenlijk meer toewijding hebben voor de geestelijk leermeester dan voor Kṛṣṇa. Dit is de manier, waarop je Rādhā-Kṛṣṇa kunt dienen; anders niet.

Om Rādhā-Kṛṣṇa te vereeren moeten we op Mahāprabhu mediteren en bidden, “Je bent niemand anders dan Rādhā-Kṛṣṇa.” Men moet Mahāprabhu dienen met een gevoel van *dāsya*, dienaarschap. Wanneer dit gevoel helemaal rijp is, kent Mahāprabhu Zijn *darśana* toe in de gedaante van Rādhā-Kṛṣṇa. Tegen die tijd maakt de devo-

tie voortgang in één van de relaties van *sakhya* (vriendschap), *vātsalya* (ouderschap) of *mādhurya* (amoureuze liefde). Maar zonder te mediteren op Mahāprabhu kan men geen *bhajana* uitvoeren.

De geestelijk leermeester is Mukunda zeer dierbaar, zoals staat geschreven in *Hari-bhakti-vilāsa* (4.344),

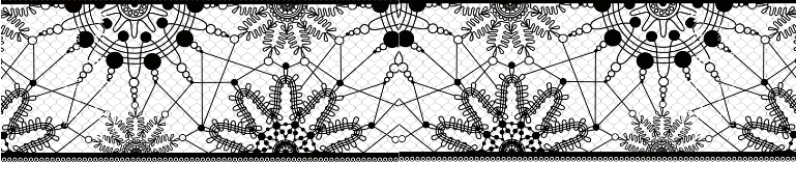
*prathamam tu gurum pūjya
tataś caiva mamārcanam
kurvan siddhim avāpnoti
hy anyathā niṣphalam bhavet*

Door eerst de geestelijk leermeester en dan Mij te vereren krijgt men perfectie; anders is de verering vruchteloos.

Men dient de geestelijk leermeester eerst te vereren in zijn gedaante van *sādhaka* en hem innig dienst te verlenen (*viśrambha-guru-sevā*). Beschouw de *guru* als degene, die jou altijd het beste toewenst. Er moet een innerlijke, diepe liefde zijn voor de geestelijk leermeester. Men dient ernaar te verlangen de liefde voor Kṛṣṇa, die in zijn hart aanwezig is, te erven en te ontvangen. Dien de gedaante (*vapu*) van de geestelijk leermeester via het medium van zijn woorden (*vānī*); anders wordt die dienstverlening materieel. De geestelijk leermeester is *āsraya-bhagavān*, het hoogste reservoir van de liefde voor Bhagavān en Kṛṣṇa is *viṣaya-bhagavān*, het hoogste object van liefde.

Vers Drie

यदीच्छेरावासं व्रजभुवि सरागं प्रतिजनुर्
युवद्वन्द्वं तच्चेत्परिचरितुमारादभिलषेः
स्वरूपं श्री रूपं सगणमिह तस्याग्रजमपि
स्फुतं प्रेम्णा नित्यं स्मर नाम तदा त्वं शृणु मनः

*yadiccher āvāsaṁ vraja-bhuvi sa-rāgaṁ prati-janur
yuva-dvandvaṁ tac cet paricaritum ārād abhilaṣeḥ
svarūpaṁ śrī rūpaṁ sa-gaṇam iha tasyāgrajam api
sphutaṁ premnā nityaṁ smara nāma tadā tvaṁ śṛṇu manaḥ*

Anvaya

manaḥ – O verstand; *yadi* – als; *iccheḥ* – (je) wenst; *āvāsam* – te leven; *vraja-bhuvi* – in het land van Vraja; *sa-rāgam* – met *rāgātmikā-bhakti*; *cet* – (en) als; *abhilaṣeḥ* – (je) wenst; *paricaritum* – te dienen; *tat yuva-dvandvam* – dat jonge Goddelijke Paar, Śrī Rādhā-Mādhava; *ārāt* – rechtstreeks; *tadā* – dan; *tvam* – jij; *śṛṇu* – hoor (me); *iha* – hier; *prati-januḥ* – leven na leven; *nityam* – altijd; *sphuṭam* – helder; *smara* – herinner; *nāma* – (en) buig neer; *premnā* – met liefde; *sva-rūpaṁ* – voor Śrī Svarūpa Dāmodara Gosvāmī; *śrī rūpaṁ* – voor Śrī Rūpa Gosvāmī; *tasya agrajam* – (en) voor zijn oudere broer Śrī Sanātana Gosvāmī; *api* – ook; *sa-gaṇam* – met hun metgezellen.

Vertaling

Mijn beste vestand, luister alsjeblieft naar me. Als je graag residentie wilt nemen in Vraja op het platform van *rāgātmikā-bhakti* en als je graag rechtstreekse dienst aan het eeuwig jonge Goddelijk Paar, Śrī Rādhā-Kṛṣṇa, wilt krijgen, herinner je dan leven na leven en buig met liefde neer voor Śrī Svarūpa Dāmodara Gosvāmī, Śrī Rūpa Gosvāmī en zijn oudere broer, Śrī Sanātana Gosvāmī, en alle andere metgezellen van Śrī Caitanya Mahāprabhu, die de reservoirs van Zijn genade zijn.

Sri Bhajana-darpaṇa-digdarśinī-vṛtti

Pūrva-pakṣa – Bezwaar

De vraag kan worden gesteld, of het mogelijk is om *rāgātmikā-bhakti* en residentie in Vraja te verkrijgen door inwijding en instructie te aanvaarden van een Vaiṣṇava van een andere *sampradāya*. Deze vraag wordt beantwoord in dit derde vers.

De meest vrijgeveige Śrī Caitanya Mahāprabhu schenkt *rāgātmikā-bhakti* en *vraja-prema* voor Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yugala. Hij openbaart de uiterst vertrouwelijke mysteriën van die *vraja-prema* en de methode om het te verkrijgen. Zijn meest intieme metgezellen, Śrī Svarūpa, Śrī Rūpa, Śrī Sanātana en andere *gosvāmīs* zijn de belangrijkste winkeliers en bewakers van deze uitermate zeldzame *vraja-prema*. Via het medium van hun disciplinaire opvolging en de authentieke literatuur, die door hen is gecomponeerd, hebben ze de hele wereld de meest waardevolle gift geschonken, namelijk de procedures van *vraja-rasa*, de manier waarop men residentie houdt in Vraja en de meest vertrouwelijke methode voor het verkrijgen van liefde voor het Goddelijk Paar. Zonder toevlucht te nemen tot hun lotusvoeten en hun instructies te volgen is het niet mogelijk om residentie in Vraja op het platform van *rāgātmikā-bhakti* en de dienst aan het Goddelijk Paar, dat verzadigd is van *anurāga*, te krijgen.

(1) Rāgātmikā-bhakti

Het woord *sa-rāgam* betekent “met *rāgātmikā-bhakti*”. Over het algemeen worden de beoefening (*sādhana*) en perfectie (*siddhi*) van *bhakti* verdeeld in drie categorieën: *sādhana-bhakti*, *bhāva-bhakti* en *prema-bhakti*. Wanneer *sādhana-bhakti* rijp wordt, beschikt men over *bhāva-bhakti* en volrijpe *bhāva-bhakti* wordt gekend als *prema-bhakti*. Śrī Rūpa Gosvāmī, die volkomen bekend is met de innerlijke waarheden van *bhakti*, heeft een zeer scherp onderscheid aangelegd in de beschrijving van de geleidelijke ontwikkeling van *prema* in zijn boek, *Śrī Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (1.4.15-16),

*ādau śraddhā tataḥ sādhu-
saṅgo ‘tha bhajana-kriyā
tato ‘nārtha-nivṛtīḥ syāt
tato niṣṭhā rucis tataḥ*

*athāsaktīs tato bhāvas
tataḥ premābhyañcati
sādhakānām ayaṁ premaṇaḥ
prādurbhāve bhavet kramaḥ*

In het begin ontwikkelt *śraddhā* zich door het horen van de geschriften in de associatie van toegewijden. *Śraddhā* betekent het hebben van sterk vertrouwen in de woorden van de geschriften en de geestelijk leermeester. Dit leidt tot *sādhu-saṅga*, of het associëren met toegewijden om van hen de methode van *bhajana* te leren. Daarna pakt men *bhajana-kriyā* op, het beoefenen van *bhajana*, dat resulteert in *anārtha-nivṛtī*, de vernietiging van de reacties van *prārabdha* en *aprārabdha* zonden.⁴ Hierna ontwikkelt zich *niṣṭhā*, of stabiele gestaag-

⁴ De term *prārabdha* verwijst naar zondige reacties, die volkomen manifest zijn en dus in het heden vrucht dragen. Dit lichaam is het rijpe (*prārabdha*) gevolg van *karma* uitgevoerd in het voorgaande leven. De term *aprārabdha* verwijst naar effecten, die niet manifest zijn en daarom in het heden niet worden ervaren. De onge-manifesteerde (*aprārabdha*) effecten stapelen zich geleidelijk op en krijgen dan de neiging om zaad te dragen. Dit stadium wordt *kuṭa* genoemd. Naarmate deze effecten zich verder ontwikkelen, produceren ze de zaden van zondige verlangens. Dit

heid, dat wil zeggen, continuïteit in *bhajana* zonder onderbreking. Dit leidt tot de ontwikkeling van *ruci*, een bewust verlangen en een bewuste smaak voor *bhajana*. Daarna ontwikkelt men *āsakti*, waarin men spontane aantrekkingskracht ervaart voor zowel de uitvoering van *bhajana* zelf als voor het object van *bhajana*, Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa. Daarna manifesteert *bhāva* zich en tenslotte dient *prema* zich aan. Dit is doorgaans de volgorde van de ontwikkelingsstadia van *prema* in *sādhakas*.

Sādhana-bhakti, die wordt uitgevoerd tijdens het stadium van beoefening, heeft twee onderdelen: *vaidhī* en *rāgānuga*. Ook in het stadium, waarin *bhakti* vrucht draagt, blijft er een overeenkomstig, subtiel verschil bestaan. Met andere woorden, er is een subtiel verschil tussen *prema*, die voortkomt uit *vaidhī-sādhana-bhakti* en *prema*, die voortkomt uit *rāgānuga-sādhana-bhakti*. De filosofische conclusie van Śrī Rūpa Gosvāmī met betrekking tot *vaidhī-bhakti* wordt in *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (1.2.6, 269) als volgt tot uitdrukking gebracht,

*yatra rāgānavāptatvāt
pravṛttir upajāyate
śāsane naiva śāstrasya
sā vaidhī bhaktir ucyate*

*sāstroktayā prahalayā
tat tan maryādayānvitā
vaidhī bhaktir ayaṁ kaiścin
maryādā mārga ucyate*

De betrokkenheid in *sādhana-bhakti* wordt soms geïnspireerd door intense gretigheid (*lobha*) en soms door disciplinaire uitspraken in de geschriften. Als betrokkenheid in *sādhana-bhakti* niet wordt geïnspireerd door spontane liefde, maar door de besturende richtlijnen van de geschriften, wordt het *vaidhī-bhakti* genoemd. Deze *vaidhī-bhakti*,

---

stadium wordt *bija* genoemd. Als het levend wezen aan deze zondige verlangens beantwoordt, wordt het effect, dat direct manifest is, *prārabdha* genoemd.

die bestaat uit strikte beperkingen voorgegeven in de geschriften, wordt – ook door sommige geleerden (namelijk degenen in de discipline opvolging van Śrī Vallabhācārya) – *maryādā-mārga* genoemd.

Śrī Rūpa Gosvāmī beschrijft *rāgānuga-bhakti* in *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (1.2.270-3) als volgt,

*virājanṭīm abhivyaktam
vrajavāsi-janādiṣu
rāgātmikām anusṛtā yā
sā rāgānugocyate*

*rāgānuga vivekārtham
ādau rāgātmikocyate
iṣṭe svārasikī rāgaḥ
paramāviṣṭatā bhavet*

*tanamayī yā bhaved bhaktiḥ
sātra rāgātmikoditā
sā kāmarūpā sambhanda-rūpa
ceti bhaved dvidhā*

Die *bhakti*, welke duidelijk aanwezig is in de eeuwige inwoners van Vraja – inclusief de koeien, herten, papegaaien en andere vogels en dieren – wordt *rāgātmikā-bhakti* genoemd. *Bhakti*, die volgt in overeenstemming met die *rāgātmikā-bhakti*, wordt *rāgānuga-bhakti* genoemd. Om *rāgānuga-bhakti* goed te kunnen begrijpen, wordt eerst *rāgātmikā-bhakti* omschreven. Een niet te lessen liefdevolle dorst naar het object van genegenheid (Śrī Kṛṣṇa), welke aanleiding geeft tot spontane en intense absorbtie in dat object, wordt *rāga* genoemd. Zulke *rāgamaya-bhakti*, of de uitvoering van diensten, zoals het rijgen van bloemenslingers met intense *rāga*, wordt *rāgātmikā-bhakti* genoemd. Deze *rāgātmikā-bhakti* bestaat in twee vormen: (1) *kāma-rūpa* (datgene, dat is gebaseerd op amoureuze aantrekkingskracht) en (2) *sambandha-rūpa* (datgene, dat is gebaseerd op ouderlijke en andere relaties).

Wie is geschikt voor *rāgānuga-bhakti*? Śrī Rūpa Gosvāmi's conclusies met betrekking tot dit onderwerp worden als volgt in *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (1.2.291-3) tot uitdrukking gebracht,

*rāgātmikaika-niṣṭhā ye
vrajavāsi-janādayaḥ
teṣāṃ bhāvāptaye lubdho
bhaved atrādhikāravān

tat tad bhāvādi mādhye
śrute dhīryad apekṣate
nātra śāstraṃ na yuktiḥ ca
tal lobhotpati lakṣaṇam

vaidha bhakty adhikāri tu
bhāvāvirbhāvanāvadhi
atra śāstraṃ tathā tarkam
anukūlam apekṣate*

Alleen degenen met een intense gretigheid voor het bereiken van die *bhāva*, welke exact overeenkomt met de stemming en gevoelens van de inwoners van Vraja, die uitsluitend in *rāgātmikā-bhakti* zijn verankerd, zijn geschikt voor het pad van *rāgānuga-bhakti*. Het symptoom van het ontwaken van zulke gretigheid is zich automatisch gaan bezighouden met *bhakti* bij het horen van de onvergelijkbaar zoete vertellingen over het spel van Kṛṣṇa in *Śrīmad-Bhāgavatam* en andere boeken gecomponeerd door *rasika* toegewijden met betrekking tot de gevoelens, gedaante, kwaliteiten enzovoort van Śrī Nanda, Śrī Yaśoda en andere Vrajavāsī's, die voor Śrī Kṛṣṇa uitermate aantrekkelijk zijn en al Zijn zintuigen bevredigen – met een intens verlangen om diezelfde sentimenten te verkrijgen. In dat geval is de intelligentie niet in het minst afhankelijk van schriftuurlijke sommaties en logisch redeneren. Degenen daarentegen, die alleen geschikt zijn voor *vaidhī-bhakti*, blijven wel afhankelijk van schriftuurlijke sommaties en gunstig redeneren, totdat diepe liefde voor de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods (*bhagavad-rati*) zich in hun hart manifesteert. Na het verschijnen van *rati* zijn ze echter niet langer afhankelijk van dergelijke zaken. Maar degenen, die geschikt zijn voor *rāgānuga-bhakti*, houden zich vanaf

het begin gretig met *bhakti* bezig om de goddelijke sentimenten, die in Vraja overheersen, te verkrijgen en zijn nimmer afhankelijk van redenering en schriftuurlijke sommaties. Dit is de superexcellentie van *rāgānuga-bhakti*. Totdat gretigheid ontwaakt, is het niettemin essentieel om de geschriften te onderzoeken en de *sādhana*, die daarin wordt beschreven, nauwgezet op te volgen, waarmee het gewenste objectief kan worden bereikt.

Śrī Rūpa Gosvāmī's conclusies met betrekking tot de methode voor het uitvoeren van *rāgānuga-bhajana* worden in *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (1.2.294-5) als volgt uiteengezet,

*krṣṇaṁ smaran janarṁ cāśya
preṣṭharṁ nija samūhitam
tat tat kathā rataś cāsau
kuryād vāsaṁ vraje sadā*

Men dient zich constant zijn meest dierbare, eeuwig nieuwe jongeling, Śrī Nanda-nandana, te herinneren alsmede de geliefde metgezellen van Kṛṣṇa, die over dezelfde stemming beschikken, als die men zelf ambieert. Men dient altijd in Śrī Vraja-dhāma te wonen met grote gehechtheid voor het horen van onderwerpen over Kṛṣṇa en Zijn toegewijden. Als men fysiek niet in staat is om in Vraja te wonen, dient men dat mentaal te doen. Dit is de methode van *rāgānuga-bhakti-sādhana*.

*sevā sādha-ka-rūpeṇa
siddha-rūpeṇa cātra hi
tad-bhāva lipsunā kāryā
vraja-lokānusārataḥ*

Een *sādha-ka*, die gretig is naar *rāgānuga-bhakti*, moet Śrī Kṛṣṇa zowel in zijn *sādha-ka-rūpa* als in zijn *siddha-rūpa* dienen in overeenstemming met de sentimenten van de eeuwige inwoners van Vraja, die dezelfde gemoedsgesteldheid hebben, als hijzelf ambieert.

De *sādha-ka-rūpa* verwijst naar het fysieke lichaam, waarin men zich op dit moment bevindt, en de *siddha-rūpa* verwijst naar de innerlijk gecontempleerde spirituele gedaante, die geschikt is om Kṛṣṇa te

dienen volgens het eigen gekoesterde verlangen. Men dient Śrī Kṛṣṇa in deze twee gedaanten te dienen door te volgen (niet te imiteren) onder leiding van Kṛṣṇa's geliefde, Śrī Rādhikā, en Candrāvalī, Lalitā, Viśākhā, Rūpa Mañjarī en anderen evenals hun volgelingen, zoals Śrī Rūpa, Śrī Sanātana en Śrī Raghunātha dāsa.

Een *sādhaka* met een gevoel van dienaarschap moet in overeenstemming met de stemming van Kṛṣṇa's metgezellen dienen in *dāsyā-bhāva*, zoals Raktaka en Patraka. Een *sādhaka* met *sakhyā-bhāva* dient Śrīdāma, Subala en anderen te volgen. Een *sādhaka* met *vātsalyā-bhāva* moet dienen volgens het gevoel van Śrī Nanda en Yaśodā. In de *siddha-deha*, het geperfectioneerde, innerlijk spirituele lichaam, dient men mentale diensten aan Śrī Kṛṣṇa te verlenen onder leiding van Śrī Rādhā, Lalitā, Viśākhā, Rūpa Mañjarī, Rati Mañjarī en anderen. In de *sādhaka-rūpa*, het fysieke lichaam, dient men fysieke dienst te leveren onder leiding van Śrī Rūpa, Śrī Sanātana en anderen.

*śravaṇotkīrtanādīni
vaidhā-bhakti uditāni tu
yāny aṅgāni ca tānyatra
vijñeyāni maṇiṣibhiḥ*

Bhakti-rasāmṛta-sindhu (1.2.296)

De onderdelen van *bhakti*, zoals horen, chanten en zijn toevlucht nemen tot een bonafide geestelijk leermeester, die reeds zijn beschreven met betrekking tot *vaidhī-bhakti*, zijn ook bruikbaar en noodzakelijk in *rāgānuga-bhakti*. Maar verstandige *sādhakas* maken zich alleen die onderdelen eigen, welke hun specifieke *bhāva* voeden en vermijden de onderdelen, die dit bemoeilijken. Een *sādhaka*, die aspiraties heeft voor *vraja-bhāva*, moet geen onderdelen ondernemen, die aan die gevoelsstemming zijn tegengesteld. Hiertoe behoren de volgende: (1) *ahaṅgrahopāsānā* – zichzelf als niet-verschillend van het object van verering beschouwen; (2) *mudrās* – verschillende procedures voor handgebaren tijdens verering; (3)

nyāsa - ademhalingsprocedures genaamd *prāṇāyāma* en (4) meditatie op Dvārakā en verering van Śrī Rukmiṇī en andere koninginnen van Dvārakā.

Na het passeren van het stadium van *sādhana* gaat men het stadium van *bhāva* binnen, dat ook wordt gekend als *rati*. In zijn boek, *Śrī Ujjvala-nīlamaṇi (Sthāyibhāva 57.59-62)* beschrijft Śrīla Rūpa Gosvāmī *rati* als volgt,

*iyam eva ratiḥ prauḍhā
mahābhāva daśaṁ vrajet
yā mṛgyā syād vimuktānām
bhaktānām ca varīyasām*

*syād dṛdheyaṁ ratiḥ premā
prodyan snehaḥ kramādayam
syān-mānaḥ praṇayo rāgo
'nurāgo bhāva ity api*

*bijam ikṣuḥ sa ca rasaḥ
sa guḍaḥ khaṇḍa eva saḥ
sa sarkarā sitā sā ca
sā yathā syāt sitopalā*

*ataḥ prema-vilāsāḥ syur
bhāvāḥ snebādayas tu ṣaṭ
prāyo vyavahriyante 'mī
prema-śabdena sūribhiḥ*

*yasyā yādṛśa-jātīyaḥ
kṛṣṇe premābhhyudañcati
tasyām tādrśa-jātīyaḥ
sa kṛṣṇasyāpy udiyate*

Samartha-rati wordt geleidelijk rijp en wordt getransformeerd in *mahābhāva*. Bevrijde zielen en toptogewijden streven er daarom naar om deze *rati* te verkrijgen. *Rati* intensiveert geleidelijk tot *prema*, die onder verschillende namen bekend is in overeenstemming met het onderscheidende karakter van ieder achtereenvolgend stadium. Dit wordt aldus geïdentificeerd als *prema*, *sneha*, *māna*, *praṇaya*, *rāga*,

anurāga en *bhāva*. Deze ontwikkeling wordt vergeleken met de transformatie van suikerrietzaden in suikerrietplanten, suikerrietsap, melasse, ruwe suiker, geraffineerde suiker, kandijnsuiker en blokkandij. In deze analogie wordt *rati* vergeleken met suikerrietzaden, want *rati* is het zaad van *prema*. *Prema* wordt vergeleken met de suikerrietplant. Zoals alle zes stadia van suikerrietsap tot blokkandij transformaties zijn van hetzelfde suikerriet, zijn alle zes stadia van *sneha* tot *bhāva* de onderscheidende transformaties van *prema*. Geleerde autoriteiten van de geschriften gebruiken daarom het woord *prema* in algemene zin om te wijzen op alle zes stadia. Hier dient te worden opgemerkt, dat het bijzondere type *prema*, dat Kṛṣṇa koestert voor de heldinnen (*nāyikās*), die beschikken over *samartha-rati*, exact overeenkomt met het type *prema*, dat in hun hart leeft.

Als men hierover bedachtzaam en onbevooroordeeld nadenkt, moet men de conclusie trekken, dat de *prema* gerelateerd aan de *śṛṅgāra-rasa* van Vraja niet wordt aangetroffen in andere *sampradāyas*. Mocht het er toch aanwezig zijn, beperkt het zich tot een zeer geringe mate. Daarom heeft Śrī Dāsa Gosvāmī de instructie gegeven aan de *sādhakas*, die *vraja-bhāva* willen krijgen, om Śrī Svarūpa Dāmodara, Śrī Rūpa, Śrī Sanātana en andere *gosvāmīs*, die reservoirs zijn van de genade van Śrī Caitanya Mahāprabhu, als instructiegevend geestelijk leermeesters te aanvaarden.

(2) Pratijānuḥ – leven na leven

Rāgātmikā-bhakti, die over de eigenschappen van *prema* beschikt, wordt pas na vele levens geperfectioneerd. Indien men echter de genade van Bhagavān of Zijn toegewijden krijgt, kan het snel worden geperfectioneerd.

Anuvṛtti

Degenen, die *bhajana* willen uitvoeren, vooral onder leiding van onze *gosvāmīs*, worden in Vers Een aangeraden om ongeëvenaarde spirituele gehechtheid (*apūrva-rati*) te ontwikkelen voor de geeste-

lijk leermeester, het heilig land van Vraja, de inwoners van Vraja, de Vaiṣṇava's, de *brāhmaṇas*, de *mantras* gegeven bij intitatie en de heilige naam. Dit is *lobhamayī-bhakti*, toewijding vol gretigheid. *Apūrvā-rati* begint bij het eerste stadium van vertrouwen en stijgt op naar het verheven stadium van *bhāva*. Dit is geen gewone *bhakti*. De instructie van Vers Twee is in Vraja woonachtig te zijn en *pracura-sevā* (overvloedige dienst) aan de Vrajavāsi's te leveren. "Laat *adharma* en zelfs *dharma*, zoals voorgeschreven in de geschriften, achterwege; nu dien je *bhajana* uit te voeren door in Vraja te wonen."

In dit vers wordt gezegd, *yadiccher āvāsam* – als je het verlangen hebt om leven na leven *bhajana* met intense *anurāga* voor de lotusvoeten van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa uit te voeren, is de meest effectieve methode *svarūpaṁ śrī rūpaṁ saganam iha tasyāgrajam api* – te huilen en te roepen om Svarūpa Damodara, Rāmānanda Rāya, Rūpa Gosvāmī en Sanātana Gosvāmī samen met hun metgezellen. Zij zijn eeuwige metgezellen van de schatbewaarder van *prema*, Śrī Caitanya Mahāprabhu. Je moet hen iedere dag eerbetuigingen aanbieden. "O verstand, ik houd jouw voeten vast en bid jou om hetzelfde te doen."

Het woord *pratijanuḥ* betekent "leven na leven". Dit leidt tot de volgende vraag, "Stopt de kringloop van geboorte en dood niet door het vereren van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods? Proberen de toegewijden van Bhagavān niet om deze zielsverhuizingen te stoppen?" De meeste mensen zeggen, dat we worden bevrijd van geboorte en dood door *bhajana* uit te voeren. *Bhakti* bestaat in drie soorten: *sādhana-bhakti*, *bhāva-bhakti* en *prema-bhakti*. *Bhakti* is vol nectar zelfs vanaf het begin van *bhajana*; daarom willen de toegewijden de cyclus van geboorte en dood pas stoppen, wanneer hun *bhakti* de laatste perfectie van volle rijpheid heeft bereikt. Tot die tijd zijn ze bereid om duizenden levens aan te nemen, in Vraja te wonen en te proberen *bhajana* met liefde en toewijding uit te voeren.

De toegewijde wil niet opgaan in Brahman en ook geen andere vorm van bevrijding aanvaarden. Hij wil geboren worden in Vraja en de associatie van *rasika* Vaiṣṇava's krijgen. Dus zijn vertrouwen bereikt het stadium van *bhāva* en die *bhāva* rijpt en wordt *prema*. Dus totdat een toegewijde het ideaal van perfectie in zijn *bhakti* bereikt, kan het hem niet schelen om keer op keer een geboorte te nemen. De knop van een roos of een lotus komt niet tot bloei, als hij in de knop wordt geplukt. De knop heeft geen aroma, schoonheid en nectar. Deze eigenschappen verschijnen pas, wanneer de knop in bloei gaat en een bloem wordt. Op dat moment begint de hommel de bloem te bezoeken; op dezelfde manier maakt het een toegewijde niets uit om diverse geboorten te nemen om zijn *bhakti* te perfectioneren, totdat hij die *prema* bereikt, waarmee hij Kṛṣṇa onder controle krijgt en die hem de bekwaamheid geeft om rechtstreekse *darśana* van Kṛṣṇa te krijgen. Deze *bhakti* is vol nectar en een toegewijde krijgt enorm veel zegen door zijn geest in *bhakti-rasa* te absorberen. Het geeft Kṛṣṇa plezier en vervolgens gaat een toegewijde ook dat plezier ervaren. De paden van baatzuchtige activiteit (*karma*), onpersoonlijke kennis (*jñāna*) en mystieke *yoga* zijn erg moeilijk, maar *bhajana* is vol vreugdevolle zegen. Daarom willen de toegewijden van de Gauḍīya Vaiṣṇava *sampradāya* de cyclus van geboorte en dood niet stoppen, totdat ze perfectie hebben bereikt.

Een andere vraag wordt gesteld, “Kan iemand *rāgānuga-bhakti* of residentie in Vraja in *rāgātmikā-bhakti* krijgen door initiatie en instructie aan te nemen in een andere *sampradāya*? Als iemand de *mantra* van de Rāmānuja, Madhva of een andere *sampradāya* heeft ontvangen, krijgt hij dan *vraja-bhāva*, nadat zijn *bhajana* rijp is geworden, of niet?” Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī zegt en Śrī Bhaktivinoda Ṭhākura legt uit, dat alleen de intieme metgezellen van de meest vrijgeevige Śrī Caitanya Mahāprabhu de oorspronkelijke schatbewaarders en patroonheiligen van deze hoogste *prema* zijn. De meest intieme, vertrouwelijke en hoogst esoterische mysteriën

van de methode van *rāgātmikā-bhakti* voor Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yugala werden aan Svarūpa Dāmodara en andere intieme metgezellen van Śrī Caitanya Mahāprabhu geschonken; daarom kunnen zij alleen dit zeldzame en onschatbare juweel van *vraja-prema* geven.

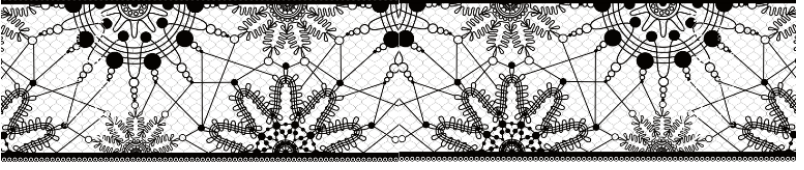
Het woord *sarāgam* betekent “in Vraja wonen met *rāga*”. Wat is *rāga*? De natuurlijke genegenheid, die de *rāgātmikā* toegewijden voor Kṛṣṇa hebben, is bekend als *rāga* en hun dienst wordt gekend als *rāgātmikā-bhakti*. Degenen, die deze *rāgātmikas* volgen, worden gekend als *rāgānugas*. Dit begint in het eerste stadium van vertrouwen en gaat zelfs voorbij *prema*. Voor degenen, die niet een dergelijk natuurlijke genegenheid hebben en toch *bhakti* willen uitvoeren, is er *vaidhī-bhakti*. Hun verlangen om *bhakti* uit te voeren ontstaat onder invloed van regulering door de geschriften.

Śrīla Bhaktisiddhānta Sarasvatī Prabhupāda en mijn geestelijk leermeester, Śrīla Bhakti Prajñāna Keśava Gosvāmī Mahārāja, werden door niemand opgedragen om dienst te verlenen of *bhajana* uit te voeren. Hun *bhajana* was natuurlijk en spontaan. Iemand, die de geestelijk leermeester en de Vaiṣṇava’s dient, service verleent aan godsbeelden en zich bezighoudt met horen, chanten en Bhagavān herinneren zonder opdracht te krijgen om dat te doen, beschikt over natuurlijke, spontane liefde en genegenheid (*anurāga*). Deze *anurāga* krijgt men niet in één leven. Het wordt bereikt in de loop van vele levens. *Pratijānu* betekent “verscheidene levens”. *Vaidhī-bhakti* kan snel worden bereikt, maar *rāga-bhakti* wordt pas na verscheidene levens geperfectioneerd. Voor één klein foutje moest Bhārata Mahārāja⁵ drie levens terugkomen. We begaan vele fouten, niet alleen met ons lichaam maar ook met ons hoofd, dus we kunnen het niet helpen, dat we het gevoel hebben, dat onze perfectie pas na verscheidene levens verschijnt.

---

⁵ Het verhaal van Bhārata Mahārāja wordt verteld in *Śrīmad-Bhāgavatam*, Canto Vijf, Hoofdstukken 7 en 8.

Vers Vier

असद्वातविश्या विमृज मतिःसर्वस्वहरणीः
कथा मुक्तिव्याघ्रया न शृणु किल सर्वात्मगिलनीः
अपि त्यक्त्वा लक्ष्मीपतिरतिमितो व्योमनयनीम्
व्रजे राधाकृष्णौ स्वरतिमणिदौ त्वं भज मनः

*asad-vārtā-veśyā visrja mati-sarvasva-haraṇiḥ
kathā mukti-vyāghryā na śṛṇu kila sarvātma-gilaniḥ
api tyaktvā lakṣmī-pati-ratiṃ ito vyoma-nayanīm
vraje rādhā-kṛṣṇau sva-rati-maṇi-dau tvam bhaja manaḥ*

Anvaya

manaḥ – O verstand; *visrja* – verlaat; *asad-vārtā-veśyā* – de prostituee van verfoeilijk werelds gepraat; *haraṇiḥ* – plunderen; *sarvasva* – alle rijkdom; *mati* – van zuivere intelligentie; *kila* – (en) overduidelijk; *na śṛṇu* – hoor geen; *kathāḥ* – gepraat; *mukti-vyāghryāḥ* – van de tijgerin van onpersoonlijke bevrijding; *sarvātmā-gilaniḥ* – het bestaan van de ziel verslinden; *tyaktvā* – wijs af; *api* – zelfs; *ratiṃ* – gehechtheid; *lakṣmī-pati* – voor Śrī Nārāyaṇa, de echtgenoot van Lakṣmī; *vyoma-nayanīm* – leidend naar Vaikuṅṭha in de *paravyoma*; *itaḥ vraje* – in deze Vraja-dhāma; *tvam* – jij; *bhaja* – vereren; *rādhā-kṛṣṇau* – Śrī Rādhā-Kṛṣṇa; *dau* – schenken; *maṇi* – het juweel; *sva-rati* – van liefde voor Hen.

Vertaling

O mijn beste broeder verstand, verlaat alsjeblieft helemaal de prostitué van verfoeilijk werelds gepraat, die de hele schatkist van zuivere wijsheid plundert. Je moet het aanhoren van het gepraat over onpersoonlijke bevrijding, die jouw eigen ziel als een tijgerin verblindt, op niet mis te verstane wijze opgeven. Laat zelfs de gehechtheid aan Lakṣmīpati Śrī Nārāyaṇa achterwege, welke leidt naar Vaikuṅṭha. Je moet in Vraja wonen en Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa vereren, die aan toegewijden het kostbare juweel van liefde voor Hen schenken.

Sri Bhajana-darpaṇa-digdarsinī-vṛtti

Dit vierde vers beschrijft diverse elementen, die het bereiken van *prema* verhinderen.

(1) Mati-sarvasva-haraṇī asad-vārtā-veśyā - de prostitué van wereldse prietpraat plundert de rijkdom van wijsheid

Zoals een prostitué een verdorven man zijn rijkdom ontfutselt, zo plundert werelds gepraat het levend wezen van zijn rijkdom van goede intelligentie. Intelligentie, die is gericht op geestelijk bereik is de enige schat van het levend wezen, dat het pad van *bhajana* is ingeslagen. Werelds gepraat ruïneert zulke wijsheid en richt zich op lustbevrediging en bevrijding. Discussies over vergankelijke zintuigbevrediging en alle referenties aan dergelijke onderwerpen zijn *asat*, zinloos. De studie van geschriften, die slechts tijdelijke, onbeduidende voordelen leveren, de zucht naar rijkdom en intiem gezelschap van vrouwen, of van mannen, die gehecht zijn aan vrouwen, zijn allemaal *asat*. Vaiṣṇava's met een gezin en een huishouden, die op zelfzuchtige wijze gehecht zijn aan hun vrouw, en huisvaders of monniken, die met vrouwen associëren onder voorwendsel van het delen van *hari-kathā*, maar dat doen op basis van een wellustige

motivatie, behoren eveneens tot de categorie *asat*. Het met een sterke gehechtheid najagen van dergelijke zinloze objecten wordt *asad-vārtā* genoemd. Śrī Rāya Rāmānanda, de belangrijkste metgezel van Śrīman Mahāprabhu, heeft over goede intelligentie het volgende gezegd (*Padyāvālī* 14),

*kr̥ṣṇa-bhakti-rasa-bhāvītā matiḥ
kr̥iyatām yadi kuto 'pi labhyate
tatra laulyam api mūlyam ekalaṁ
janma-koṭi-sukṛtair na labhyate*

O deugdzame mensen, als ergens intelligentie beschikbaar is, die is verzadigd van de zoete smaken van toewijding aan Śrī Kṛṣṇa, koop het dan onmiddellijk, zonder uitstel. De enige prijs om eraan te komen is een intens verlangen om *vraja-rasa* te verkrijgen. Zonder deze gretigheid kan het niet worden verkregen, zelfs niet door miljoenen levens lang vrome activiteiten te verzamelen.

(2) Sarvātma-gilanī mukti-vyāghryā kathā - praten over bevrijding is een tijgerin die de ziel verslindt

Het woord *mukti* verwijst hier naar *brahma-nirvāṇa*, dat ook bekend is als *sāyujya-mukti*, het samenvloeien met de lichaamsuitstraling van Bhagavān. *Sāyujya-mukti* verbrandt het individuele, spirituele bestaan van de ziel, of *ātmā-sattā*, heel gemakkelijk en grondig. Hoewel in het begrip *mukti* een spiritueel bestaan wordt toegegeven, is het idee, dat de individuele *ātmā* de allesomvattende, allerhoogste Brahman wordt, misleidend en surrealistisch als een bloem in de lucht. In werkelijkheid is alleen de eigenaar van alle vermogens, Śrī Bhagavān, de Allerhoogste Absolute Waarheid.

De Allerhoogste Persoonlijkheid Gods heeft één eeuwig en supereem goddelijk vermogen, de *para-śakti*. Deze *para-śakti* dient Bhagavān in verscheidene capaciteiten. Als het innerlijke vermogen, *Yogamāyā*, manifesteert ze het transcendentale spel van Bhagavān. Als het externe vermogen, *Mahāmāyā*, produceert ze zowel de onbeperkte materiële universa en de grofstoffelijke en subtiel materiële

le lichamen van de geconditioneerde levende wezens. Als marginaal vermogen manifesteert ze ontelbaar veel, oneindig kleine wezens.

Degenen, die vijandig gezind zijn jegens de eeuwige namen, gedaanten, kwaliteiten en het spel van Bhagavān, beelden zich een staat van bevrijding van reacties op hun vruchtdragende activiteiten in, welke wordt gekend als *brahma-laya*, of oplossing in Brahman, hetgeen uitmondt in destructie van het individuele zelf. Ze ontlene een vorm van plezier aan discussies over deze zogenaamde bevrijding. Het plezier van die bevrijding is echter hetzelfde als dat van een gevangene, die zelfmoord pleegt om blijvende verlichting van zijn materiële lijdensweg te bewerkstelligen. Men dient op zorgvuldige wijze alle discussie over de methoden van verering en de procedures voor het bereiken van dergelijke bevrijding achterwege te laten, evenals de associatie van personen, die ermee bezig zijn. Zoals een tijgerin het lichaam van een mens verslindt, zo verslindt de tijgerin van bevrijding het individuele bestaan van de ziel. Toegewijden van Bhagavān beschouwen daarom onpersoonlijke bevrijding als zelfdestructie.

De conclusies over dit onderwerp van Śrīla Rūpa Gosvāmī worden als volgt vermeld in *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (1.2.22, 25),

*bhukti-mukti-sprhā
yāvat piśācī hṛdi vartate
tāvad bhakti-sukhasyātra
katham abhyudayo bhavet*

*śrī-kṛṣṇa-caraṇāmbhoja-
sevā-nīrvṛta-cetasām
eṣāṁ mokṣāya bhaktānām
na kadācit sprhā bhavet*

Hoe kan het geluk van onvermengde toewijding in het hart ontwaken, zolang de twee heksen van verlangens naar materieel plezier en onpersoonlijke bevrijding daar aanwezig blijven? Met andere woorden, zuivere *bhakti* kan nimmer in een dergelijk onzuiver hart plaatsne-

men. Toegewijden wier geest is verzonken in het geluk van dienstverlening aan de lotusvoeten van Vrajendra-nandana Śrī Kṛṣṇa, kennen zelfs geen spoor van verlangen naar bevrijding.

(3) Vyoma-nayanī lakṣmīpati-rati - liefde voor Lakṣmīpati Nārāyaṇa leidt naar Vaikuṅṭha

Het woord *vyoma* of *paravyoma* refereert hier naar Vaikuṅṭha-dhāma. Het is de woonplaats van Lakṣmīpati Śrī Nārāyaṇa, die wordt gekenmerkt door superrijkdom en verhevenheid. Door perfectie te bereiken in *sādhana-bhakti* gericht op Śrīman Nārāyaṇa kan men in Vaikuṅṭha-dhāma vier vormen van bevrijding krijgen: *sārūpya* (het verkrijgen van dezelfde trekken en gedaante als Bhagavān), *sāmīpya* (leven in associatie met Bhagavān), *sālokya* (leven op dezelfde planeet als Bhagavān) en *sārṣṭi* (beschikken over dezelfde rijkdommen als Bhagavān). De conclusies van Śrīla Rūpa Gosvāmī met betrekking tot dit onderwerp staan als volgt in *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (1.2.55-9),

*atra tyājyatayaivoktā
muktiḥ pañca-vidhāpi cet
sālokyādīs tathāpy atra
bhaktiyā nāti-virudhyate*

*sukhaiśvaryottarā seyaṁ
prema-sevottarety api
sālokyādir-dvidhā tatra
nādyā sevājuṣāṁ matā*

*kintu premaika-mādhurya-
juṣa ekāntīno harau
naivāṅgikurvate jātu
muktiṁ pañca-vidhāṁ api*

*tatrāpy ekāntinārṁ śreṣṭhā
govinda-hṛta-mānasāḥ
yeṣāṁ śrīṣa-prasādo ‘pi
mano hartuṁ na śaknuyāt*

*siddhāntatas tv abhede 'pi
śrīśa-kṛṣṇa-svarūpayoḥ
rasenotkṛṣyate kṛṣṇa-
rūpam eṣā rasa-sthitiḥ*

Ofschoon alle vijf vormen van bevrijding, die hier worden opgesomd, door een zuivere toegewijde worden veronachtzaamd, zijn de eerste vier – *sārūpya*, *sāmīpya*, *sālōkya* en *sārṣṭi* – niet helemaal onvergelijkbaar met *bhakti*. Deze vier vormen van bevrijding bestaan uit twee soorten: (1) *sukhaiśvaryottarā* – bevrijding waarin het individu zijn persoonlijke plezier wenst, dat wordt ontleend aan de grandeur en weelde van Vaikuṅṭha en (2) *prema-sevottarā* – bevrijding waarin de overheersende wens aanwezig is om Bhagavān te dienen voor Zijn plezier. De eerste hiervan, *sukhaiśvaryottara-mukti*, wordt niet aanvaard door toegewijden, die gehecht zijn aan de liefdevolle dienst aan Bhagavān, want het is getint met een verlangen naar eigen plezier en naar het genieten van de weelde van Bhagavān. De tweede, *prema-sevottara-mukti*, wordt door sommige toegewijden wel aanvaard, maar zelfs hierin blijft een spoor van indirect verlangen naar persoonlijk plezier bestaan. Het gevolg is, dat toegewijden, die sterk gehecht zijn aan de dienst van Bhagavān, zelfs *prema-sevottara-mukti* zien als tegengesteld aan *bhakti* (die wordt gekenmerkt door onvermengde liefdevolle dienstverlening). Exclusieve toegewijden, die de zoete smaken van *prema-bhakti* voor Śrī Hari drinken en wier enige belangstelling uitgaat naar het geven van plezier aan Bhagavān, aanvaarden daarom zeker geen enkele vorm van bevrijding, zelfs al worden ze door Bhagavān Zelf aangeboden.

Van alle exclusieve toegewijden van de verschillende incarnaties van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods zijn de *parama-premātura-bhaktas*, zij die de hoogste *prema* verlangen en wier hart door Śrī Nanda-nandana is gestolen, de allerbesten. Zelfs de gratie van Lakṣmīpati Nārāyaṇa, de Meester van de *paravyoma*, kan hun

geest niet bekoren. Hoewel er geen verschil bestaat tussen Śrī Nārāyaṇa en Śrī Kṛṣṇa in termen van existentionele waarheid, is de gedaante van Śrī Kṛṣṇa superieur vanwege de superuittuimendheid van *prema-rasa*. De natuur van *rasa* zelf openbaart de superexcellentie van de gedaante van Śrī Kṛṣṇa. De hoogste climax van *prema-rasa* wordt alleen aangetroffen in de conditie van *mahābhāva*. Het enige object voor deze vorm van *rasa* is Vrajendra-nandana – niet Mahā-Nārāyaṇa of andere incarnaties. Daarom onderging zelfs Lakṣmī, die zich altijd op de borstkas van Mahā-Nārāyaṇa bevindt, zware soberheden om deze buitengewone kwaliteit van *rasa* te bemachtigen.

Śrī Haridāsa heeft in dit verband het volgende gevoel tot uitdrukking gebracht (*Padyāvalī* 102),

*alam̄ tri-diva-vārtayā kim iti sārva-bhauma-śriyā
vidūratarā-vartinī bhavatu mokṣa-lakṣmīr api
kalinda-giri-nandinī-taṭa-nikuñja-puñjadare
mano harati kevalam̄ nava-tamāla-nīlam̄ mahāh*

Ik zie geen reden om te spreken over het bereiken van de hemelse planeten, laat staan over het vergaren van soevereiniteit over de Aarde. Zelfs de namen Mokṣa (bevrijding) en Lakṣmī (het bereiken van het weelderige oord Vaikuṅṭha) geven me geen plezier. Mijn geest wordt alleen geboeid door die wolk van blauwe schittering, wiens kleur lijkt op een jonge *tamāla*-boom en die de loofhutten zegent, die zich aan de oevers van de Yamunā bevinden.

(4) Sva-rati-maṇi-da – het schenken van het juweel van liefde voor Hen

De Ziel der zielen, Śrī Rādhā-Kṛṣṇa, zijn de donateurs van het juweel van *ātmā-rati*. Het oneindig kleine wezen is een eeuwige dieenaar van Kṛṣṇa. De spontane aantrekkingskracht voor Śrī Rādhā-Kṛṣṇa, die de *jīva* in zijn grondrechtelijke staat ervaart, wordt *ātmā-rati* genoemd. Hoewel deze *ātmā-rati* eeuwigdurend aanwezig is in de oorspronkelijke identiteit (*svarūpa*) van het levend wezen, blijft

het in de geconditioneerde staat bedekt door materiële verlangens, die ontstaan uit onwetendheid.

Śrī Īśvara Purī's transcendentale aantrekkingskracht is in dit verband exemplarisch (*Padyāvalī* 75),

*dhanyānām ḥṛdi bhāsatām girivara-pratyaga-kuñjaukasām
satyānanda-rasaṁ vikāra-vibhāva-vyāvṛttam antar-mahaḥ
asmākaṁ kila vallavī-ratī-raso vṛndāṭavī-lālaso
gopaḥ ko 'pi mahendranīla-ruciraś cite muhuḥ kriḍatu*

Die fortuinlijke zuivere zielen, de nondualistische *brahma-jñānis*, die rondzwerven door de afgelegen oerwouden van de Himalaya's, kunnen onbeschrijflijke, transcendentale zegen in hun hart ervaren als een festival van volmaakt mentaal evenwicht en vrijheid van alle zorgen. Laat hen maar gaan; ik zie er niets in. In mijn hart sport immers altijd een eeuwig jonge koeherder, wiens gelaatskleur meer betovert dan een blauwe saffier, die de belichaming is van *rasa* verzadigd van liefde voor de *gopīs* en die op speelse wijze sportief vermaak in Vṛndāvana tentoonspreidt.

De sterke gehechtheid van Śrī Mādhavendra Purī wordt ook heel mooi tot uitdrukking gebracht (*Padyāvalī* 76),

*rasaṁ praśaṁsantu kavitva-niṣṭhā
brahmāmṛtaṁ veda-śiro-niviṣṭaḥ
vayaṁ tu guñjā-kalitāvataṁsaṁ
grhīta-vaṁśaṁ kam api śrayāmaḥ*

Laat de dichters de zoete smaak van poëzie verheerlijken. Laat de vedische geleerden uitgebreid de nectar van Brahman-realisatie ophemelen. Ikzelf neem mijn toevlucht tot een jonge koeherder, die is gesierd met een slinger van *guñjā*-bessen en andere ornamenten en een fluit aan Zijn bloesemende lippen houdt.

Ook Śrī Kaviratna zegt (*Padyāvalī* 78),

*jātu prārthayate na pāṛthiva-padaṁ naindre pade modate
sandhate na ca yoga-siddhiṣu dhiyaṁ mokṣaṁ ca nākāṅkṣati*

*kālindī-vana-sīmani sthira-taḍḍin-megha-dyutau kevalam
suddhe brahmaṇi vallavī-bhuja-latā-baddhe mano dhāvati*

Mijn geest hunkert er nooit naar om keizer te worden, noch kan hij enig plezier ontlenen aan de positie van Indra. Hij is niet in staat om de intelligentie te verwerven voor het zoeken naar mystieke perfecties, noch aspiraties voor bevrijding te koesteren. Mijn geest rent alleen achter die onbeschrijflijke, zuivere Brahman aan, die wordt omhelst door armen als kruipplanten van de *gopīs* en die zodoende lijkt op een schitterende, pas geformeerde regenwolk doorvlochten met staande lichtflitsen in het bos van Vṛndāvana aan de oevers van de Yamunā.

Śrī Mādhavendra Purī drukt een vergelijkbaar glorieus sentiment uit (*Padyāvalī* 96),

*anaṅga-rasa-cāturī-capala-cāru-netrāñcalas
calan-makara-kuṇḍala-sphurita-kānti-gaṇḍa-sthalaḥ
vrajollasita-nāgarī-nikara-rāsa-lāsyotsukaḥ
sa me sapadi mānase sphuratu ko 'pi gopālakaḥ*

Alas! Mag spoedig in de tempel van mijn hart die buitengewone koeherdersjongen verschijnen, die bedriegelijk is in de kunst van amoureuze aangelegenheden, die uit de hoeken van Zijn betoverende, rusteloze ogen zijdelingse blikken werpt, wiens wangen de glinsterende stralen van Zijn trillende *makara*-vormige⁶ oorringen weerspiegelen en die er hevig naar verlangt om plezier te maken in de *rasa*-dans met de zegenrijke *gopīs* van Vraja.

Alleen door de verering van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yugala in Vraja wordt dit juweel van *rati*, extatische liefde voor Hen, in het hart gewekt. Bij het ontvangen van verdere voeding wordt het bevorderd naar het stadium van *mahābhāva*.

---

⁶ De *makara* is een groot zeewezen, dat naar zeggen het prototype van zinnelijk verlangen is.

Anuvṛtti

Er zijn twee soorten instructie met betrekking tot de uitvoering van *bhājana*: de ene is voorschrift (*vidhi*) en de andere is verbod (*niṣedha*). Beide zijn noodzakelijk. “Denk altijd aan Kṛṣṇa en vergeet Hem nooit.” Dit is de primaire sommatie van alle Veda’s en alle andere verordeningen zijn hieraan ondergeschikt. ‘Denk altijd aan Kṛṣṇa’ is *vidhi* en ‘vergeet Hem nooit’ is *niṣedha*. Ook deze, “Aanvaard hetgeen gunstig is voor *bhakti* en wijs hetgeen ongunstig is af.” We hebben eigenlijk niet de kwalificatie om te weten, wat werkelijk gunstig is en wat niet, maar we kunnen het te weten komen van verheven toegewijden en geschriften. Wereldse prietpraat is *niṣedha*. We zijn gewaarschuwd om ons niet bezig te houden met werelds gepraat. *Grāmya-kathā nā śunihe, grāmya-vārtā nā kahibe* (Śrī Caitanya-caritāmṛta, Āntya-līlā 6.236). Śrī Caitanya Mahāprabhu gaf de instructie aan Raghunātha dāsa Gosvāmī om *grāmya-kathā* te vermijden, dat letterlijk betekent ‘dorpspraat’. *Grāmya* betekent *dharma* (wereldse religiositeit), *artha* (economische ontwikkeling), *kāma* (lustbevrediging) en *mokṣa* (bevrijding). De geestelijk leermeester en de Vaiṣṇava’s, die zeer genadevol zijn, schenken ons het vermogen van onderscheid.

Asad-vārtā-veśyā – “De kwalijkste hindernis op het gebied van *bhakti* is wereldse prietpraat; ga daarom nooit kletspraatjes houden of roddelen, maar spreek in plaats daarvan altijd over *bhakti*.” Deze instructie werd door Śrī Caitanya Mahāprabhu aan Raghunātha dāsa Gosvāmī gegeven en ook *Śrīmad-Bhāgavatam* keurt wereldse conversatie af en adviseert ervan uit de buurt te blijven. Een geest, die vervuild is, is een grote hindernis voor *bhakti* en daarom zei Caitanya Mahāprabhu, “*ceto-darpaṇa-mārjanam* – men dient de spiegel van de geest te reinigen door het chanten van de heilige naam.”

Het verstand zelf is een pakhuis van vervuiling. Het wordt geformeerd door de activiteiten, die in voorgaande levens zijn uitgevoerd.

Het draagt de indrukken van alle goede en slechte acties, die door de persoon over talloze levens zijn uitgevoerd. Deze indrukken moeten worden weggespoeld door het chanten van de heilige naam, zoals door Mahāprabhu werd geadviseerd. Men kan geen *bhajana* uitvoeren met een hoofd, dat zich in de greep van de geaardheden van de materiële natuur bevindt. Men dient van de geaardheden hartstocht en onwetendheid af te komen. De kwaliteit goedheid bevat een paar deugden, zoals goed gedrag, eerbied voor ouderen enzovoort, maar het draagt geen *bhajana* in zich. Een beetje goedheid moet worden aanvaard voor het normale dagelijkse leven, maar later moet het ook worden opgegeven, want het valt onder de jurisdictie van de materiele natuur. Alle drie geaardheden zijn besmet en ontlokken zintuiglijk plezier. *Bhakti* kan in een dergelijk verstand niet bloeien.

Het effect van slecht gezelschap vervuult het verstand en ruïneert *bhakti*. Het gezelschap van materialistische mensen, van degenen, die associëren met vrouwen en van impersonalisten, is schadelijk voor de aspirant van zuivere *bhakti*. Als het verstand wordt aange-trokken tot het babbelen over zinloze onderwerpen, raakt men betrokken in heiligschennis van de geestelijk leermeester en de Vaiṣṇava's en tenslotte van Kṛṣṇa, waardoor men van het pad van *bhakti* valt. Geef je niet over aan ijdele prietpraat, zelfs niet voor een minuut. Dit plaatst *bhakti* uit het hart en verwoest het zaad van *rati*, extatische liefde.

Men krijgt dit zeldzame zaad van extatische liefde door te associëren met gevorderde toegewijden en zulke associatie wordt ontvangen door de verzameling vrome verdiensten (*sukṛti*) over miljoenen levens. Iemand die rookt of alcohol drinkt, kan in een of ander leven worden verlost, maar iemand die zich verzadigt in zinloos gepraat, kan in geen enkel leven worden gered. De ene persoon rookt tabak en gebruikt bedwelmende middelen en een ander persoon misbruikt het geld van Vaiṣṇava's en de godsbeelden – wiens zonden zijn ern-

stiger? Een roker zal het roken in een zeker leven opgeven, maar alle toekomstige levens van de tweede persoon zijn geruïneerd.

Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura vertelt in *Jaiva-dharma* over een voorval, waarin Paramahaṁsa Bābāji Sannyāsī Ṭhākura verbiedt zijn kleding te wijzigen en zegt, “Ga wat Vaiṣṇava filosofie bestuderen, maak jezelf de kwaliteiten van een Vaiṣṇava eigen en wijzig jouw verstand. Kleding is uiterlijk en kan op ieder moment in een minuut worden aangepast.”

De verdorven en kwaadaardige natuur van het verstand is zeer schadelijk voor *bhakti*. *Asad-vārtā* is de moeder van al het onzinnige gepraat en daarom dient men het met oprechte pogingen op te geven. Alle spraakgebruik, dat de dienst van de geestelijk leermeester, de Vaiṣṇava’s en Kṛṣṇa bespottelijk maakt, is *asad-vārtā* of *grāmya-vārtā*, dat de neiging en vastbeslotenheid voor *bhakti* verwoest. Deze vastberadenheid heet *matī*. Welke *matī*? *Kṛṣṇa-bhakti-rasa-bhāvītā matiḥ* – de vastberadenheid, die wordt bezielde door de smaak van de vloeibare gevoelens van toewijding aan Śrī Kṛṣṇa. Dit besluit lijkt heel klein, maar het is het zaad van de kruipplant van devotie, die zich ontwikkelt door de stadia van *niṣṭhā*, *ruci*, *āsakti*, *bhāva*, *prema* en verder naar *mahābhāva*. Bescherm deze kruipplant zeer zorgvuldig en laat hem niet verwelken. Dit besluit van “Ik ga *bhajana* doen” verschijnt onder invloed van de associatie van Vaiṣṇava’s. Dit besluit is zeer zeldzaam en kostbaar als een *cintāmaṇi* juweel. Zijn klimplant groeit naar Goloka Vṛndāvana en produceert de vrucht van *prema* – dus voorkom de vernietiging van deze plant ten koste van alles.

Het verlangen om een gemakkelijk en comfortabel leven te leiden is de ware hindernis. We willen, dat alle bezigheden in ons dagelijks leven, zoals eten, slapen, reizen enzovoort, comfortabel zijn en niet alleen vandaag, maar iedere dag en zelfs in de toekomst. Śrī Caitanya Mahāprabhu adviseerde Raghunātha dāsa Gosvāmī om dergelijk comfort op te geven (*Śrī Caitanya-caritāmṛta*, *Antya-līlā*

6.236), “*bhāla nā khāibe āra bhāla nā paribe* – eet geen overheerlijk voedsel en kleed je niet zeer fraai.” We blijven ons zorgen maken om deze *asat* verlangens te vervullen. Geef het allemaal op. Als we voor het godsbeeld koken met een verlangen om later van het resultaat te genieten, valt dit ook in de categorie *asad-vārtā*. Het verstand is een bedrieger; het bedriegt op velerlei manieren. Blijf altijd heel alert om jezelf te behoeden voor allerlei soorten *asad-vārtā*.

Mukti, bevrijding, is als een tijgerin. Zelfs het spreken over bevrijding is zeer gevaarlijk. Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura zegt, dat het woord *mukti* betekent *brahma-nirvāṇa* of *sāyujya-mukti*, dat het bestaan van de ziel kan verslinden. In deze definitie verwijst het woord *ātmā* niet alleen naar de ziel, maar ook naar lichaam, verstand en intelligentie om toewijding aan de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods uit te voeren. Als er geen ziel aanwezig is, kan er geen *bhajana* zijn. “We wensen te ontsnappen aan de ellende en willen verlichting van geboorte en dood. Dit kan worden bereikt door *sāyujya-mukti*.” We willen niet de lijdensweg en de ellende van het leven en daarom hebben alle *ācāryas* over bevrijding nagedacht. Verlichting van het materiële bestaan is de grootste bevrijding en een Vaiṣṇava bereikt dit heel gemakkelijk door middel van *bhakti*. Als we *bhakti* ontwikkelen, wordt bevrijding automatisch verkregen. Terwijl anderen er zeer hard naar streven om bevrijding te krijgen, hoeven wij voor bevrijding geen afzonderlijke moeite te doen.

Men gelooft, dat *mukti brahma-sattā* geeft, of dat men in Brahman opgaat. Dit is absurd. Het is alsof men van een geest, een *bhūta*⁷, bezeten is en daarom zeggen ze *brahma-“bhūtaḥ” prasannātmā*.

---

⁷ Het woord *bhūta* betekent “bestaan” of “het hebben van de natuur van iets” en het betekent ook “een geest” [in de zin van spook -vert]. Hoewel het vers in de *Bhāgavad-gītā* (18.54), “*brahma-bhūtaḥ prasannātmā*” eigenlijk betekent, dat ze volkomen voldaan zijn door hun spirituele natuur te bereiken, heeft Śrīla Nārāyaṇa Mahārāja deze uitspraak voor aspiranten van onpersoonlijke bevrijding op humoristische wijze

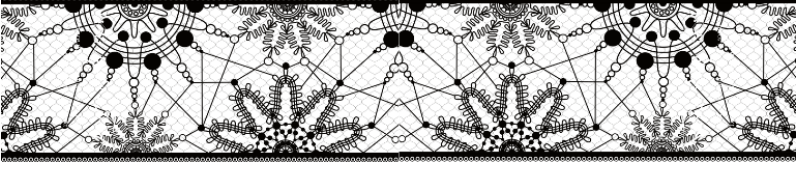
In werkelijkheid is Kṛṣṇa almachtig; Hij is de Allerhoogste Absolute Waarheid. Hij heeft één *para-śakti*, of *svarūpa-śakti*. Dit vermogen manifesteert alle *dhāmas* van Vaikuṅṭha. De wereldse *jaḍa-śakti*, die de schaduw vormt van de *para-śakti*, manifesteert de materiële wereld en de *taṭastha-śakti* manifesteert de levende wezens. Śrīmatī Rādhikā is het oorspronkelijke vermogen en de bron van al die vermogens.

In *bhakti* verschijnt het verlangen om Bhagavān met Zijn metgezellen, de geestelijk leermeester en de Vaiṣṇava's een plezier te doen. Afgezien hiervan valt ieder ander verlangen naar het eigen plezier of de wens om naar Vaikuṅṭha te gaan en daar van de rijkdom te genieten niet onder het hoofdstuk *bhakti*. Men moet voor Kṛṣṇa allerlei soorten pogingen ondernemen, *akhila-ceṣṭā-parāyaṇa* – men dient de intentie te hebben om alle ondernemingen te volbrengen omwille van Kṛṣṇa. Stel niet uit; begin er nu mee.

---

ze gebruikt, waarmee hij impliceert, dat ze het geluk hebben een Brahman-spook te worden.

Vers Vijf

असच्चेष्टकष्टप्रदविकटपाशालिभिरिह
प्रकामं कामादिप्रकटपथपातिव्यतिकरैः
गले बद्ध्वा हन्येऽहमिति बकभिद्वर्त्मपगणे
कुरु त्वं फुत्कारान् अवति स यथा त्वां मान इतः

*asac-ceṣṭā-kaṣṭa-prada-vikaṭa-pāśālibhir iha
prakāmaṁ kāmādi-prakaṭa-pathapāti-vyatikaraiḥ
gale baddhvā hanye 'ham iti bakabhid vartmapa-gaṇe
kuru tvam phutkārān avati sa yathā tvāṁ māna itaḥ*

Anvaya

manah – O verstand; *iha* – in dit materiële bestaan; *prakaṭa-pathapāti-vyatikaraiḥ* – de verzamelde agressoren op de openbare weg; *kāmādi* – van lust, woede enz.; *gale baddhvā* – de nek vastbinden; *prakāmaṁ* - oneerbaar; *kaṣṭa-praa-vikaṭa-pāśālibhiḥ* – met de folterende, angstaanjagende koorden; *asac-ceṣṭā* – van verdorven daden; *hanye* – vermoorden; *aham* – me; *iti* – aldus (spreken); *tvam* – jij; *kuru* – luïd; *phutkārān* – uitroepen; *vartmapa-gaṇe* – naar de Vaiṣṇava's, de beschermers van het pad; *bakabhid* – van Śrī Kṛṣṇa, de moordenaar van Baka; *yathā* – als gevolg waarvan; *saḥ* – die toegewijden; *avati* – (zullen) beschermen; *tvām* – jou; *itaḥ* – tegen hun handen.

Vertaling

“Lust, woede enzovoort zijn een bende misdadigers, die jou plotse-
ling aanvallen op de openbare weg van het materiële leven. Ze heb-
ben mijn nek oneerbaar vastgebonden met de folterende, afschrik-
wekkende koorden van verdorven daden en vermoorden me op die
manier.” O verstand, als je zo spreekt, moet je vol smart roepen om
de sterke en genadevolle toegewijden, die de beschermers zijn van
het pad van toewijding, dat naar Śrī Kṛṣṇa leidt, de moordenaar van
Bakāsura. Als ze jouw meelijwekkende gehuil horen, zullen ze jou
zeker tegen een dergelijke conditie willen beschermen.

Sri Bhajana-darpaṇa-digdarsinī-vṛtti

(1) Kāmādi-prakaṭa-pathapāti-vyatikara – lust enz., de verzamelde agressoren op de openbare weg

Lust, woede, hebzucht, illusie, trots en afgunst zijn de zes schurken
op de openbare weg van het materiële leven. Het woord *vyatikara*
betekent “samenkomen”. Deze zes rovers vallen hun slachtoffers
aan op het pad van het materiële leven. In *Bhāgavad-gītā* (2.62-3)
vinden we de volgende uitspraak met betrekking tot lust, woede
enzovoort,

*dhyāyato viṣayān puṁsaḥ
saṅgas teṣūpajāyate
saṅgāt sañjāyate kāmaḥ
kāmat krodho 'bhijāyate*

*krodhād bhavati sammohaḥ
sammobāt smṛti-vibhramaḥ
smṛti-bhramśād buddhi-nāśo
buddhi-nāśāt praṇaśyati*

Bij het contempleren van zintuigobjecten ontwikkelt een persoon er
gehechtheid aan. Uit dergelijke gehechtheid wordt de lust gewekt om
van die objecten te genieten. Uit lustgevoelens, die worden verhin-

derd, komt woede voort. Uit woede komt begoocheling voort en uit begoocheling ontstaat verwarring van het geheugen. Door verwarring van het geheugen wordt de intelligentie – of liever, *jñāna-śakti*, de faculteit van wijsheid – weggevaagd. Zodra de intelligentie is weggevaagd, raakt men opnieuw verzonken in materieel plezier. Op die manier loopt men in de val van de cyclus van het materiële bestaan en krijgt men te lijden van de gevolgen van zijn wereldse activiteiten.

Śrī Baladeva Vidyābhūṣaṇa heeft de betekenis van deze verzen in zijn commentaar getiteld *Gītā-bhūṣaṇa-bhāṣya* als volgt uitgelegd,

*vijitendriyasyāpi mayyaniveśita-manasaḥ punar anartho
durbāra ityāha – dhyāyata iti dvyābhyām. viṣayān śabdādān
sukha-hetutva buddhyā dhyāyataḥ punaḥ punaś cintayato
yoginas teṣu saṅga āsaktir bhavati; saṅgād dhetos teṣu kāma-tṛṣṇā jāyate;
kāmac ca kenacit pratibatāt krodhaḥ citta-jvālas tat pratighātaḥ bhavati.
(62) krodhāt sammohaḥ kāryākārya-viveka-vijñāna-vilopaḥ; sammohāt
smṛter indriya-vijayādi-prayat-nānusanther vibhramo vibhramśa; smṛti-
bhramśād buddher ātma-jñānārthakasyādhyā-vasāyasya nāśaḥ; buddhi-
nāśāt praṇasyati punar viṣaya-bhoga-nimagno bhavati saṁsaratīyartaḥ
– mad anāśra-yaṇād durbalaṁ manas tāni sva-viṣayaḥ yojayantīti bhā-
vah. tathā ca mano-vijigīṣuṇā mad upāsanah vidheyam. (63)*

Het is absoluut onmogelijk om van de *anarthas* van lust, woede enzovoort vrij te worden door alleen het verstand in te perken met het cultiveren van onpersoonlijke kennis, beoefening van mystieke *yoga* en het uitvoeren van soberheden zonder de geest op de lotusvoeten van Bhagavān te fixeren. Als men de zintuigobjecten, namelijk vorm, smaak, geur, tast en geluid, als een bron van geluk beschouwt, mediteert men er voortdurend op. Op deze manier hebben zelfs grote *yogīs* er gehechtheid aan ontwikkeld. Gehechtheid leidt tot het verlangen naar plezier. Als het plezier wordt belemmerd, leidt dat tot woede.

Uit woede komt begoocheling voort, die hier verwijst naar verlies van intelligentie of wijsheid, waarmee men onderscheid aanlegt tussen hetgeen moet worden gedaan en hetgeen niet moet worden

gedaan. Door deze begoocheling raakt het geheugen in de war, hetgeen betekent, dat men afwijkt van de poging om de zintuigen te beteugelen. Als het geheugen in de war is, wordt de intelligentie verslagen. Dit betekent, dat de cultivering van de kennis van zelfrealisatie (*ātmā-jñāna*) wordt verwoest. Wanneer tenslotte de intelligentie is verwoest, heeft totale uitroeiing, of *praṇāśyati*, plaats. Het woord *praṇāśyati*, dat hier wordt gebruikt, betekent dat men opnieuw raakt ondergedompeld in zinnelijk plezier.

De conclusie is, dat het onmogelijk is om de ontembare geest te overwinnen zonder toevlucht tot Bhagavān te nemen. Het onbeheerste verstand is de grondoorzaak van alle ernstige *anarthas*. Daarom moeten degenen, die de geest willen beteugelen, zeker de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods vereren. Dit is de eerste en exclusieve plicht van alle levende wezens.

(2) Asac-ceṣṭā-kaṣṭa-prada-vikaṭa-pāsa – de folterende, afschrikwekkende koorden van verdorven daden

Het levend wezen is bij de nek vastgebonden met de pijnlijke, angstaanjagende koorden van verdorven daden uitgevoerd door de bovengenoemde zes vijanden, lust, woede, enzovoort.

(3) Bakabhid-vartmapa-gaṇa – de beschermers van het pad dat leidt naar de moordenaar van Bakāsura

Het woord *bakabhid* verwijst naar Śrī Kṛṣṇa, de moordenaar van de demoon, Baka, de personificatie van bedrog. Het woord *vartma* betekent “een pad” of met andere woorden, het pad van het cultiveren van liefde voor Kṛṣṇa. Het achtervoegsel *pa* betekent “een bewaker of beschermer”, dat hier verwijst naar de Vaiṣṇava’s. De intentie is, dat men deerniswekkend dient te huilen en zich moet beroepen op de Vaiṣṇava’s, die de bewakers en beschermers van het pad van cultivering van *kṛṣṇa-prema* zijn, om zich te redden van de bovengenoemde hindernissen. Deze sterke, uitermate genadevolle

Vaiṣṇava's zullen jou bij het horen van jouw klaagzang zeker willen beschermen.

Śrī Rāmānujācārya bidt als volgt (*Padyāvalī* 52),

*prahlāda-nārada-parāśara-puṇḍarika-
vyāsāmbariṣa-suka-śaunaka-bhīṣma-dālbyān
rukmaṅgadoddhava-vibhīṣaṇa-phālgunādīn
puṇyān imān parama-bhāgavatān namāmi*

Ik bied mijn eerbiedige erbetuigingen aan de grote heilige toegewijden van Bhagavān aangevoerd door Prahlāda, Nārada, Parāśara, Puṇḍarika, Vyāsa, Ambariṣa, Śuka, Śaunaka, Bhīṣma, Dālbya, Rukmaṅgada, Uddhava, Vibhīṣaṇa en Arjuna.

De devotionele dichter, Śrī Sarvajña, die vol vertrouwen in de toegewijden heeft, beschrijft hun conditie als volgt (*Padyāvalī* 56),

*tvad-bhaktaḥ saritām patim culukavat khadyotavad bhāskaram
meruṁ paśyati loṣṭravas kim aparām bhūmeḥ patim bhṛtyavat
cintāratna-cayaṁ śilā-śakalavat kalpa-drumaṁ kāṣṭhavat
saṁsāraṁ tṛṇa-rāśivat kim aparām dehaṁ nijaṁ bhāravat*

O Bhagavān, Jouw toegewijden beschouwen de oceaan als een klein plasje, de zon als een vuurvlieg, het Meru Massief als een kluit aarde, een machtige keizer van de wereld als een onbeduidende dienaar, een berg *cintāmaṇi* juwelen als kiezels, een *kalpadruma* wensboom als een doodgewone stok en de hele wereld als een bos stro. Wat valt er nog te zeggen? In afgescheidenheid van Jou zien ze hun eigen lichaam als een zware last.

Śrī Mādhava Sarasvatī legt verder uit (*Padyāvalī* 57),

*mīmāṁsā-rajasa malimasa-dṛśāṁ tāvan na dhīr īsvare
garvodarka-kutarka-karkāśa-dhiyām dūre 'pi vārtā hareḥ
jānanto 'pi na jānate śruti-sukhām śrī-raṅgi-sāṅgād ṛte
su-svāduṁ pariveśayanty api rasaṁ gurvī na darvī sprṣet*

Zij, wier ogen van wijsheid zijn verontreinigd met het stof van *mīmāṁsā* filosofie, welke alleen *karma-kāṇḍa* bevordert, kunnen hun intelligentie niet op Bhagavān gericht houden. Zij, wier intelligentie is

verstard door valse argumenten, wier hoogste eindbestemming slechts trots is, hebben geen belangstelling voor het horen van vertellingen over Jouw spel en vermaak. Zelfs geleerden in de Veda's, die het ontbreekt aan verknochtheid aan Śrī Kṛṣṇa, zijn niet in staat de werkelijke conclusie van de Veda's te kennen. Ze zijn precies als lepels met lange handvatten, die overheerlijk voedsel uitserveren, maar verstoken blijven van de zoete smaak.

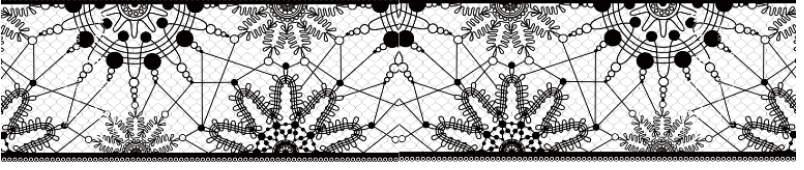
De glorie van het associëren met toegewijden wordt beschreven in *Śrī Hari-bhakti-sudhodaya* (geciteerd in *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.229),

*yasya yat saṅgatiḥ puṁso
mañivat syāt sa tad-guṇaḥ
sva-kūlarddhyai tato dhimān
sva-yūthyān eva saṁśrayet*

De invloed van gelijkgestemde associatie wordt in het volgende voorbeeld gedemonstreerd. Zoals een kristal de kleur van nabij gelegen objecten reflecteert, maakt ook de persoon zich de kwaliteiten eigen van degenen met wie hij omgaat. Daarom moeten intelligente personen associëren met gelijkgestemde, respectabele individuen om het prestige van hun familie te verhogen.

De intentie van dit vers is, dat de besmetting van het hart niet kan worden uitgewist door droge verzaking, cultivering van onpersoonlijke kennis, beoefening van mystieke *yoga* of het uitvoeren van soberheden. Alleen onder invloed van de associatie van Vaiṣṇava's, die vrij zijn van alle trots, en door het verkrijgen van hun genade kan het hart heel gemakkelijk van alle wantrouwen worden gereinigd.

Vers Les

अरे चेतः प्रोद्यत्कपटकुटिनाटीभरखर
क्षरन्मूत्रे स्नात्वा दहसि कथमात्मानमपि माम्
सदा त्वं गान्धर्वागिरिधरपदप्रेमविलसत्
सुधाम्भोधौ स्नात्वा स्वमपि नितरां मां च सुखय

*are cetaḥ prodyat-kapaṭa-kuṭināṭī-bhara-khara-
kṣaran-mūtre snātvā dahasi katham ātmānam api mām
sadā tvaṁ gāndharvā-giridhara-pada-prema-vilasat
sudhāmbhodhau snātvā svam api nitarāṁ mām ca sukhaya*

Anvaya

are – O; *cetaḥ* – verstand; *snātvā* – baden; *kṣaran-mūtre* – in de druppelende urine; *bhara-khara* – van de grote ezel; *prodyat* – van geheel ontwikkeld; *kapaṭa* – bedrog; *kuṭināṭī* – (en) hypocrisie; *katham* – waarom; *dahasi* – brand je; *ātmānam* – jezelf; *mām api* – en ook mij; *tvaṁ* – jij; *sadā* – altijd; *snātvā* – baden; *sudhā-ambhodhau* – in de oceaan van nectar; *vilasat* – oprijzen; *pada-prema* – uit liefde geboren uit de voeten; *gāndharvā-giridhara* – van Śrī Rādhā-Giridhārī; *sukhaya* – verrukking; *svam* – jezelf; *ca* – en; *mām api* – ook mij; *nitaraṁ* – grondig.

Vertaling

[Ondanks de vijanden van lust en woede te hebben onderdrukt, hoeft men nog niet de grote vijand van bedrog te hebben overwonnen. Dit vers geeft instructie over de manier, waarop we de overwinning op deze sterke vijand kunnen behalen.] O verdorven verstand, ofschoon je het pad van *sādhana* aanneemt, verbeeld je jezelf te zijn gezuiverd door te baden in de druppelende urine van de grote ezel van volslagen bedrog en schijnheiligheid. Zodoende verbrand je tegelijkertijd jezelf en mij, een kleine *jīva*. Houd hiermee op! Breng jezelf en mij in verrukking door eeuwigdurend te baden in de ambrozijnen oceaan van zuivere liefde voor de lotusvoeten van Śrī Radha-Kṛṣṇa Yugala.

Sri Bhajana-darpaṇa-digdarsinī-vṛtti

(1) Prodyat-kapaṭa-kuṭināṭī-bhara-khara-kṣaran-mūtre snātva – baden in de druppelende urine van de grote ezel van volslagen bedrog en schijnheiligheid

Het onomwonden bedrog en de schijnheiligheid, die in een toegevoegde aanwezig zijn zelfs na het pad van *sādhana* te hebben ingeslagen, worden vergeleken met de urine van een ezel. Te denken, dat men zich toelegt op *bhajana*, terwijl men blijft afwijken en in zijn hart hypocriet is, lijkt op zichzelf rein wanen door te baden in de onreine, brandende urine van een ezel. Een *sādhaka* dient deze valkuil zorgvuldig te vermijden.

Er zijn drie soorten *bhakti-sādhakas*: (1) *pariniṣṭhita*, (2) *svaniṣṭha* en (3) *nirapekṣa*. De *pariniṣṭhita-sādhaka* gooit alle regels en verboden voorgeschreven voor *varṇāśrama* over boord en doet onophoudelijk zijn best om Bhagavān Śrī Hari eenvoudig een plezier te doen. De *svaniṣṭha-sādhaka* voert al zijn activiteiten uit in overeenstemming met de regels en verboden zoals voorgeschreven voor de dienst en verzorging van Bhagavān. Deze twee typen *sādhakas* zijn

mensen met een gezin en een huishouden (*grhasthas*). De *nirapekṣa-sādhaka* is een bedelmonnik. Alle drie krijgen alleen voordeel, als ze volkomen oprecht zijn. Door zich anderszins over te geven aan bedrog, worden ze zeker verslagen. De schijnheiligheid van deze drie typen wordt hieronder beschreven.

(1) Bedrog van de *pariniṣṭhita-sādhaka*, (a) zich blijven verzadigen in lustbevrediging onder voorwendsel van *sādhana-bhakti*, (b) het dienen van rijke en invloedrijke materialisten in plaats van pretenteloze toegewijden, (c) het opeenhopen van meer rijkdom en aanwinsten dan men nodig heeft, (d) het hebben van groot enthousiasme voor vergeefse, tijdelijke ondernemingen, (e) zich verzadigen met onlogische argumenten onder voorwendsel kennis te ontwikkelen en (f) zich kleden als een wereldverzaker om sociaal aanzien te verwerven.

(2) Het bedrog van de *svaniṣṭha-sādhaka*, (a) het maken van uiterlijk vertoon van zijn strikte navolging van regels en regulerende principes maar van binnen gehecht blijven aan materiële zaken en (b) het prefereren van de associatie van filantropen, wereldse geleerden, *yogīs* en materialistische mensen boven die van doortastende, liefhebbende toegewijden.

(3) Het bedrog van de *nirapekṣa-sādhaka*, (a) trots in stand houden door over zichzelf als een verheven Vaiṣṇava te denken, (b) zich kleden als een wereldverzakende bedelmonnik en onder invloed van vals ego andere *sādhakas* als minderwaardig beschouwen, (c) het onderhouden van hechte contacten met materialistische mensen voor het verzamelen van fondsen en donaties in plaats van naar de tempel gaan, (f) zich zorgen maken over het collecteren van fondsen onder voorwendsel van het uitvoeren van *bhajana* en (g) het verzwakken van zijn gehechtheid aan Kṛṣṇa door groter belang en respect toe te schrijven aan louter de uiterlijke kledij en symbolen van de wereldverzakende levensorde en door overdreven gehecht te zijn aan de regels en regulerende principes van verzaking.

Daarom zijn de gebreken van wereldse argumentatie (*kutarka*), valse filosofische conclusies (*kusiddhānta*) en hindernissen in vooruitgang (*anarthas*), die allemaal voortkomen uit bedrog op het gebied van *bhajana*, met de urine van een ezel vergeleken geworden. Veel *sādhakas* beschouwen zichzelf als gezuiverd door een bad te nemen in deze onheilige urine van de ezel van bedrog, maar in werkelijkheid verteert dit hun ziel.

(2) Gāndharvā-giridhara-pada-prema-vilasat-sudhāmbhodhau snāt-vā – baden in de ambrozijnen oceaan van liefde voor de lotusvoeten van Śrī Gāndharvā-Giridhārī

Gāndharvā verwijst naar Śrīmatī Rādhikā, het innerlijke vermogen (*svarūpa-śakti*) van Bhagavān. Giridhara verwijst naar de Allerhoogste Persoon, Vrajendra-nandana Śrī Kṛṣṇa, de eigenaar van alle vermogens (*sarva-śaktimān*). Men wordt hier geadviseerd te baden in de oceaan van nectar, die bestaat uit *viśuddha-cid-vilāsa*, of goddelijk spirituele transformaties voortkomend uit liefde voor de lotusvoeten van het eeuwig jonge Goddelijke Paar.

Śrī Rūpa Gosvāmī zelf bidt in dit verband in *Śrī Prārthanā-paddhati* (*Stava-mālā*),

suddha-gāṅgeya-gaurāṅgīm
kuraṅgī-laṅgimekṣaṇām
jīta-koṇḍu-bimbāsyām
ambudāmbara-samvṛtām (1)

O Vṛndāvanēśvarī, Śrī Rādhikā, de kleur van Jouw ledematen lijkt op gesmolten goud. Jouw ogen zijn zo betoverend als de rusteloze, langgerekte ogen van een hinde. Jouw gelaat verslaat de schittering van miljoenen manen. Je bent gratis in een blauwe *sārī* gekleed met de kleur van een pas geformeerde wolk.

navīna-ballavī-vṛnda-
dhammillotphulla-mallikām
divya-ratnādy-alaṅkāra-
sevya-māna-tanu-sriyam (2)

Je bent de kroon van de jasmijnkrans op de gedecoreerde vlechten van de jonge *gopīs* van Vraja. Jouw lichaamsdelen zijn schitterend gesierd met goddelijke juwelen en andere ornamenten.

*vidagdha-maṇḍala-guruṁ
guṇa-gaurava-maṇḍitām
ati-preṣṭha-vayasyābhir
aṣṭābhir abhivēṣītām (3)*

Je bent de beste van alle elegante en bedreven *gopīs*. Je bent getooid met onbeperkte transcendentale deugden en uitmuntendheid. Je wordt omringd door acht vooraanstaande *sakhīs*, die Jou zeer dierbaar zijn.

*cañcalāpāṅga-bhaṅgena
vyākūli-kṛta-keśavām
goṣṭhendra-suta-jīvātu-
ramya-bimbādhārāmṛtām (4)*

Je windt Kṛṣṇa op met Jouw dwingende zijdelingse blikken. De nectar van Jouw prachtige lippen als *bimba*-vruchten is het elixer voor Vrajendra-nandana Śrī Kṛṣṇa.

*tvām asau yācate natvā
viluṭhan yamunā-taṭe
kākubhir-vyākula-svānto
jano vṛndāvaneśvari (5)*

O Śrīmatī Rādhikā, met een opgewonden hart rol ik over de grond aan de oever van de Yanumā en uit wanhoop doe ik nederig een beroep op Jou.

*kṛtāgaskē ‘py ayogyē ‘pi
jane ‘smin kumatāv api
dāsya-dāna-pradānasya
lavam apy upapādāya (6)*

Ook al ben ik in overtreding, in alle opzichten ongekwalificeerd en is mijn intelligentie verkromd, ik smeek Jou om me gelukkig te maken door me zelfs maar de kleinste dienst aan Jouw lotusvoeten te schenken.

*yuktas tvayā jano naiva
duḥkhito 'yam upekṣitum
kṛpā-dyota-drava-citta-
navanītāsi yat sadā (7)*

O uiterst genadevolle Rādhikā, het is voor Jou niet gepast om deze beklemden persoon te verwaarlozen, want Jouw tere hart, dat zo zacht is als boter, smelt altijd van mededogen.

Śrī Rūpa Gosvāmī heeft in zijn *Śrī Śrī Rādhā-Mādhavayor nāma-yugāṣṭākam (Stava-mālā)* het volgende geschreven,

*rādhā-mādhavayor etad
vakṣye nāma-yugāṣṭākam
rādhā-dāmodarau pūrvaṁ
rādhikā-mādhavau tataḥ (1)*

Nu ga ik dit gebed zingen, dat uit acht verzen bestaat en dat de namen van het Goddelijk Paar, Śrī Rādhā-Mādhava, verheerlijkt. Eerst geef ik een lofzang op Śrī Rādhā-Dāmodara en daarna op Śrī Rādhikā-Mādhava.

*vṛṣabhānu-kumārī ca
tathā gopendra-nandanah
govindasya priyā-sakhī
gāndharvā-bāndhavas tathā (2)*

Śrīmatī Rādhikā is Vṛṣabhānu-kumārī, de jonge dochter van Koning Vṛṣabhānu, en Śrī Kṛṣṇa is Gopendra-nandana, de zoon van de koning der koeherders. Ze is de meest dierbare vriendin van Govinda en Hij is de meest dierbare vriend van Gāndharvā, Śrīmatī Rādhikā.

*nikuñja-nāgarau goṣṭa-
kiśora-jana-śekharau
vṛndāvanādhīpau kṛṣṇa-
vallabhā-rādhikā-priyau (3)*

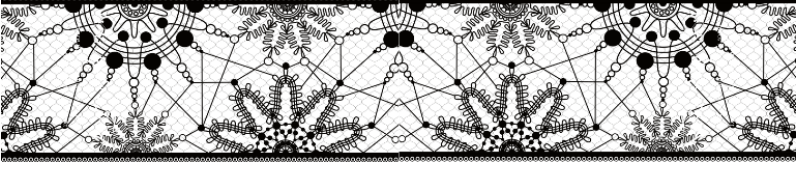
Zij is Nikuñja-nāgarī, de heldin van de loofhutten van Vraja, en Hij is Nikuñja-nāgara, de held. Zij is *mukuta-maṇi*, het kroonjuweel van alle bevallige meisjes van Vraja, en Hij is *sirobhūṣaṇa*, het hoofdornament

van alle knappe jongens. Zij is *adhīṣṭhātrī*, de presiderende godin van Vṛndāvana, en Hij is *adhīśvara*, de presiderende meester. Zij is Kṛṣṇa-vallabhā, de geliefde van Kṛṣṇa, en Hij is Rādhā-vallabha, de geliefde van Rādhā.

Ik zal met grote liefde in Vraja wonen en de namen van mijn geliefd Goddelijk Paar verheerlijken en Hun eeuwig achtvoudige, dagelijkse spel en vermaak (*aṣṭa-kālīya-līlā*) in mijn hart herinneren. O verstand, wanneer word ik door dat te doen ondergedompeld en veroorzaak ik ook, dat jij wordt ondergedompeld in de ambrozijnen oceaan van de gevarieerde manifestaties van liefde voor de lotusvoeten van Śrī Gāndharvā-Giridhara?

Vers Leven

प्रतिष्ठाशा धृष्टा श्वपचरमणी मे हृदि नटेत्
कथं साधुप्रेमा स्पृशति शुचिरेतन् ननु मनः
सदा त्वं सेवस्व प्रभुदयितसामन्तमतुलं
यथा तां निष्काश्य त्वरितमिह तं वेशयति सः

*pratiṣṭhāsā dhr̥ṣṭā śvapaca-ramaṇī me hr̥di naṭet
katham sādhu-premā spr̥ṣati śucir etan nanu manaḥ
sadā tvaṁ sevasva prabhu-dayita-sāmantam atulam
yathā tāṁ niṣkāśya tvaritam iha taṁ veśayati saḥ*

Anvaya

manaḥ – O verstand; *āśā* – het verlangen; *pratiṣṭhā* – naar prestige; *dhr̥ṣṭā* – een brutale; *śvapaca-ramaṇī* – kasteloze vrouw uit de stam van honden-vleeseters; *naṭet* – als zij danst; *me hr̥di* – in mijn hart; *katham* – hoe (dan); *nanu* – zowaar; *śuciḥ* – zuiver; *sādhu-premā* – goddelijke liefde; *spr̥ṣati* – kan aanraken; *etan* – dat hart; *tvaṁ* – (daarom) jij; *sadā* – altijd; *sevasva* – dient; *atulam* – de onvergelykbare; *dayita* – geliefde; *sāmantam* – commandanten (van het leger); *prabhu* – van Śrī Kṛṣṇa; *yathā* – zodat; *saḥ* – zij; *tvaritam* – spoedig; *niṣkāśya* – uitdrijven; *tām* – die (outcaste hondenvleeseter); *veśaya-ti* – veroorzaakt binnen te gaan; *taṁ* – die (goddelijke liefde); *iha* – in dit hart.

Vertaling

[Hoe komt het, dat bedrog nog steeds in het hart achterblijft, ondanks dat men alle materiële lustbevrediging heeft opgegeven? Dit vers werd gecomponeerd om deze vraag te beantwoorden.] O verstand, hoe kan zuiver goddelijke liefde in mijn hart verschijnen, zolang de schaamteloze hondenvleesetende, kasteloze vrouw van het verlangen naar prestige daar brutaal rondanst? Herinner en dien daarom altijd de onmetelijk sterke commandanten van het leger van Śrī Kṛṇṣa, de geliefde toegewijden van Bhagavān. Ze zullen deze kasteloze vrouw onmiddellijk verbannen en de stroom van smetteloze *vraja-prema* in jouw hart initiëren.

Sri Bhajana-darpaṇa-digdarśinī-vṛtti

(1) Dhr̥ṣṭā śvapaca-ramanī pratiṣṭhāsā – het verlangen naar prestige is een brutale, hondenvleesetende, kasteloze vrouw

Het verlangen naar eer en waardigheid wordt *pratiṣṭhāsā* genoemd. Hoewel alle andere *anarthas* kunnen zijn verdreven, is het verlangen naar prestige niet gemakkelijk uit te bannen. Hieruit komen allerlei soorten bedrog en schijnheiligheid voort en die worden geleidelijk gevoed. Het verlangen naar prestige wordt schaamteloos genoemd, want het erkent zijn eigen fout niet, hoewel het aan de wortel van alle *anarthas* ligt. Het wordt ook *cāṇḍālīnī*, een vrouwelijke hondenvleeseter, genoemd, want het houdt zich bezig met het eten van het hondenvlees van faam.

De *svaniṣṭha-sādhaka* genoemd in het voorgaande vers hunkert ernaar te worden erkend als virtuoos, welwillend en vrij van alle zonden. De *pariniṣṭhita-sādhaka* denkt, “Ik ben een toegewijde van Bhagavān, ik begrijp de zaken duidelijk en ik ben niet geïnteresseerd in materieel plezier.” Op deze manier voedt hij het verlangen om zijn roem te vergroten. De *nirapekṣa-sādhaka* denkt, “Ik ben

een strikte wereldverzaker, ik heb de conclusies van de geschriften volmaakt begrepen en mijn *bhakti* heeft het geperfectioneerde stadium bereikt.” Op deze manier houdt hij het verlangen naar prestige in stand.

Zolang het verlangen naar eer en waardigheid niet uit het hart is verdreven, blijft bedrog bestaan; en totdat men vrij wordt van bedrog, kan men geen zuivere, onvermengde, goddelijke liefde verkrijgen.

(2) Nirmala-sādhū-prema – smetteloze goddelijke liefde

In dit verband heeft Śrī Rūpa Gosvāmi in *Bhakti-rasāmṛta-sindu* (1.4.1) de volgende conclusie tot uitdrukking gebracht,

*samyag masṛṇita-svānto
mamatvātiśayāṅkitaḥ
bhāvaḥ sa eva sāndrātmā
budhaiḥ premā nigadyate*

Wanneer *bhāva-bhakti* dieper gaat en rijp wordt, wordt het hart van de *sādhaka* helemaal zacht en gesmolten. Tegen die tijd ervaart de toegewijde de hoogste jubeling van bovenzinnelijke zegen en ontwaakt voor een overweldigend gevoel van bezit (*mamatā*) voor Śrī Kṛṣṇa. Geleerde autoriteiten beschrijven deze conditie als *prema*.

(3) Prabhu-dayita-atula-sāmanta – het onvergelijkbare leger commandanten van Śrī Kṛṣṇa.

De woorden *prabhu-dayita* verwijzen naar degenen, die Vrajendra-nandana Śrī Kṛṣṇa uiterst dierbaar zijn. Het woord *atula* betekent, “datgene dat met niets kan worden vergeleken.” Het woord *sāmanta* betekent “een generaal of commandant van een leger”. Dien altijd de sterke generaals van het leger van Kṛṣṇa’s toegewijden. Hun zegen is ongeëvenaard en ze zijn dierbare dienaren van Śrī Nandanandana. De goddelijke stralen van *hlādinī-śakti* worden in het hart van zuivere Vaiṣṇava’s gereflecteerd. Deze stralen van *hlādinī-śakti* worden van hun hart overgebracht op het hart van andere trouwhar-

tige *sādhakas* en verdrijven de *anarthas* van verdorvenheid, bedrog en schijnheiligheid en manifesteren *vraja-prema*. De omhelzing van zuivere Vaiṣṇava's, het stof van hun lotusvoeten, de nectar van hun lippen (dat betekent, de restanten van hun *prasāda*), het waswater van hun voeten en hun instructies zijn allemaal volkomen in staat om *hlādinī-śakti* op het hart over te brengen. Daarom wordt in de *Padma Purāṇa* de verering van Vaiṣṇava's verklaard zelfs hoger te zijn dan de verering van Bhagavān,

*ārāadhanānām sarveṣām
viṣṇor ārādhanam param
tasmāt paratarām devī
tadīyānām samarcanam*

[Śrī Mahādeva zei:] O Pārvatī, de verering van Śrī Viṣṇu is de hoogste verering van allerlei verschillende soorten verering. Maar zelfs hoger dan deze is de verering van Zijn toegewijden.

In *Śrīmad-Bhāgavatam* (3.7.19-20) wordt verder gezegd,

*yat sevāya bhagavataḥ kuṭa-
sthasya madhu-dviṣaḥ
rati-rāso bhavet tīvraḥ
pādayor vyasanārdanaḥ
durāpā hy alpa-tapasah
sevā vaikunṭha-vartmasu*

[Vidura zei:] Door de lotusvoeten van de toegewijden van Bhagavān te dienen ontwikkelt zich hoog geconcentreerde goddelijke liefde, die in alle drie tijdfasen existeert, voor de lotusvoeten van Śrī Madhusūdana en als bijkomend resultaat krijgt men duurzame bevrijding van de gebondenheid aan het materiële bestaan. Het is voor degenen, wier soberheid en vrome verdiensten erg mager zijn, uiterst moeilijk om dienstverlening te krijgen aan dergelijke toegewijden, die Bhagavān zeer dierbaar zijn.

In *Śrī Caitanya-caritāmṛta* (*Antya-līlā* 16.60-1) wordt gezegd,

*bhakta-pada-dhūli āra bhakta-pada-jala
bhakta-bhukta-avaśeṣa, – tina mahābala
ei tina-sevā haite kṛṣṇa-premā haya
punaḥ punaḥ sarva-sāstre phukāriyā kaya*

Het stof van de lotusvoeten van toegewijden, het waswater van hun voeten en de restanten van hun *prasāda* – deze drie zijn zeer sterk. Door deze drie te eren krijgt men liefde voor de lotusvoeten van Śrī Kṛṣṇa. Dit is in alle geschriften keer op keer verklaard.

In dit verband zegt Śrī Rūpa Gosvāmī (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.219),

*yāvanti bhagavad-bhakter
aṅgāni kathitāniha
prāyas tāvanti tad-bhakta-
bhakter api budhā viduḥ*

De meeste onderdelen van *bhakti*, die tot dusver zijn beschreven [in *Bhakti-rasāmṛta-sindhu*] in relatie tot Bhagavān, kunnen ook worden gepraktiseerd met betrekking tot Zijn toegewijden. Dit is de opvatting van geleerden, die de esoterische waarheden van *bhakti* kennen.

Bij het beschrijven van de vijf sterkste onderdelen van *bhakti* heeft Śrī Rūpa Gosvāmī gezegd, dat ze over zoveel onbevattelijke, buitengewone kracht beschikken, dat zelfs een lichte uitvoering van één van deze onderdelen kan veroorzaken, dat *bhāva-bhakti* oprijst in personen, die vrij zijn van overtredingen, zelfs al ontbreekt het hen aan vertrouwen. Hij citeert het volgende voorbeeld om aan te tonen, hoe *bhāva-bhakti* oprijst door associatie met toegewijden, die over *bhāva* beschikken (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.2.241),

*dṛgambhobhir dhautāḥ pulaka-pāṭalī maṅḍita-tanuḥ
skhalann-antaḥphillo dadhad ati-pṛthuṁ vepathum api
dṛṣoḥ kakṣāṁ yāvan mama sa puruṣaḥ ko ‘py upayayau
na jāne kiṁ tāvan matir iha grhe nābhīramate*

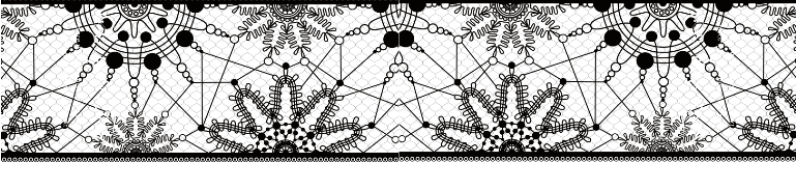
Ik weet niet, waarom mijn hoofd niet langer gehecht is aan huishoudelijke aangelegenheden, sinds die buitengewone persoon het pad van

mijn ogen kruiste, wiens lichaam doorweekt was met tranen, wiens lichaamshaar van extase overeind stond, die bij iedere stap struikelde, die in zijn hart was ondergedompeld in transcendentale zegen en die koortsachtig beefde van spirituele emotie.

Śrī Mukunda dāsa Gosvāmī heeft op dit vers als volgt commentaar gegeven. De woorden *dr̥ṣoḥ kakṣām yāvat* – sinds hij het pad van mijn ogen kruiste – wijzen op een licht contact met een toegewijde. Hoewel het zien van deze buitengewone toegewijde ongetwijfeld de oorzaak van zijn onhechting is, zegt de man, dat hij niet weet wat ervan de oorzaak is. Dit wijst op een gebrek aan vertrouwen. Tenslotte, de woorden *iha gr̥he nābhiramata* – ongehecht aan dit huis houden – wijzen op het verschijnen van *bhāva-bhakti*.

Uit bovenstaande verzen wordt de conclusie getrokken, dat de geliefde toegewijden van Bhagavān de onvergelijkbaar sterke generaals van Bhagavāns leger zijn. Door hen te dienen, worden alle *anarthas* zeer gemakkelijk verdreven en verschijnt de zeldzame, goddelijke liefde voor Śrī Kṛṣṇa.

Vers Licht

यथा दुष्टत्वं मे दवयति शठस्यापि कृपया
यथा मह्यं प्रेमामृतमपि ददात्युज्ज्वलमसौ
यथा श्री गान्धर्वाभजनविधये प्रेरयति मां
तथा गोष्ठे काक्वा गिरिधरमिह त्वं भज मनः

yathā duṣṭatvaṁ me davayati śaṭhasyāpi kṛpayā
yathā mahyaṁ premāmṛtam api dadāty ujjvalam asau
yathā śrī gāndharvā-bhajana-vidhaye prerayati mām
tathā goṣṭhe kākvā giridharam iha tvam bhaja manaḥ

Anvaya

manaḥ – O verstand; *tha goṣṭhe* – in dit Vraja; *tvam* – jij; *bhaja* – vereert; *giridharam* – Śrī Giridhāri; *tathā* – op een dergelijke manier; *kākvā* – met nederige woorden; *yathā* – zodat; *śaṭhasya api* – hoewel (ik) corrupt (ben); *asau* – Hij; *kṛpayā* – genadevol; *davay-ati* – verdrijft; *me* – mijn; *duṣṭatvam* – verdorvenheid; *amṛtam* – nectar; *prema* – van goddelijke liefde; *api* – ook; *mahyam* – aan mij; *yathā* – (en) zodat; *prerayati* – Hij spoort aan; *mām* – me; *śrī gāndharvā-bhajana-vidhaye* – in de dienst van Śrīmatī Rādhikā.

Vertaling

[Door de associatie van gevorderde toegewijden wordt *hlādinī-śakti*, die alle corruptie verdrijft en tot de hoogste perfectie leidt, naar het hart van de *sādhaka* overgebracht. Maar die soort associatie is niet gemakkelijk te krijgen.] O verstand, vereer daarom gewoon met grote nederigheid en verdrietige woorden Śrī Giridhārī-Kṛṣṇa in Vraja op een manier, dat Hij met mij tevreden is. Door Zijn gronde-loze genade zal Hij mijn verdorvenheid verdrijven, de nectar van Zijn hoogst stralende liefde schenken en op mij de inspiratie over-brengen om Śrīmatī Rādhikā te vereren.

Sri Bhajana-darpaṇa-digdarsinī-vṛtti

(1) Dainya-kākuti – nederige, verdrietige uitdrukking

“Ik ben totaal hulpeloos en noodlijdend.” Een nederig en oprecht gebed met deze gemoedsgesteldheid wordt *dainya-kākuti* genoemd. Śrī Rūpa Gosvāmī heeft in zijn *Śrī Gāndharvā-samprārthanāṣṭakam* (*Stava-mālā*) op een dergelijk nederige en onschuldige wijze gebeden,

*vṛndāvane viharator iha keli-kuñje
matta-dvīpa-pravara-kautuka-vibhrameṇa
sandarśayasva yuvayor vadanāravinda-
dvandvaṁ vidhehi mayi devī! kṛpāṁ prasīda* (1)

O Devī Rādhikā, verrukt als twee dronken olifanten amuseren Jij en Śrī Kṛṣṇa Zich onafgebroken met amoureuus spel en vermaak in de loofhutten van plezier in Śrī Vṛndāvana. O Gāndharvikā, wees alsje-blieft zo goed om me op genadevolle wijze de *darśana* van Jullie twee lotusgezichten te geven.

*hā devi kaku-bhara-gadgadayādyā vācā
yāce nipatya bhuvī daṇḍavad udbhaṭārtiḥ
asya prasādam abudhasya janasya kṛtvā
gāndharvike! nija-gaṇe gaṇanām vidhehi* (2)

O Devī Gāndharvikā, ik ben heel bedroefd. Daarom val ik als een stok op de grond en zend met een door complete wanhoop gebroken stem het volgende gebed aan Jouw lotusvoeten op. Heb alsjeblijft genade voor deze onwetende persoon en beschouw me als een van Jouw dienstmaagden.

*śyāme ramā-ramaṇa-sundaratā-variṣṭha-
saundarya-mohita-samasta-jagaj-janasya
śyāmasya vāma-bhuja-baddha-tanuṃ kadāhaṃ
tvām indirā-virala-rūpa-bharāṃ bhajāmi?* (3)

O Śrīmatī Śyāmā (Rādhikā), Jouw schoonheid is veel groter dan die van Lakṣmī-devī. Wanneer zal ik Jou vereren, als Je wordt omhelst door de linker arm van Jouw geliefde, Śrī Śyāmasundara, wiens schoonheid die van Śrīman Nārāyaṇa verduistert en de hele schepping bevangt?

*tvāṃ pracchadena mudira-cchavinā pidhāya
mañjira-mukta-caraṇāṃ ca vidhāya devī
kuñje vrajendra-tanayena virājamāne
naktāṃ kadā pramuditām abhisārayiṣye* (4)

O Devī Rādhikā, wanneer word ik Jouw dienstmeisje en kleeid ik Jou op de juiste manier voor de afspraak met Jouw geliefde door de enkelbellen van Jouw lotusvoeten af te nemen en Jouw gratieuze lichaam te bedekken met een *sārī* zo blauw als een pas geformeerde regenwolk? Wanneer leid ik Jou 's avonds naar de loofhut met Jouw hart vol extase, dat vooruitloopt op de ontmoeting met Jouw minnaar, Śrī Nanda-nandana?

*kuñje prasūna-kula-kalpita-keli-talpe
saṃviṣṭayor madhura-narma-vilāsa-bhājoḥ
loka-trayābharaṇayoś caraṇāmbujāni
saṃvāhayiṣyati kadā yuvayor jano 'yam?* (5)

O Devī, Jij en Śrī Kṛṣṇa zijn de ornamenten van de drie werelden. Wanneer Jullie beiden Zich in de loofhut op een zacht bed van prachtige bloemensoorten in amoreus spel en vrolijk vermaak neervleien,

word ik dan gezegend met het dienen van de lotusvoeten van Jou en die van Jouw geliefde?

*tvat-kuṇḍa-rodhasi vilāsa-parīśrameṇa
svedāmbu-cumbi-vadanāmburuha-śriyau vām
vṛndāvaneśvari kadā taru-mūla-bhājau
saṁvījayāmi camarī-caya-cāmareṇa (6)*

O Vṛndāvaneśvari, wanneer de lotusgezichten van Jou en Jouw geliefde zijn gedecoreerd met druppels transpiratie van het werk van het liefdespel, zitten Jullie in de schaduw van een prachtige *kadamba*-boom uit te rusten op de oever van Rādhā-kuṇḍa. Mag ik dan, als Jouw dienaar, op dat moment Jullie lichaam koelte toewaaien met een *cāmara* bezet met juwelen?

*līnām nikuñja-kuhare bhavatīm mukunde
citraiva sūcitavaṭī rucirākṣi nāham
bhugnām bhruvaṁ na racayeti mṛṣāruṣām tvām
agre vrajendra-tanasya kadā nu neṣye (7)*

O Śrī Rādhikā met Jouw betoverende ogen, wanneer Jij Jezelf op speelse wijze verstoopt op een geheime plek in het bos, vindt Śrī Kṛṣṇa uit waar Je zit en verschijnt voor Je. Dan vraag Je mij verwijtend, “O Rūpa Mañjarī, heb jij mijn geheime plek aan Hem verklapt?” Dan antwoord ik, “Nee, nee, ik heb niets gezegd. Citrā Sakhī heeft het Hem verteld, dus kijk mij niet zo boos aan.” Wanneer word ik gezegend met het zien van Jouw geveinsde boosheid op mij en wanneer krijg ik de kans om Jou met lieve woordjes gerust te stellen in aanwezigheid van Śrī Kṛṣṇa?

*vāg-yuddha-keli-kutuke vraja-rāja-sūnuṁ
jītvonmadām adhika-darpa vikāsi-jalpām
phullābhir ālibhir analpam udīryamāṇa-
stotrām kadā nu bhavatīm avalokayiṣye (8)*

Wanneer Je in een schalkse bui Śrī Kṛṣṇa in een woordenstrijd verslaat, word Je dolblij en jubel Je in de trots van Jouw retorische moed. De *sakhis*, die meer dan verheugd zijn met de overwinning van hun

svāminī, prijzen Jou en roepen uit, “*Jaya Rādhā, jaya Rādhā!*” Wanneer kan ik Jou in een dergelijke staat aanschouwen?

*yaḥ ko 'pī suṣṭhu vṛṣabhānu-kumāri-kāyāḥ
samprārthanāṣṭakam idaṁ paṭhati prapannah
sā preyasā saba sametya dhṛta-pramodā
tatra prasāda-laharīm urarī-karoti (9)*

Een ieder, die zijn toevlucht neemt tot Śrī Vṛṣabhānu-nandini, Śrī Rādhikā, door deze bede met groot vertrouwen en een houding van zuivere toewijding reciteert, zal Haar samen met Haar geliefde, Śrī Kṛṣṇa, zeker een plezier doen en de ontvanger worden van Hun overvloedige genade.

(2) Śaṭhatā me duṣṭatvam – pretentie is mijn verdorvenheid

Pretentie is de ondeugd van de geconditioneerde ziel. In hun zuivere staat zijn *jīvas* van nature eenvoudig en eerlijk. Als de levende wezens hun toevlucht nemen tot onwetendheid (*avidyā*), worden ze onmiddellijk oneerlijk, trots, geobsedeerd door eer en prestige, schijnheilig en immoreel en op die manier dwalen ze af van de waarheid van hun spirituele identiteit in relatie tot Bhagavān. Als ze door de kracht van de associatie met toegewijden zich veel onbeduidender achten dan een grasspriet en anderen volgens hun respectievelijke positie respect bieden, nemen ze hun toevlucht tot de heilige naam. Dan schenken Śrī Kṛṣṇa en Zijn dierbare toegewijden hen genade en krijgen de *jīvas* het zeldzame voorwerp van *kṛṣṇa-prema*.

(3) Ujjvala-premāmṛta – de nectar van amoureuze liefde

Het woord *ujjvala* verwijst naar *śṛṅgāra-rasa*, dat ook bekend is als *mādhurya-rasa*. Śrī Rūpa Gosvāmī beschrijft *mādhurya-rasa* in Śrī *Ujjvala-nīlamanī* (1.2-3) in het hoofdstuk getiteld *Nāyaka-bheda-prakarāṇa* (Verscheidenheid van Helden) als volgt,

*mukhya-raseṣu purā yaḥ
saṅkṣepenodito 'ti rahasyatvāt
pṛthag eva bhakti rasarāt sa
vistāreṇocyate madhuraḥ*

*vakṣyamāṇair vibhāvādhyaiḥ
svādhyatām madhurā ratih
nītā bhakti rasaḥ prokto
madhurākhyo manīṣibhiḥ*

In *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* wordt beschreven, dat het cultiveren van *bhakti* kan worden ondernomen in vijf verschillende *rasas*: *sānta*, *dāśya*, *sakhya*, *vātsalya* en *mādhurya*. Deze worden *mukhya*, of primaire *rasas* genoemd. *Mādhurya-rasa* is superieur aan alle verscheidenheden van *bhakti-rasa*. Hoewel deze de meest vooraanstaande *rasa* is, worden de eerste vier *rasas* zeer uitgebreid beschreven, terwijl *mādhurya-rasa* slechts beknopt uiteen wordt gezet. Dit komt, omdat *mādhurya-rasa* zeer vertrouwelijk is. Er zijn drie redenen voor deze vertrouwelijkheid: (1) aangezien het alleen is bedoeld voor toegewijden, die hun exclusieve toevlucht tot *mādhurya-rasa* hebben genomen, is het ongeschikt voor toegewijden van de andere vier *rasas* (*sānta*, *dāśya* enzovoort); (2) hoewel er veel toegewijden zijn, die hun toevlucht tot *mādhurya-rasa* hebben genomen, zijn ze ongeschikt om het te proeven, omdat ze in hun hart van de juiste indrukken (*saṁskāras*) voor deze *rasa* in gebreke gaan. Voor dergelijke personen is *mādhurya-rasa* moeilijk te bevatten; (3) *mādhurya-rasa* beweegt zich voornamelijk op het pad van spontane liefde (*rāga-mārga*) en bespreekt als zodanig vele verschillende confidentiële gevoelens. Omdat *sādhakas*, wier hart door vele verlangens wordt gebonden, niet bekend zijn met de vertrouwelijke mysteriën van *rāga-mārga*, wordt hun verstand geobsedeerd door *vaidhī-mārga*. Daarom is deze *mādhurya-rasa* voor hen niet geschikt om te worden uiteengezet.

Om al deze redenen is *mādhurya-rasa* zeer vertrouwelijk en het is ongepast om het in combinatie met de andere *rasas* te bespreken. Het gevolg is, dat *mādhurya-rasa* in *Śrī Ujjvala-nīlamanī* wel zeer uitgebreid is beschreven om alleen die toegewijden, die *rāga-mārga* met exclusieve toevlucht tot *mādhurya-rasa* ontwikkelen, in staat te

stellen deze *rasa* te proeven. Wanneer *madhura-rati* wordt aangewakkerd door de elementen van *vibhāva*, *anubhāva*, *sāttvika-bhāva* en *vyabhicārī-bhāva* en uiterst smaakvol wordt, noemen geleerden van de diepgaande wetenschap van devotionele smaken het *mādhurya-rasa*.

Wanneer die *rati*, namelijk de *sthāyibhāva* van *sānta*, *dāsya*, *sakhyā* of *vātsalya*, een combinatie aangaat met de vier elementen van *vibhāva*, *anubhāva*, *sāttvika-bhāva* en *vyabhicārī-bhāva*, bereikt het de status van *rasa*. Hetzelfde geldt voor *mādhurya-rasa*. In *mādhurya-rasa* is Śrī Kṛṣṇa het object van liefde (*viṣayālambana*) en de *gopīs* zijn het reservoir van liefde (*āśrayālambana*). Hun kwaliteiten zijn de stimuli (*uddīpanas*) voor *mādhurya-rasa*. In hun amoureuze spel en vermaak vertonen de geliefden van Śrī Kṛṣṇa en zelfs Kṛṣṇa Zelf soms de acht *sāttvika-bhāvas* en drieëndertig *vyabhicārī-bhāvas*, die als golven oprijzen en de oceaan van *bhakti-rasa* doen aanzwellen. Wanneer *sādhana-bhakti* wordt getransformeerd in *bhāva-bhakti*, wordt de *sthāyibhāva* manifest. Wanneer de *sthāyibhāva* zich combineert met *vibhāva*, *anubhāva* enzovoort en de staat van *rasa* bereikt, geeft het de verschijning van *prema* aan en heet *bhakti-rasa*.

Kṛṣṇa's spel in Vṛndāvana en alle spelen, die Hij met Zijn geliefde *gopīs* in Vraja-maṇḍala uitvoerde, zijn voorbeelden van deze *rasa*. Degenen, in wie met groot geluk de gretigheid ontwaakt om deze *mādhurya-rasa* te krijgen, moeten in het kielzog van de *gopīs* volgen en herhaaldelijk met intens verlangen en zielsangst bidden met een door emotie gebroken stem (zoals eerder beschreven). Als Śrīmatī Rādhikā aan dergelijke personen Haar genade schenkt, komen de stralen van *hlādinī-śakti* hun hart binnen en manifesteren ze deze *rasa*. Er is geen andere manier om deze *mādhurya-rasa* te verkrijgen.

(4) Śrī-gāndharvā-bhajana

Het oneindig kleine, levende wezen jaagt soms de cultivering van onpersoonlijke kennis na met de intentie om bevrijd te worden en

raakt op die manier geabsorbeerd in de ervaring van *brahmānanda*, de zegen ontleend aan de realisatie van onpersoonlijk Brahman. Maar die ervaring is totaal onbeduidend in vergelijking met *paramānanda* of *prema-sevānanda*, de transcendentale extase van dienst aan Bhagavān met onvermengde liefde. Het verbleekt als het licht van een vuurvlieg in de zon. Zolang het oneindig kleine, levende wezen onbekend blijft met de zegen ontleend aan zuivere goddelijke liefde (*premānanda*), beschouwt hij het te verwaarlozen genoeg van Brahman-realisatie als het toppunt. Zonder de genade van de *hlādinī-śakti* te krijgen kan men de hoogste spirituele extase niet bereiken. De manier om deze genade te krijgen is als volgt.

Bij het horen over de *bhāva* van de eeuwige inwoners van *Vraja*, die zich in *rāgātmikā-bhakti* bevinden, kan gretigheid in het hart ontwaken om deze *bhāva* ook te krijgen. Als dit gebeurt, dient men zijn toevlucht te nemen tot de lotusvoeten van een van de *sakhīs* of *mañjarīs* van Śrīmatī Rādhikā en haar met grote nederigheid te dienen. Door op die manier constant dienst te verlenen wordt de bekwaamheid voor toenemende dienst vergroot in proportie tot het niveau van zijn capaciteit. Alleen door de genade van de *sakhīs* kan men de genade van Śrīmatī Rādhikā ontvangen. Hoe meer men van deze genade krijgt, hoe meer *hlādinī-śakti* naar het hart wordt overgebracht. Men zal dan geleidelijk de eeuwige liefdevolle dienst van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa krijgen in overeenstemming met zijn bevoegdheid.

Degenen, die het bestaan van eeuwig goddelijk spel in het gebied van de transcendentie niet aanvaarden, maken zich schuldig aan het ontkennen van de totaliteit van de absolute waarheid, die de hoogst vermogende (*śaktimāna*) en de belichaming van *rasa* is.

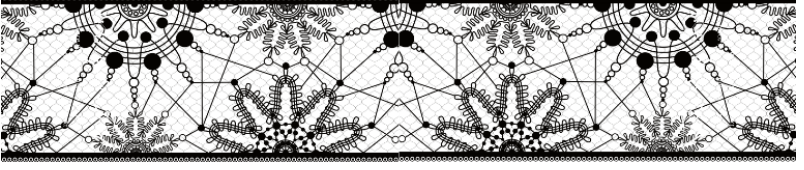
Een andere overweging is, dat de *sādhaka* voor deze dienst vol extatische gevoelens van *Vraja* niet bekwaam is, zolang hij over zichzelf het idee instandhoudt een wereldse, materiële man te zijn. Deze vorm van dienstverlening heeft geen enkele relatie met het

---

aardse, vrouwelijke of mannelijke lichaam. De vrouwelijke ge-
moedsgesteldheid (*strī-bhāva*), die naar voren komt in de constituti-
onele gedaante van de zuivere, oneindig kleine *jīva*, is de enige iden-
titeit, die voor dergelijke dienst geschikt is. *Sādhakas*, die aan hun
uitvoering van *sādhana* het wereldse idee van mannelijk en vrouwe-
lijk opleggen, dat voortkomt uit het contact met het materiële li-
chaam, zijn van het pad van *sādhana* afgeweken. Zich isoleren van
dergelijke personen en *bhajana* uitvoeren onder leiding van een
rāgānuga, *rasika-bhakta*, die zijn toevlucht uitsluitend tot de lotus-
voeten van Śrīmatī Rādhikā heeft genomen, wordt *śrī-gāndharvā-
bhajana* genoemd.

Vers Negen

मदीशानाथत्वे ब्रजविपिनचन्द्रं ब्रजवनेश्वरी
तांनाथत्वे तदतुलसखीत्वे तु ललिताम्
विशाखां शिक्षालीवितरणगुरुत्वे प्रियसरो
गिरीन्द्रौ तत्प्रेक्षाललितरतिदत्वे स्मर मनः

*madīśā-nāthatve vraja-vipina-candram vraja-vaneśvarīm
tām-nāthatve tad-atula-sakhīve tu lalitām
viśākhām śikṣālī-vitarāṇa-gurutve priyā-saro-
girīndrau tat-prekṣā-lalita-rati-datve smara manah*

Anvaya

manah – O verstand; *smara* – herinner; *vraja-vipina-candram* – Śrī Vṛndāvanacandra, de maan van het bos van Vraja; *madīśā-nāthatve* – als de Heer van het leven van mijn meesteres; *tām* – dat; *vrajavaneśvarīm* – Śrī Vṛndāvaneśvarī, de koningin van het bos van Vraja; *nāthatve* – als mijn meesteres; *lalitām* – Śrī Lalitā; *viśākhām* – Śrī Viśākhā; *śikṣālī-vitarāṇa-gurutve* – als de geestelijk leermeester die alle instructies geeft; *priyā-saro-girīndrau* – de dierbare vijver Śrī Rādhā-kunḍa en Girirāja-Govardhana; *tat-prekṣā-lalita-rati-datve* – zoals ze *darśana* van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa en extatische liefde voor Hen geven.

Vertaling

[Dit vers geeft ons instructie over hetgeen de wederzijdse relatie dient te zijn tussen *rāgānuga-bhajana* en *mādhurya-rasa*.] O verstand, herinner je altijd Vṛndāvanacandra Śrī Kṛṣṇa als de Heer van van het leven van mijn *svāminī* Śrī Rādhikā, Vṛndāvaneśvarī Śrīmatī Rādhikā als mijn meesteres, Śrī Lalitā als de ongeëvenaarde vriendin van mijn *svāminī*, Śrī Viśākhā als instructiegevend geestelijk leermeester voor het organiseren van diensten aan het Goddelijk Paar en Śrī Rādhā-kuṇḍa en Girirāja-Govardhana als degenen, die *darśana* van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa toekennen en extatische liefde voor Hun lotusvoeten schenken.

Sri Bhajana-darpaṇa-digdarśinī-vṛtti

(1) Vraja-vipina-candraṁ smara – herinner je Śrī Kṛṣṇa, de maan van het bos van Vraja

In dit verband worden twee verzen geciteerd uit *Mukunda-muktāvalī-stava*, uit *Stava-mālā*, van Śrī Rūpa Gosvāmī,

nava-jaladhara-varṇaṁ campakodbhāsi-karṇaṁ
vikasita-nalināsyaṁ viśphuraṇ-manda-bāsyam
kanaka-ruci-dukūlaṁ cāru-barhāva-cūlaṁ
kamapī nikhila-sāraṁ naumi gopī-kumāram (1)

Ik aanbid de lievelingszoon van een *gopī*, wiens gelaatskleur lijkt op een pas geformeerde regenwolk, wiens aantrekkelijke oren zijn gede-coreerd met *campaka*-bloemen, op wiens gezicht een milde glimlach als een bloeiende lotus bloezemt, die een geel kleed draagt, dat lijkt op de luister van gesmolten goud, wiens hoofd is getooid met een prachtige pauwenveer en die de kwintessens van de drie werelden vormt.

mukha-jīta-śarad-induḥ keli-lāvaṇya-sindhuḥ
kara-vinihita-kandur-ballavī-prāṇabhandhuḥ

*vapur-rūpa-sṛta-reṇuḥ kakṣa-nikṣipta-veṇur
vacana-vasaga-dhenuḥ pātu mām nanda-sūnuḥ (2)*

Mag ik worden beschermd door die Śrī Nanda-nandana, wiens gelaat veel aantrekkelijker is dan de herfstmaan, die een oceaan van elegantie is en geschikt is voor het uitvoeren van amoureuus spel, wiens handen zijn uitgerust met een bal voor het spelen van balspel, die de meest dierbare vriend is van de jonge meisjes van Vraja, wiens lichaam wordt verfraaid door het stof, dat opwaait van de hoeven van de koeien, wiens fluit Hij voornamelijk aan Zijn linker zijde houdt en die met Zijn melodieuze stem de koeien dresseert.

De volgende twee verzen zijn toegevoegd aan de *Tri-bhaṅgī-pañcakam*, die ook afkomstig zijn uit *Stava-mālā*,

*viracaya mayi danḍaṁ dīna-bandho dayāṁ vā
gatiṛ iha na bhavattaḥ kācid anyā mamāsti
nipatatu śata-koṭīṛ nirbharaṁ vā navāmbhas
tad api kila payodaḥ stūyate cātakena (1)*

O vriend van de gevallenen, of de wolken nu een stortbui neerslaan over de dorstige *cātaka*-vogels of een bliksemflits op hen afvuurt, de *cātaka*-vogels blijven zich met de wolken onvermoeibaar verzoenen, want ze hebben geen andere toevlucht. Op dezelfde manier kun Je met me doen, wat Je wilt. Of Je me genadig bent of me straft, ik heb in deze wereld geen andere toeverlaat dan Jou.

*prācīnānām bhajanam atulaṁ duṣkaraṁ śṛṇvato me
nairāśyena jvalati hṛdayaṁ bhakti-leśālasarya
viśvadrīcīm agha-hara tavākaraṇya kārūṇya-vīcīm
āśā-bindū kṣitam idam upaity-antare hanta śaityam (2)*

O moordenaar van Aghāsura (of de vernietiger van zonden), als ik hoor van de uiterst rigoreuze *sādhana* en *bhajana*, die in vroeger tijden werden ondernomen door grote zielen, zoals Śrī Śuka en Mahārāja Ambarīṣa, raakt mijn hart, dat geen enkel spoor van *bhakti* bevat, bedroefd door gewetenswroeging en hopeloosheid, want dergelijke moeilijke *bhajana* en *sādhana* zullen voor mij nooit mogelijk zijn. Dus ik heb het gevoel, dat ik nooit in staat zal zijn om Jouw lotusvoeten te

bereiken. Maar als ik dan de golven van zegen zie, die Je overal hebt verspreid van Śrī Brahmā tot de meest vreselijke zondaren, wordt mijn hart weer rustig en krijgt een sprankje hoop.

(2) Tām vrajavaneśvarīm nāthatve (smara) – denk aan Śrīmatī Rādhikā als jouw svāminī

Raghunātha dāsa Gosvāmī heeft in zijn *Vilāpa-kusumāñjali* (7-8), zoals hieronder geciteerd, Śrīmatī Rādhikā erkend als zijn *svāminī*. Hij heeft met grote ambitie en verontrusting gebeden in een stemming van eenpuntige devotie om dienst aan Haar te verkrijgen,

*aty utkaṭena nitarām virabānalena
dandahyamāna hṛdayā kila kāpi dāsī
hā svāminī kṣanam iha praṇayena gāḍham
ākrandanena vidhurā vilapāmi padyaiḥ*

O Svāminī Śrī Rādhikā, ik ben Jouw dienstmaagd, maar mijn hart brandt door het venijnige vuur van afgescheidenheid van Jou. Ik huil herhaaldelijk en ben diep bedroefd geworden. Omdat ik geen ander respijt heb, woon ik bij Śrī Govardhana aan de oever van Śrī Rādhākuṇḍa en met deze paar regels van verdriet smeed ik aan Jouw lotusvoeten.

*devī duḥkha-kula-sāgarodare
dūyamānam ati durgataṁ janam
tvaṁ kṛpā-prabala-naukayādbhutaṁ
prāpaya sva-pada-paṅkajālayam*

Moge Je tevreden zijn. O Vraja-vilāsini Śrī Rādhikā, nu ik in de onpeilbare oceaan van intens verdriet ben gevallen, word ik ernstig gekweld en ben ik door rampspoed getroffen. O uiterst mededogende, plaats me alsjeblieft in de onverwoestbare boot van Jouw genade en sta me de rechtstreekse dienst aan Jouw lotusvoeten toe.

(3) Lalitām tad-atula-sakhitve (smara) – denk aan Śrī Lalitā als de ongeëvenaarde vriendin van Śrīmatī Rādhikā

Dit gevoel wordt duidelijk tot uitdrukking gebracht door Śrī Rūpa Gosvāmī in zijn *Śrī Lalitāṣṭaka*, uit *Stava-mālā*,

*rādhā-mukunda-pada-sambhava-gharma-bindu
nirmañchanopakaraṇī-kṛta-deha-lakṣām
uttuṅga-sauhr̥da-viṣeṣa-vaśāt pragalbhām
devīm guṇaiḥ sulatitām lalitām namāmi (1)*

Ik bied eerbetuigingen aan de hooghartige Śrī Lalitā-devī, het betoverende reservoir van kwaliteiten, zoals schoonheid, liefvalligheid en ernst, die de glinsterende druppels transpiratie wegneemt van de lotusvoeten van Śrī Rādhā-Mādhava en die onafgebroken is verzonken in de meest verheven gevoelens van *sauhārda-rasa*, onverdeelde absorbtie in de vervulling van de hartewens van haar intieme vriendin, Śrīmatī Rādhikā.

*rākā-sudhā-kiraṇa-maṇḍala-kānti-daṇḍī-
vaktra-sriyaṁ cakita-cāru-camūru-netrām
rādhā-prasādhana-vidhāna-kalā-prasiddhām
devīm guṇaiḥ sulalitām lalitām namāmi (2)*

Ik bied mijn eerbetuigingen aan Śrī Lalitā-devī, wier prachtige gelaat de schittering van de volle maan bespot, wier ogen altijd rusteloos zijn als die van een opgeschrikte hinde, die befaamd is om haar uitzonderlijke deskundigheid in de kunst van het kleden van Śrīmatī Rādhikā en die het reservoir is van ongelimiteerde vrouwelijke kwaliteiten.

*lāsyollasad-bhujaga-śatru-patatra-citra-
paṭṭāmśukābharāṇa-kāyculikāñcitāṅgīm
gorocanā-ruci-vigarhaṇa-gaurimāṇām
devīm guṇaiḥ sulatitām lalitām namāmi (3)*

Ik bied eerbetuigingen aan Śrī Lalitā-devī, wier lichaam is gesierd met een schitterende japon met de vele kleuren van de staartveren van een extatisch dansende pauw, wier bovenlichaam is bedekt met een immens aantrekkelijke bloes, wier scheiding is gedecoreerd met glanzend vermiljoenrood en die verschillende halskettingen draagt en andere met juwelen bezette ornamenten. Haar gouden gelaatskleur verslaat zelfs de luister van *gorocanā* (een lichtgeel pigment gebruikt in schilderwerk, het verven van stoffen en als *tilaka*) en ze beschikt over ontelbaar veel goede kwaliteiten.

*dhūrte vrajendra-tanaye tanu suṣṭhu-vāmyam
mā dakṣiṇā bhāva kalaṅkini lāghavāya
rādhe giram sṛṇu hitām iti śikṣayanām
devīm guṇaiḥ sulalitām lalitām namāmi (4)*

Ik bied eerbetuigingen aan Śrī Lalitā-devī, de charmante schatkamer van alle goede kwaliteiten, die Śrīmatī Rādhikā op deze wijze adviseert, “O Kalāṅkini (onkuise) Rādhikā, luister naar mijn heilzame woorden! Vrajendra-nandana is zeer geraffineerd. Toon Hem niet Jouw houding van vriendelijke toegeeflijkheid (*dāk-ṣinya-bhāva*); gedraag je in plaats daarvan onder alle omstandigheden altijd tegendraads (*vāmya-bhāva*).”

*rādhāmabhi-vrajapateḥ kṛtamātmajena
kūṭam manāg api vilokya vilohitākṣim
vāg-bhaṅgibhis tam-acirena vilajjayanām
devīm guṇaiḥ sulalitām lalitām namāmi (5)*

Ik bied eerbetuigingen aan de woonplaats van alle goede kwaliteiten, de uiterst charmante Śrī Lalitā-devī, die bij het horen van zelfs maar enkele sterke woorden van Śrī Kṛṣṇa tegen Śrīmatī Rādhikā onmiddellijk furieus wordt en Kṛṣṇa met een paar sarcastische opmerkingen in verlegenheid brengt, zoals “Jij bent zeker zo trouw en simpel van hart – en zo’n monogame minnaar!”

*vātsalya-vṛnda-vasatim paśupāla-rājñyāḥ
sahyānuśikṣaṇa-kalāsu gurum sakhinām
rādhā-balāvaraja-jīvita-nirviṣeṣām
devīm guṇaiḥ sulalitām lalitām namāmi (6)*

Ik bied eerbetuigingen aan de hoogst verleidelijke Śrī Lalitā-devī, die over het totaal van goddelijke kwaliteiten beschikt. Ze is de ontvanger van de ouderlijke genegenheid van Śrīmatī Yaśodā-devī, de koningin van Goparāja Śrī Nanda Mahārāja. Als geestelijk leermeester van alle *sakhīs* geeft ze hen advies op het gebied van vriendschap en ze is het eigen leven van zowel Śrīmatī Rādhikā als de jongere broer van Bala-deva.

*yāṁ kām api vraja-kule vṛṣabhānujāyāḥ
prekṣya svapakṣa-padavīm anuruddhyamānām
sadyas-tad-iṣṭa-ghaṭanena kṛtārthayantīm
devīm guṇaiḥ sulalitām lalitām namāmi (7)*

Ik bied eerbetuïgingen aan de zeer charmante Śrī Lalitā-devī, de schatkamer van alle goede kwaliteiten. Als ze in Vraja ergens een jong meisje ziet en ze heeft vastgesteld, dat ze genegen is tot haar beste vriendin, Śrīmatī Rādhikā, vervult Lalitā onmiddellijk alle innerlijke verlangens van dat meisje en maakt haar in alle opzichten succesvol.

*rādhā-vrajendra-suta-saṅgama-raṅga-caryāṁ
varyāṁ viniścitatavātīm akhilotsavebhyaḥ
tām gokula-priyā-sakhī-nikuramba-mukhyāṁ
devīm guṇaiḥ sulalitām lalitām namāmi (8)*

Ik bied eerbetuïgingen aan Śrī Lalitā-devī, de belichaming van alle goddelijke deugden en de meest vooraanstaande *priyā-sakhī* van Gokula. Haar diepst gekoesterde taak is te voorzien in het plezier van Śrī Rādhā-Govinda door Hun ontmoetingen te organiseren. Ze heeft een veel groter verlangen om deze uitmuntende taak uit te voeren dan om van het totaal van andere soorten feesten te genieten.

*nandann-amūni lalitā-guṇa-lātītāni
padyāni yaḥ paṭhati nirmala-dṛṣṭir aṣṭau
prītyā vikarṣatī janāṁ nija-vṛnda-madhye
tam kīrtidā-pati-kulojvala-kalpa-vallī (9)*

Als iemand met een opgewekt en zuiver hart deze lofzang op Lalitā-devī reciteert, die op excellente wijze is gedecoreerd met de kwaliteiten schoonheid, gratie en charme, trekt Śrīmatī Rādhikā, de stralende wensvervullende kruipplant in de familie van Vṛṣabhānu Mahārāja, die persoon met genegenheid naar Zich toe en neemt haar op in Haar groep *sakhīs*.

(4) Viśākhām śikṣāh-vitarāṇa-gurutve (smara) – denk aan Śrī Viśākhā als jouw instructiegevend geestelijk leermeester

De rivier, Yamunā, wordt beschouwd als niet-verschillend van Śrī Viśākhā. Śrī Baladeva Vidyābhūṣaṇa heeft als bevestiging hiervan het volgende vers geciteerd,

*viśākhorasi yā viṣṇor
yasyām viṣṇur jalātmani
nityam nimajjati prītyā tām
saurīm yamunām stumaḥ*

Śrī Viṣṇu dompelt Zich dagelijks onder en speelt met groot plezier en genegenheid in het water van de Yamunā, de vlocibare gedaante van Viśākhā-devī. Ik bied Yamunā-devī, de dochter van de zongod, Sūrya, gebeden aan.

Śrī Vidyābhūṣaṇapāda becommentarieert dit vers als volgt,

*viśākhā yamunā-vapur iti vicāreṇa
yamunā-stutyā tat-stutir, iti vidyābhūṣaṇaḥ*

Śrī Viśākhā wordt als de belichaming van Yamunā beschouwd. Door gebeden aan Yamunā aan te bieden biedt men Viśākhā automatisch gebeden aan.

Śrī Rūpa Gosvāmī heeft het volgende gebed ter meerdere glorie van de Yamunā gecomponeerd, dat bekend is als *Śrī Yamunāṣṭaka*, uit *Stava-mālā*,

*bhrātur antakasya pattane 'bhipatti-hāriṇī
prekṣayāti-pāpino 'pi pāpa-sindhu-tāriṇī
nīra-mādhurībhīr apy-aseṣa-citta-bandhinī
mām punātu sarvadāravinda-bandhu-nandinī (1)*

Mag Yamunā-devī, de dochter van Sūryadeva, die de vriend van de lotus (Sūrya) in verrukking brengt, me altijd zuiveren. Ze redt degenen, die haar aanraken, van een reis naar het oord van haar broer, Yamārāja, en louter door haar te zien kunnen verdorven zondaren de oce-

aan van zonden oversteken. Door de ononderbroken zoetheid van haar water bindt ze het hart van iedereen.

*hāri-vāri-dhārayābhimaṇḍitoru-khāṇḍavā
puṇḍarika-maṇḍalodyad-aṇḍajāli-tāṇḍavā
snāna-kāma-pāmarogra-pāpa-sampad-andhini
mām punātu sarvadāravinda-bandhu-nandinī (2)*

Yamunā-devī luistert met haar fascinerende stroom Indra's immens grote Khāṇḍava-bos op en op haar bloeiende witte lotussen dansen altijd met grote vreugde vogels, zoals kwikstaartjes. Om niet te spreken van degenen, die in haar water baden, zelfs laaghartige zondaren worden van vreselijke zonden verschoond door eenvoudig de wens te koesteren om in de Yamunā te baden. Mag Yamunā-devī, de dochter van Sūryadeva, die de vriend van de lotus in verrukking brengt, me altijd zuiveren.

*śīkarābhīmṛṣṭa-jantu-durvipāka-mardinī
nanda-nandanāntaraṅga-bhakti-pūra-vardhinī
tīra-saṅgamābhilāṣi-maṅgalānubandhinī
mām punātu sarvadāravinda-bandhu-nandinī (3)*

Yamunā-devī heft de reacties van abominabele zonden op, die zijn begaan door degenen, die slechts een druppel van haar water aanraken. Ze doet in het hart de stroom *rāgānuṅga-bhakti* voor Nandanandana Śrī Kṛṣṇa toenemen en zegent iedereen, die eenvoudig verlangt naar een verblijfplaats aan haar oevers. Mag Yamunā-devī, de dochter van Sūryadeva, die de vriend van de lotus in vervoering brengt, me altijd zuiveren.

*dvīpa-cakravāla-juṣṭa-tapta-sindhu-bhedinī
śrī-mukunda-nirmitoru-divya-keli-vedinī
kānti-kandalibhir indranila-vṛnda-nandinī
mām punātu sarvadāravinda-bandhu-nandinī (4)*

Yamunā-devī is zo onbevattelijk sterk, dat ze haar stroom door de zeven oceanen, die de zeven gigantische eilanden van Bhū-maṇḍala omringen, er nooit mee laat samenvloeien, zoals gewone rivieren doen. Omdat ze een intieme getuige is van Śrī Kṛṣṇa's wonderbaarlijke,

transcendentale spel, maakt ze dat dit spel en vermaak oprijst in het hart van degenen, die hun toevlucht tot haar nemen. Haar donkere, glinsterende schoonheid verslaat zelfs die van een kostbare blauwe saffier. Mag de dochter van de zongod, Yamunā-devī, die de vriend van de lotus in vervoering brengt, me altijd zuiveren.

*māthureṇa maṇḍalena cāruṇābhimaṇḍitā
prema-naddha-vaiṣṇavādhva-varḍhanāya paṇḍitā
ūrmi-dor-vilāsa-padmanābha-pāda-vandinī
mām punātu sarvadāravinda-bandhu-nandinī (5)*

Yamunā-devī wordt gesierd door het uiterst betoverende land van Mathurā-maṇḍala en is behendig in het voortstuwten van vooruitgang op het pad van vaiṣṇavisme van toegewijden, die door *prema* worden geboeid. Met andere woorden, ze manifesteert *rāgānuga-bhakti* rechtstreeks in het hart van degenen, die in haar wateren baden. Met haar golven als spelende armen vereert ze Śrī Kṛṣṇa's lotusvoeten. Mag de dochter van de zongod, Yamunā-devī, die de vriend van de lotus in vervoering brengt, me altijd zuiveren.

*ramya-tīra-ramdhamāṇa-go-kadamba-bhūṣitā
divya-gandha-bhāk-kadamba-puṣpa-rāji-rūṣitā
nanda-sūnu-bhakta-saṅgha-saṅgamābhinandinī
mām punātu sarvadāravinda-bandhu-nandinī (6)*

Yamunā-devī wordt verder verfraaid door de aanwezigheid van de koeien, die op beide zijden van haar hoogst aantrekkelijke oevers ingehouden lage tonen loeien. Ze krijgt aroma van de hemelse geur van de bloemen van de *kadamba*-bomen, die langs haar oevers staan. Ze is altijd overgelukkig met de verzameling dierbare toegewijden van Śrī Nanda-nandana. Mag Yamunā-devī, de dochter van Sūryadeva, die de vriend van de lotus in vervoering brengt, me altijd zuiveren.

*phulla-pakṣa-mallikākṣa-baṁsa-lakṣa-kūjitā
bhakti-viddha-deva-siddha-kinnarāli-pūjitā
tīra-gandhavāha-gandha-janma-bandha-randhinī
mām punātu sarvadāravinda-bandhu-nandinī (7)*

Yamunā-devī resonanceert met het boeiende geluid van honderdduizenden opgetogen witte zwanen, die door haar water glijden. Ze wordt constant vereerd door de *devas*, *siddhas*, *kinnaras* en door mensen, wier hart aan de dienst van Śrī Hari is gewijd. Door de aanraking van het lichtste zuchtje wind, dat zachtjes over haar oevers waait, wordt de gebondenheid van de levende wezens aan herhaaldelijke geboorte en dood aan stukken gesneden. Mag de dochter van de zongod, Yamunā-devī, die de vriend van de lotus in vervoering brengt, me altijd zuiveren.

*cid-vilāsa-vāri-pūra-bhūr-bhuvaḥ-svarāpinī
kīrtitāpi durmadoru-pāpa-marma-tāpinī
ballavendra-nandanāṅgarāga-bhaṅga-gandhinī
mām punātu sarvadāravinda-bandhu-nandinī (8)*

Yamunā-devī is in alle drie werelden – Bhū, Bhuva en Sva – aanwezig met de stroom van haar water, dat de directe openbaring van het ongewone, transcendentale spel en vermaak van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yūgala in zich draagt. Dus ze is de oorzaak, dat dit spel door de drie werelden wordt gezonden. Door haar glorie te bezingen wordt de diep gewortelde kern van onoverkomelijke, bodemloze zonden volkomen tot as verbrand. Ze is hoogst aromatisch geworden door de sandelhoutpasta en de *kuṅkuma*, die het lichaam van Vrajarāja-kumāra Śrī Kṛṣṇa balsemen en die in haar water smelten, wanneer Hij van Zijn watersport geniet. Mag Yamunā-devī, de dochter van de zongod, die de vriend van de lotus in verrukking brengt, me altijd zuiveren.

*tuṣṭa-buddhīr aṣṭakena nirmalormi-ceṣṭitām
tvām-anena bhānu-putri sarva-deva-veṣṭitām
yaḥ stavīti vardhayasva sarva-pāpa-mocane
bhakti-pūram asya devī puṇḍarīka-locane (9)*

O dochter van Sūryadeva, O goddelijke godin, Śrī Yamunā, ik overleg dit gebed aan jouw voeten, opdat je de intelligente en vergenoegde personen mag begunstigen, die deze compositie reciteren ter meerdere glorie van jou, die door alle halfgoden wordt omringd en rijkelijk beschikt over smetteloze activiteiten in de vorm van jouw transparante golven. Moge je de stroom vergroten van hun *bhakti* voor de lo-

tusogige Śrī Kṛṣṇa, die de mensen van alle zonden bevrijdt, inclusief onwetendheid.

(5) Priyasarah (Rādhā-kuṇḍa) tat-prekṣā-lalīta-rati-datve (smara) – denk aan Rādhā-kuṇḍa als toekenner van de darśana van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa en schenker van extatische liefde voor Hen

Men dient zich te herinneren, dat Śrī Rādhā-kuṇḍa extatische liefde schenkt voor de lotusvoeten van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yugala. Een dergelijk gebed werd tot uitdrukking gebracht door Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī in zijn *Vilāpa-kusumāñjali* (98),

*he śrī-sarovara sadā tvayi sā madīśā
preṣṭhena sārḍham iha khelati kāmaraṅgaiḥ
tvam cet priyāt priyam atīva tayor itīmān
hā darśayādyā kṛpayā mama jīvitam tām*

O Śrī Rādhā-kuṇḍa, mijn *svāminī* Śrī Rādhikā maakt langs jouw oevers altijd plezier met Haar geliefde Śrī Kṛṣṇa in amoreus spel en vermaak. Je bent Hen kostbaarder dan het leven zelf. Wees daarom zo goed me vandaag nog *darśana* te schenken van Śrī Rādhikā, Ze is het leven van mijn leven.

(6) Bidden tot Śrī Viśākhā (als zij die darśana van en extatische liefde voor Śrī Rādhā-Kṛṣṇa schenkt)

Raghunātha dāsa Gosvāmī bidt op een dergelijke wijze tot Śrī Viśākhā in *Vilāpa-kusumāñjali* (99),

*kṣaṇam api tava saṅgam na tyajed eva devī
tvam asi sama-vayas tvān-narmabhūmir yad asyāḥ
itī sumukhī viśākhe darśayitvā mad-iśān
mama viraha-hatāyāḥ prāṇa-rakṣān kuruṣva*

O Sumukhī (schoonheid), O Viśākhā, omdat je precies dezelfde leeftijd hebt als mijn meesteres, Śrī Rādhikā, ben je de woonplaats van Haar speelse vermaak. Bijgevolg kan Ze jouw associatie zelfs geen moment opgeven. Ik ben door afgescheidenheid van Haar zeer opgewonden en verdrietig geworden. Wees zo goed me *darśana* van Haar lotusvoeten te schenken en op die manier mijn leven te sparen.

(7) Girīndrau lalīta-ratī-datve (smara) – denk aan Girirāja-Govardhana als hij, die extatische liefde schenkt

In zijn *Śrī Govardhana-vāsa-prārthanā-daśakam* (8) uit *Śrī Stavāvalī* bidt Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī om een woonplaats in Śrī Govardhana,

*giri-nṛpa hari-dāsa-sreṇi-varyeti nāmām
ṛtam idam uditam śrī rādhikā-vaktra-candrāt
vraja-nava-tilakatve kṛpta vedaiḥ sphuṭam me
nija-nikaṭa-nivāsaṁ dehi govardhana tvam*

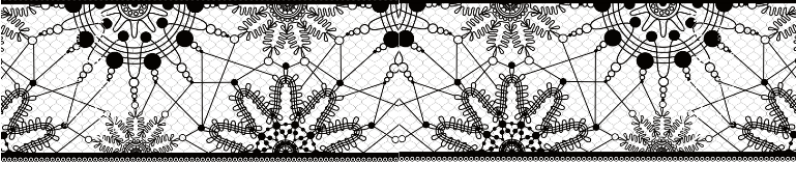
O Girirāja-Govardhana, de nectar van jouw naam als Haridāsa-varya (de beste van alle dienaren van Śrī Kṛṣṇa) is rechtstreeks uit de lotusmond van Śrīmatī Rādhikā gemanifesteerd, toen Ze de woorden sprak (*Śrīmad-Bhāgavatam* 10.21.18), “*hantāyam adrir abalā haridāsa-varyaḥ* – O *sakhīs*, deze Girirāja-Govardhana is de beste van alle toegewijden van Śrī Hari”. Zodoende hebben alle Veda’s jou gevestigd als het verse *tilaka*-teken, dat het voorhoofd van Vraja siert. O Govardhana, wees daarom zo goed om me een verblijf aan jouw zijde te schenken.

De intentie van deze uitspraak is, dat Raghunātha dāsa Gosvāmī aan Govardhana bidt om het ontwaken van extatische liefde voor de lotusvoeten van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yugala in zijn hart te veroorzaken door hem residentie aan de voet van Girirāja-Govardhana toe te kennen.

Door het zien, herinneren en het reciteren van de glorie van Śrī Rādhā-kuṇḍa en Girirāja-Govardhana verkrijgt men *prema-bhakti*, die doordrenkt is van het gevoel van *rāgānuga*. Alle plaatsen, waar Śrī Kṛṣṇa Zijn bovenzinnelijk spel uitvoerde, schenken een sterke gehechtheid aan de lotusvoeten van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yugala. Daarom dient men altijd met grote liefde aan hen te denken.

Vers Tien

रतिं गौरीलिले अपि तपति सौन्दर्यकिरणैः
शचीलक्ष्मीसत्याः परिभवति सौभाग्यवलनैः
वशीकारैश्चन्द्रावलिमुखनवीनव्रजसतीः
क्षिप्त्याराद्या तां हरिदयितराधां भज मनः

*ratim gaurī-līle api tapati saundarya-kiraṇaiḥ
śacī-lakṣmī-satyāḥ paribhavati saubhāgya-valanaiḥ
vaśī-kāraiś candrāvali-mukha-navīna-vraja-satīḥ
kṣipaty ārād yā tām hari-dayita-rādhām bhaja manah*

Anvaya

manah – O verstand; *bhaja* – vereer; *tām* – die; *rādhām* – Śrī Rādhā; *hari-daita* – de geliefde van Śrī Kṛṣṇa; *yā* – die; *tapati* – verbrandt of grieft; *rati* – Rati-devī, de vrouw van Kāmadeva; *gaurī* – Gaurī-devī, de vrouw van Śrī Śiva; *api* – en; *lilā* – Lilā-devī, de persoonlijke energie van Śrī Nārāyaṇa; *saundarya-kiraṇaiḥ* – met de stralen van Haar schoonheid; *paribhavati* – (die) verslaat; *śacī* – Śacī-devī, de vrouw van Indra; *lakṣmī* – Lakṣmī-devī, de eeuwige metgezellin van Śrī Nārāyaṇa; *satyāḥ* – (en) Satyabhāmā-devī, een van Śrī Kṛṣṇa's voornaamste koninginnen in Dvārakā; *saubhāgya-valanaiḥ* – door de superovervloed van Haar grote geluk; *kṣipati* – (en die) werpt; *ārāt* – naar een afgelegen plek; *navīna-vraja-satīḥ* – de kuise jonge meisjes van

Vraja; *candrāvalī-mukha* – aangevoerd door Candrāvalī; *vaśī-karaiḥ* – met Haar kwaliteit om Śrī Kṛṣṇa onder Haar beheer te brengen.

Vertaling

[Zonder toevlucht te nemen tot het innerlijke vermogen van Bhagavān (*svarūpa-śakti*) kan men nooit het volle aspect krijgen van de absolute waarheid, Śrī Kṛṣṇa, die de eigenaar van dat vermogen is. Daarom wordt de volgende uitspraak tot uitdrukking gebracht.] O verstand, geef de gehechtheid op voor alle anderen en vereer eenvoudig de meest geliefde van Śrī Kṛṣṇa, Śrīmatī Rādhikā, die Rati, Gaurī en Lilā met de schitterende stralen van Haar schoonheid in brand zet; die door de overvloed van Haar grote geluk Śrī Śacī, Śrī Lakṣmī en Śrī Satyabhāmā bevangt; en die met Haar vermogen om Śrī Kṛṣṇa onder Haar beheer te krijgen de trots verspilt van de kuise jonge meisjes van Vraja aangevoerd door Śrī Candrāvalī. Deze Śrīmatī Rādhikā is de grootste geliefde van Śrī Kṛṣṇa.

Sri Bhajana-darpaṇa-digdarśinī-vṛtti

(1) De buitengewone kwaliteiten van Śrīmatī Rādhikā

Śrī Rūpa Gosvāmī heeft in zijn *Śrī Ujjvala-nīlamanī* in het hoofdstuk getiteld, *Sri Rādhā-prakarṇa* (4.11-15), de vijftiengig belangrijkste kwaliteiten van Śrīmatī Rādhikā beschreven,

*atha vṛndāvaneśvaryāḥ
kīrtyante pravaraṅ guṇāḥ
madhureyaṅ nava-vayāś-
calāpāṅgojjvala-smitā*

*cāru-saubhāgya-rekhāḍhyā
gandhonnādhita-mādhavā
saṅgīta-prasarābhijñā
ramya-vāk narma-panḍitā*

vinītā karuṇā-pūrṇā
vidagdhā pātavānvitā
lajjāsīlā summaryādā
dhairyā gāmbhīrya-sālinī

suvilāsā mahābhāva-
paramotkarṣa-tarṣiṇī
gokula-prema-vasatir
jagac-chreṇī-lasad-yaśāḥ

gurvarpita-guru-snehā
sakhī-praṇayitā-vaśā
kṛṣṇa-priyāvalī-mukhyā
santatāsrava-keśavā
bahunā kiṃ guṇās-tasyāḥ
saṅkhyātītā harer iva

Ik zal nu de belangrijkste kwaliteiten van Vṛndāvaneśvarī, Śrīmatī Rādhikā beschrijven: (1) *madhurā* – Ze is innemend; (2) *nava-vayāḥ* – Ze bevindt Zich eeuwigdurend midden in Haar bloeiende jeugd; (3) *calāpāṅgā* – Ze werpt zijdelingse blikken uit Haar rusteloze ogen; (4) *ujjvala-smitā* – Ze heeft een stralend lieve glimlach; (5) *cāru-saubhāgya-rekhādhyā* – Haar voeten en andere lichaamsdelen zijn getekend met mooie, gunstige lijnen; (6) *gandhonmādita-mādhavā* – de geur van Haar lichaam maakt Kṛṣṇa gek; (7) *saṅgīta-prasarābhijñā* – Ze is deskundig in zang- en muziekkunst; (8) *ramya-vāk* – Haar spraak is betoverend; (9) *narma-panḍitā* – Ze is snel van gedachten en bedreven in het toepassen van grapjes; (10) *vinītā* – Ze is bescheiden; (11) *karuṇā-pūrṇā* – Ze is genadevol; (12) *vidagdhā* – Ze is uiterst deskundig in de vierenzestig kunstvormen en in alle variëteiten van het amoureuze spel; (13) *pātavānvitā* – Ze is handig; (14) *lajjāsīlā* – Ze is verlegen; (15) *summaryādā* – Ze wijkt nooit af van het pad van deugdzaamheid; (16) *dhairyā-sālinī* – Ze is grootmoedig en verdraagzaam in verdriet; (17) *gāmbhīrya-sālinī* – Ze is ernstig; (18) *suvilāsā* – Ze is altijd getooid met diverse soorten ornamentale gebaren van het lichaam, zoals *hāva*, *bhāva* en *helā* (diverse vrouwelijke gebaren, die de geliefde bekoren) evenals glimlachen, kippenvol en verschillende vocale intonaties, die wijzen op Haar extatische gevoelens in relatie

tot Śrī Kṛṣṇa; (19) *mahābhāva-paramotkarṣa-tarṣiṇī* – Ze is uiterst gretig om de hoogste manifestatie van *mahābhāva* te vertonen; (20) *gokula-prema-vasatī* – Ze is het object van liefde voor alle inwoners van Gokula; (21) *jagat-sreṇī-lasad-yaśā* – Haar faam heeft zich door het hele universum verspreid; (22) *gurvarpita-guru-snehā* – Ze is de ontvanger van grote genegenheid van Haar ouderen; (23) *sakhī-praṇayitā-vaśā* – Ze wordt beheerst door de liefde van Haar *sakhīs*; (24) *kṛṣṇa-priyāvalī-mukhyā* – Ze is de meest vooraanstaande van alle minnaressen van Kṛṣṇa; en (25) *santatāśravā-keśava* – Ze houdt Śrī Keśava altijd onder Haar beheer. Wat kan er nog meer worden gezegd? Evenals Śrī Kṛṣṇa beschikt Zij ten volle over ongelimiteerde, transcendentale kwaliteiten.

De glorie van Śrīmatī Rādhikā wordt door Śrī Rūpa Gosvāmī nader beschreven in *Ujyvala-nīlamaṇi* (4.3-6),

*tayor apy ubhayor madhye
rādhikā sarvathādhikā
mahābhāva-svarūpeyaṁ
guṇair ativarīyasī*

Vergeleken met Śrī Candrāvalī is Śrī Rādhā in alle opzichten superieur. Ze is de belichaming van *mahābhāva*. Niemand kan zich met Haar vergelijken wat betreft Haar beschikking over transcendentale kwaliteiten.

*gopālottara-tāpinyāṁ
yad yāndharveti viśrutā
rādhety ṛk pariśiṣṭe ca
mādhavena saboditā
atas tadīya-māhātmyaṁ
pādme devarṣinoditam*

In de *Gopālottara-tāpani* is Ze daarom gevierd onder de naam Gāndharvā. In het aanhangsel van de *Ṛg Veda* wordt Haar naam samen met Śrī Mādhava genoemd. Dit wordt met de volgende woorden tot uitdrukking gebracht, “*rādhayā mādhavo devo mād-havenaiva rādhikā* – Mādhava is altijd bij Śrīmatī Rādhikā en Zij is altijd bij Hem. Ze blij-

ven altijd bij elkaar en zijn nooit van elkaar gescheiden.” Daarom heeft Śrī Devarṣi Nārada Haar glorie beschreven in de *Padma Purāṇa*.

*yathā rādhā priyā viṣṇos
tasyāḥ kuṇḍam priyaṁ tathā
sarva-gopīṣu saivaikā
viṣṇor atyanta-vallabhā*

Evenals Śrīmatī Rādhikā aan Śrī Kṛṣṇa het meest dierbaar is, zo is Haar vijver, Śrī Rādhā-kuṇḍa aan Hem even dierbaar. Van alle geliefde *gopīs* is niemand zo dierbaar als Śrīmatī Rādhikā.

*hlādinī yā mahā-śaktiḥ
sarva-śakti-varīyasi
tat-sāra-bhāva-rūpeyam
iti tanre pratiṣṭhitā*

Het allerhoogste vermogen genaamd *hlādinī* is superieur aan alle andere vermogens van Śrī Kṛṣṇa. De geconcentreerde vorm van deze *hlādinī-śakti*, die haar hoogste uitdrukking vindt in het stadium van *mādanākhyā-mahābhāva*, is niemand anders dan Śrīmatī Rādhikā. Deze conclusie is in de Tantra’s aangetoond geworden.

Rūpa Gosvāmī heeft in zijn *Cātu-puṣpāñjali* uit *Stava-mālā* Śrīmatī Rādhikā als volgt geprezen,

*nava-gorocanā-gaurīm pravarendīvarāmbārām
mañi-stavaka-vidyoti-veṇī-vyālāṅganā-phaṇām (1)*

O Vṛndāvaneśvarī, ik bied Jou gebeden aan. Jouw gouden gelaatskleur lijkt op verse *gorocana*. Jouw *sārī* heeft de kleur van een prachtige blauwe lotus en het bovenste deel van Jouw lange, gevlochten haar is bezet met juwelen, waardoor het op de kap van een zwarte slang lijkt.

*upamāna-ghaṭā-māna-prahāri-mukha-maṇḍalām
navendu-nindi-bhālodyat-kastūri-tilaka-sriyam (2)*

Jouw beeldschone gelaat beschaamt de schittering van de volle maan, een tot volle bloei gekomen lotusbloem, of enig ander mogelijk object

ter vergelijking. Jouw voorhoofd, dat lijkt op een juist opgekomen wassende maan, is prachtig versierd met *tilaka* van muskus.

*bhrū-jitānaṅga-kodaṇḍāṃ lola-nīlākāvalim
kajjalajjalatā-rājac-cakori-cāru-locanām* (3)

Jouw gebogen wenkbrauwen beschamen de boog van Cupido. Jouw slingerende vlechten van zwart krullend haar zijn schitterend en Jouw ogen, die prachtig zijn gedecoreerd met *kājala*, lijken op een stel jonge *cakori*-vogels (die naar men zegt door de maan worden gemagnetiseerd en daarom het symbool zijn van amoreus verlangen).

*tila-puṣpābha-nāsāgra-virājad-vara-mauktikām
adharoddhūta-bandhūkām kundālī-bandhura-dvijām* (4)

Een prachtige parel siert de punt van Jouw neus als een sesambloem, Jouw lippen zijn als dieprode *bandhūka*-bloemen en Jouw tanden glinsteren als sprankelend witte jasmijnknoppen.

*sa-ratna-svarṇa-rājīva-karṇikākṛta-karṇikām
kastūri-bindu-cibukām ratna-graiveyakojjalām* (5)

Met juwelen bezette meeldraden van gouden lotusbloemen decoreren Jouw oren, Jouw kin is versierd met een stip muskus en Je draagt een halssnoer bezet met juwelen.

*divyāṅgada-pariṣvaṅga-lasad-bhuja-mṛṇālikām
valāri-ratna-valaya-kalālambi-kalāvikām* (6)

Jouw mooie armen, die lijken op lotusstengels, zijn versierd met armbanden en aan Jouw polsen hangen armbanden gemaakt van blauwe saffieren, die lieflijk rinkelen als Je beweegt.

*ratnāṅguriyakollāsi-varāṅguli-karāmbujām
manohara-mahā-hāra-vihāri-kuca-kuṭmalām* (7)

De vingers van Jouw lotushanden zijn gedecoreerd met ringen met ingelegde juwelen en Jouw borsten worden gesierd door een betoverend kostbare halsketting.

*romāli-bhujagī-mūrdha-ratnābha-taralāñcūtām
valī-trayī-latā-baddha-kṣīṇa-bhaṅgura-madhyamām* (8)

Boven de haarlijn, die over Jouw navel loopt, lijkt de middelste steen van die halsketting op het juweel op de kop van een vrouwtjesslang. Jouw mooie ranke taille, die licht gebogen is onder het gewicht van Jouw borsten, wordt getekend door drie lijnen, die lijken op vervlochten kruipplanten.

*maṇi-sārasanādhāra-visphāra-śroṇi-rodhasam
hema-rambhā-madārambha-stambhanoru-yugākṛtim* (9)

Rond Jouw brede heupen hangt een schitterende, rinkelende, met juwelen bezette tailleband en Jouw goedgevormde dijnen verpletteren de trots van de gouden stam van de bananenboom.

*jānu-dyuti-jīta-kṣulla-pīta-ratna-samudgakām
śaran-niraja-nīrājya-mañjira-viraṇat-padām* (10)

De pracht van Jouw mooie knieën beschamen de uitstraling van ronde juwelenkistjes met gele saffier en Jouw mooie voeten, die worden versierd door rinkelende enkelbellen, stralen licht uit als rode lotussen die bloeien in de herfst.

*rākendu-koṭi-saundarya-jaitra-pāda-nakha-dyutim
aṣṭabhiḥ sāttvikair bhāvair ākulī-kṛta-vigrahām* (11)

De glorie van de nagels van Jouw lotusvoeten verslaat de schoonheid van miljoenen volle manen en Jouw totale gedaante is doortrokken van de acht *sāttvika-bhāvas*, zoals transpiratie en aan de grond genageld staan.

*mukundāṅga-kṛtāpāṅgām anaṅgormi-taraṅgitām
tvām ārabdha-sriyānandām vande vṛndāvaṇeśvari* (12)

Als je zijdelingse blikken op Śrī Kṛṣṇa afvuurt, zwel Je op met golven amoureuus verlangen en dan kom Je bij Hem en ervaar Je oneindige zegen. O Vṛndāvaṇeśvari, ik vereer Jou, het reservoir van goddelijke kwaliteiten.

*ayi prodyan-mahā-bhāva-mādhurī vihvalāntare
aṣeṣa-nāyikāvasthā-prākāṭyādbhuta-ceṣṭite* (13)

O Śrīmatī, Jouw hart is ondergedompeld in de gecombineerde bekoring van alle symptomen van *mahābhāva*, die in Jou gelijktijdig oprijzen. Omdat Je beschikt over alle eigenschappen van een onbeperkte diversiteit aan heldinnen, is iedereen verbaasd bij het zien van Jouw uiteenlopende stemmingen en gebaren.

*sarva-mādhurya-viñcholi-nirmañchita-padāmbuje
indirā-mṛgya-saundarya-sphurad-añghri-nakhāñcale* (14)

Alle eigenschappen van een heldin, zoals beminnelijkheid, bezoeken Jouw lotusvoeten en de schoonheid, waar zelfs Lakṣmī-devī om bidt, straalt uit de nagels van die voeten.

*gokulendu-mukhī-vṛnda-sīmantottañśa-māñjari
lalitādi-sakhī-yūtha-jīvātu-smīta-korake* (15)

Je bent het kroonjuweel en de bloemknop van alle vrouwen van Gokula en Jouw lieve, zachte glimlach is een levengevend tonicum voor alle *sakhīs* aangevoerd door Lalitā.

*caṭulāpāñga-mādhurya-bindūnmādita-mādhave
tāta-pāda-yaśaḥ stoma-kairavānanda-candrike* (16)

De zijdelingse blikken uit Jouw rusteloze ogen werken als druppels ambrosia, die Mādhava gek maken, en Je bent de maan, die de bloem van Jouw vaders roem vergroot.

*apāra-karuṇā-pūra-pūritāntar-mano-hrade
prasīdāsmin jane devī nija-dāsya-sprhā-juṣi* (17)

Jouw hart is als een peilloos reservoir, dat overloopt van mededogen. O Godin, wees daarom tevreden met deze nederige ziel, die ernaar verlangt om Jouw dienstmaagd te worden.

*kaccit tvañ cātu-paṭunā tena goṣṭhendra-sūnunā
prārthyamāna-calāpāñga-prasādā drakṣyase mayā?* (18)

Nadat Jouw bui van jaloeze boosheid is verbroken, smeekt de doortrapte Vrajendra-nandana Śrī Kṛṣṇa Jou met vleierij om bij Hem te komen. Op dat moment word Je extatisch en strooi Je zijdelingse

blikken over Hem heen. Wanneer zal ik in staat zijn van zulke emoties getuige te zijn?

*tvām sādhu mādhavī-puṣpair mādhavena kalā-vidā
prasādhyamānām svidyantīm vijayiṣyāmy ahaṁ kadā?* (19)

Als de handige en artistieke Śrī Kṛṣṇa Jou met *mādhavi*-bloemen decoriert, veroorzaakt de aanraking van Zijn lotushanden een uitbraak van extatische symptomen over Jouw hele lichaam, die Jou doordrenkt met transpiratie. Oh, wanneer ben ik op dat moment in staat Jou met een palmblad zachtjes koeling toe te waaien?

*keli-vistraṁsino vakra-keśa-vṛndasya sundarī
saṁskārāya kadā devī janam etaṁ nidekṣyasi?* (20)

O Devī, O Sundarī, na Jouw liefdesspel met Śrī Kṛṣṇa is Jouw haar door de war en moet opnieuw worden opgemaakt. Wanneer geef Je deze overgegeven ziel de opdracht om deze dienst te verlenen?

*kadā bimboṣṭhi tāmbūlaṁ mayā tava mukhāmbuje
arpyamāṇaṁ vrajādhīsa-sūnur ācchīdya bhokṣyate?* (21)

O Bimboṣṭhi (iemand met lippen als *bimba*-vruchten), nadat Je mijn offer van *tāmbula* hebt aanvaard, haalt Śrī Kṛṣṇa het uit Jouw lotusmond en plaatst het in Zijn eigen mond. Wanneer kan ik getuige zijn van dergelijk liefdevol spel?

*vraja-rāja-kumāra-vallabhā-kula-sīmanta-maṇī prasīda me
parivāra-gaṇasya te yathā padavī me na davīyasi bhavet* (22)

O Śrīmatī, aangezien Jij het kroonjuweel bent van de geliefde *gopīs* van Vrajendra-nandana, wees met mij tevreden en beschouw me snel als een lid van Jouw familie. Toon me alsjeblijft deze goedheid.

*karuṇām muhur arthaye paraṁ tava vṛndāvāna cakravartini
api keśi-riporyayā bhavet sa caṭu-prārthana-bhājanam janaḥ* (23)

O Koningin van Vṛndāvāna, ik smeek keer op keer aan Jouw lotusvoeten. Heb alsjeblijft mededogen en maak me Jouw dienstmaagd (*pālyadāsī*). Als Je verontwaardigd bent geraakt vanwege een onenigheid tussen Jullie, komt Śrī Kṛṣṇa met allerlei vleierende woorden naar

me toe om Jou weer te ontmoeten, omdat Hij weet, dat ik Jouw dierbare assistente ben. Op dat moment neem ik Hem bij de hand en leid Hem naar Jou toe. O Svāminī, wanneer sta Je me deze genade toe?

*imaṁ vṛndāvaneśvaryā jano yaḥ paṭhati stavaṁ
cātu-puṣpāñjaliṁ nāma sa syād asyāḥ kṛpāspadam (24)*

Een fortuinlijke ziel, die deze *Cātu-puṣpāñjali* met vertrouwen ter meerdere glorie van Vṛndāvaneśvarī Śrīmatī Rādhikā reciteert, zal heel spoedig de ontvanger van Haar genade worden.

Men dient Śrīmatī Rādhikā te vereren door gebeden zoals deze te reciteren en door allerlei soorten diensten te verlenen. Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī heeft dit gevoel in zijn *Vilāpa-kusumāñjali* (101-2) als volgt tot uitdrukking gebracht,

*lakṣmīr yad aṅghri-kamalasya nakhāñcalasya
saundarya-bindum api nārhati labdhum-iṣe
sā tvaṁ vidhāsyasi na cen mama netradānaṁ
kiṁ jīvitena mama duḥkha-dāvāgni-dena?*

O Prāṇeśvarī Śrī Rādhikā, Śrī Lakṣmī-devī kan zelfs geen druppel schoonheid krijgen, die uit de puntjes van de teennagels van Jouw lotusvoeten straalt. Als Je me de ogen niet geeft om Jouw schitterende gedaante, kwaliteiten en spel te aanschouwen, wat is dan voor mij de zin van dit miserabele leven, dat brandt in een verzengende vuurzee van zielsangst?

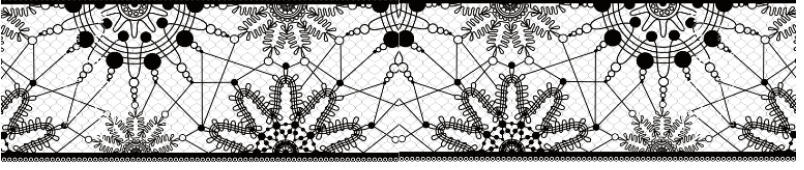
*āsābharair amṛta-sindhumayaiḥ kathañcit
kālo mayāti-gamitaḥ kila sāmprataṁ hi
tvaṁ cet kṛpāṁ mayi vidhāsyasi naiva kiṁ me
prāṇair vrajena ca varoru bakāriṇāpi?*

O Varoru (meisje met mooie dijen), het is ongetwijfeld alleen in de hoop op het verkrijgen van de nectarische oceaan van dienst aan Jou en de visie van Jouw transcendentale spel, dat ik in staat ben geweest om tot dusver mijn leven met grote moeite in stand te houden. Maar als Je me zelfs nu niet genadig bent, wat heeft dan dit leven, een residentie in Vraja-dhāma, of zelfs Śrī Kṛṣṇa Zelf voor zin?

Als iemand zeer fortuinlijk is, kan in hem extatische liefde verzadigd van de gevoelsstemming van Vraja ontwakken door de grondeloze genade van Bhagavān of zijn toegewijde. Tegen die tijd komt men van een *rāgānuga-guru* zijn eeuwige, grondrechtelijke identiteit te weten. Uitgerust met dit begrip en het verlangen om geschikte diensten en *sādhana* op te pakken dient de spirituele aspirant eerst zijn toevlucht tot de lotusvoeten van een dergelijke geestelijk leermeester te nemen en hem in zijn eeuwige, spirituele gedaante als een *mañjarī* gewaar te worden. Dan dient hij zich met hart en ziel bezig te houden met *bhajana* en *sādhana*. Door onafgebroken *sādhana* en *bhajana* te beoefenen krijgt hij door de genade van zijn *mañjarī-guru* de dienst van een van de *sakhīs* van Śrīmatī Rādhikā. Door onafgebroken dienst aan die *sakhī* te verlenen en door haar genade te ontvangen zal men de rechtstreekse *darśana* van Vṛndāvanēśvarī Śrīmatī Rādhikā krijgen. Tenslotte zal men door Haar genade in staat worden gesteld het Goddelijk Paar in Hun bovenzinnelijke spel te dienen. Dit alles kan alleen worden volbracht met pretentieuze nederigheid, intens verlangen en eenpuntige concentratie op het doel.

Vers Elf

समं श्रीरूपेण स्मरविवशराधागिरिभृत्तोर्
व्रजे साक्षात्सेवात्मनविधये तद्गणयुजोः
तदिज्याख्याध्यानश्रवणनतिपञ्चामृतमिदं
धयन् नीत्या गोवर्धनमनुदिनं त्वं भज मनः

*samaṁ śrī-rūpeṇa smara-vivaśa-rādhā-giribhrtor
vraje sāksāt-sevā-labhana-vidhaye tad-gaṇa-yujoh
tad-ijyākhyā-dhyāna-śravaṇa-nati-pañcāmṛtam idam
dhayan nītyā govardhanam anudinam tvam bhaja manaḥ*

Anvaya

manaḥ – O verstand; *vidhaye* – voor de methode; *labhana* – van het verkrijgen; *sāksāt-sevā* – de rechtstreekse dienst; *rādhā-giribhrtor* – van Śrī Śrī Rādhā-Giridhārī; *smara-vivaśa* – die worden geboeid door amoureuze verlangens; *tad-gaṇa-yujoh* – samen met Hun metgezellen; *vraje* – in Vraja; *tvam* – jij; *dhayan* – drinkt; *śrī-rūpeṇa-samaṁ* – in overeenstemming met Śrī Rūpa; *idam* – deze nectar bestaande uit vijf ingrediënten; *tad-ijyā* – (in de vorm van) Hun verering (*arcana*); *ākhyā* – beschrijvingen van Hun namen, gedaanten, kwaliteiten en spel (*saṅkīrtana*); *dhyāna* – meditatie; *śravaṇa* – het horen van Hun namen, gedaanten, kwaliteiten en spel; *nati* – voor Hen neerbuigen; *bhaja* – (en) verering; *govardhanam* – Śrī Govardhana; *anudinam* – iedere dag; *nītyā* – volgens de beginselen van devotie.

Vertaling

[Nu wordt de methode voor het uitvoeren van zeer diepe en vertrouwelijke *bhajana* uiteengezet.] O mijn dierbare verstand, om de rechtstreekse dienstverlening te krijgen aan Śrī Śrī Rādhā-Gīrīdhārī, die altijd geboeid zijn door amoreuze verlangens, en de dienst van Hun eeuwige metgezellen in Vraja dient men de *pañcāmṛta* te drinken van de dienst aan Hen in overeenstemming met de methode voorgeschreven door Śrī Rūpa Gosvāmī. Deze *pañcāmṛta* is een ambrozijnen nectar bestaande uit de volgende vijf ingrediënten: verering van het Goddelijk Paar (*arcana*), het chanten van de glorie van Hun transcendentale namen, gedaanten, kwaliteiten en spel (*saṅkīrtana*), meditatie op Hen (*dhyāna*), het horen van de glorie van Hun namen, gedaanten, kwaliteiten en spel (*śravaṇa*) en het aanbieden van eerbetuigingen aan Hen. Als toevoeging hieraan dient men dagelijks Śrī Govardhana te vereren in overeenstemming met de grondbeginselen van toewijding.

Sri Bhajana-darpaṇa-digdarśinī-vṛtti

(1) Tad-gaṇa-yujoh – met Hun metgezellen

Dit verwijst naar Śrī Kṛṣṇa, die wordt omringd door Zijn vrienden, zoals Śrīdāma en Subala, en Śrīmatī Rādhikā, die wordt omringd door Haar vriendinnen, zoals Śrī Lalitā en Viśākhā.

(2) Smara-vilāsa-vivaśa – verzonken in amoreus spel en vermaak

Śrī Rādhā-Gīrīdhārī zijn diep ondergedompeld in *śṛṅgāra-rasa* en beschouwen het aantrekkelijker dan *dāśya-*, *sakhya-* en *vātsalya-rasa*.

(3) Vraje sāksāt-sevā-labhana – het verkrijgen van rechtstreekse dienst in Vraja

De dienst, die men in het stadium van *sādhana* uitvoert, is een simulatie van rechtstreekse dienst. In het stadium van perfectie krijgt

men eerst dienst op afstand. Door regelmatig dienst op afstand te verlenen onder leiding van een *mañjarī*, krijgt men geleidelijk de dienst van de *sakhīs*. Daarna krijgt ze de rechtstreekse dienst van Śrī Śrī Rādhā-Govinda. Er is een onbeperkte verscheidenheid aan diensten, zoals het schoonmaken van de *kuñja*, waar Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Hun spel uitvoeren, het opmaken van Hun bed, het brengen van water, het rijgen van bloemenslingers, het voorbereiden van *tāmbula* en het aanbieden van kamfer. Er zijn ontelbaar veel dienstmeisjes, die zich met hun respectievelijke dienstverlening bezighouden.

De directe dienst aan Śrī Rādhā-Govinda is alleen mogelijk, wanneer de *jīva* zijn eeuwige, geperfectioneerde spirituele gedaante (*nitya-siddha deha*) verkrijgt. Het geconditioneerde levende wezen kan geen rechtstreekse dienst verlenen in zijn grofstoffelijke of in zijn subtiel materiële lichaam. In rechtstreekse dienst ervaart men onbeperkte zegen en eeuwigdurend op ieder moment nieuwe *rasa* dankzij de diepe emoties, die voortkomen uit *mādhurya-rasa*. In dit stadium is het geluk, dat men aan rechtstreekse dienst ontleent, zo groot, dat men zelfs niet het geringste spoor van persoonlijk plezier meer heeft. De toegewijde, die zich op dit platform bevindt, wordt nimmer geraakt door enige vorm van ellende. Het verdriet, dat in *mādhurya-rasa* door een gevoel van afgescheidenheid (*vipralambha*) wordt vertoond, is slechts een transformatie van goddelijke extase. Deze ervaring heeft geen enkele relatie met de grieven, die met het materiële lichaam zijn verbonden.

(4) Śrī Rūpeṇa-samam – in overeenstemming met Śrī Rūpa

Śrī Rūpa Gosvāmī, de *ācārya* van *mādhurya-rasa*, heeft de procedures uiteengezet voor *rāgānuga-sādhakas*, die zijn gericht op *mādhurya-rasa*, in zijn boeken getiteld, *Śrī Bhakti-rasāmṛta-sindhu* en *Śrī Ujjava-nilamaṇi*. Men dient deze methoden aan te nemen en de *pañcāmṛta* te drinken, die in dit Vers Elf wordt genoemd. Deze methoden worden in *Śrī Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (1.2.90-3) als volgt beschreven,

*śraddhā viṣeṣataḥ prītiḥ
śrī-mūrter-aṅghri-sevane
śrīmad-bhāgavatārthānām
āsvādo rasikaiḥ saha*

*sajātīyāśaye snigdhe
sādhau saṅgaḥ svato vare
nāma-saṅkīrtanaṁ śrīman-
mathurā-maṅḍale sthitiḥ*

*aṅgānām pañcakasyāsya
pūrvam vilikhitasya ca
nikhila śraiṣṭhya bodhāya
punar apy atra kīrtanam*

(1) Men dient de lotusvoeten van het godsbeeld met vertrouwen en vooral met liefde te dienen; (2) men dient de intentie van *Śrīmad-Bhāgavatam* te proeven in gezelschap van *rasika* Vaiṣṇava's; (3) men dient te associëren met toegewijden, die zich in dezelfde gemoedsgesteldheid bevinden, die zachtmoedig zijn, zich toegenegen opstellen en verder gevorderd zijn dan zichzelf; (4) men dient *śrī-nāma-saṅkīrtana* uit te voeren; en (5) men dient in Mathurā-maṅḍala, of met andere woorden, Vraja-maṅḍala te wonen. Hoewel deze vijf onderdelen van *bhakti* reeds eerder zijn besproken, worden ze herhaald om hun superioriteit boven de andere onderdelen te vestigen.

(5) Ijyā – verering van het godsbeeld

De onderdelen van *bhakti*, die tot deze categorie behoren, zijn dienst aan de lotusvoeten van het godsbeeld (*arcana*), het inachtnemen van Ekādaśī en bepaalde Dvādaśī's, het dragen van *tulasī* halskralen en *tilaka*, het eren van *caraṇāmṛta* en *mahā-prasāda*, het afleggen van geloften, zoals *kārttika-vrata*, en het dienen van de *tulasī*-plant.

(6) Ākhyā – verheerlijking

Studie van de devotionele geschriften, het horen en reciteren van *hari-kathā* in de associatie van toegewijden en het bezingen van de

glorie van de heilige namen, gedaante, kwaliteiten en het spel van Bhagavān worden *ākhyā*, verheerlijking, genoemd.

(7) Dhyāna – meditatie

Dhyāna verwijst naar een specifieke beoefening, die tot de bredere discipline van *smaraṇa*, herinneren, behoort. Maar in dit vers wordt de hele beoefening van *smaraṇa* eenvoudig *dhyāna* genoemd. Śrī Jīva Gosvāmī heeft over dit onderwerp in zijn *Bhakti-sandarbha* (*Anuccheda* 278) als volgt uitgebreid,

smaraṇam manasānusandhānam. atha pūrvavat krama-sopāna-rītyā sukha-labhyaṁ guṇa-parikara-sevā-lilā smaraṇam cānu-sandheyam. tad idam smaraṇam pañca-vidham – yat kiñcid anusandhānam smaraṇam. sarvataś-cittam ākṛṣya sāmānyākāreṇa manodhāraṇam dhāraṇā. viśeṣato rūpādi cintanam dhyānam. amṛta-dhārāvanavacchinnam tad dhruvānusmṛtiḥ. dhyeyamātra-sphūraṇam samādhir iti.

Nauwkeurige inspectie met het verstand wordt *smaraṇa*, herinnering, genoemd. Daarna dient men herinnering te beoefenen volgens het stappenplan, dat eerder werd beschreven. Met andere woorden, men dient eerst de namen te herinneren, dan de gedaante, dan de kwaliteiten van Bhagavān en in overeenstemming met deze voortgang dient men de gemakkelijke methode van het herinneren van de kwaliteiten, de metgezellen, de diensten en het spel en vermaak van Śrī Hari te praktiseren. Deze herinnering bestaat uit vijf soorten: (1) een licht onderzoek naar de namen, gedaante enzovoort van Śrī Hari wordt *smaraṇa* genoemd; (2) het terugtrekken van de geest van alle externe objecten en hem op een algemene manier op de namen, gedaante enzovoort van Śrī Hari te richten wordt *dhāraṇa* genoemd; (3) het schouwen van de namen, gedaante enzovoort van Bhagavān op een onderscheidende manier wordt *dhyāna* genoemd; (4) wanneer die herinnering zich voortzet op een ononderbroken wijze, zoals een constante stroom nectar, wordt het *dhruvānusmṛti* genoemd; (5) de meditatie, waarin het object van contemplatie het enig manifeste ding in het hart is, wordt *samādhi* genoemd.

(8) Śravaṇa – horen

Het horen over de namen, gedaante, kwaliteiten en het spel van Śrī Bhagavān uit de mond van zuivere toegewijden wordt *śravaṇa* genoemd. Hiertoe behoort ook het iedere avond horen van *Śrīmad-Bhāgavatam* en andere devotionele geschriften in de associatie van zuivere toegewijden, en andere vergelijkbare gelegenheden om hierover te horen.

(9) Nati – aanbieden van eerbetuigingen

Het languit aanbieden van eerbetuigingen voor het godsbeeld op het moment van *darśana*, of het buigen op plaatsen, waar Śrī Bhagavān Zijn spel heeft uitgevoerd, of op plaatsen, die de herinnering aan Śrī Bhagavān oproepen, wordt *nati* genoemd.

(10) Govardhanam bhaja – verering van Śrī Govardhana

Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī heeft deze instructie op zichzelf gericht maar ook op ieder ander. Svayam Bhagavān Śrī Caitanya Mahāprabhu gaf Zijn *govardhana-silā* persoonlijk aan Śrī Dāsa Gosvāmī, die dit zelf in zijn *Śrī Gaurāṅga-stava-kalpataru* (11) uit *Stavāvalī* beschrijft,

*mahā-sampad-dārād api patitam uddhṛtya kṛpayā
svarūpe yaḥ sviye kujanam api mām nyasya muditaḥ
uro-guñjāhāraṁ priyam api ca govardhana-silām
dadau me gaurāṅgo hṛdaya udayan mām madayati*

Hoewel ik gruwelijk gevallen en verachtelijk ben, heeft Śrī Caitanya Mahāprabhu me uit Zijn grondeloze genade uit grote materiële rijkdom, vrouw, enzovoort gered. Hij heeft me met groot plezier overgedragen aan Śrī Svarūpa Dāmodara, Zijn vertrouwelijke metgezel. Hij beschouwde me zeer dierbaar en gaf me de *guñjā-mālā*, die Zijn eigen hals sierde, en Zijn *govardhana-silā*. Mag die Śrī Gaurāṅgadeva in mijn hart verschijnen en me met goddelijke extase bedwelmen.

“*Śrī-govardhana-silā* is een rechtstreekse manifestatie van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods. Śrī Dāsa Gosvāmī had de gewoonte

bij Śrī Govardhana in Śrī Rādhā-kuṇḍa te verblijven en ging nooit ergens anders naartoe. Ik volg zijn voorbeeld en zal nooit mijn verblijfplaats in Govardhana opgeven.” Het hebben van deze soort vastbeslotenheid is ook een manier om Śrī Govardhana te vereren.

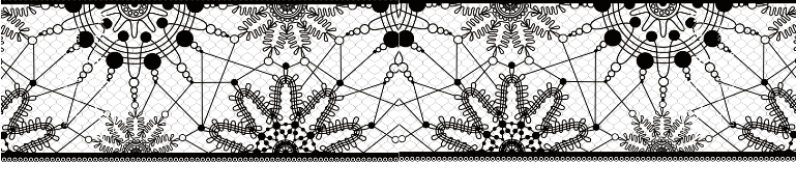
De verering van Śrī Govardhana heeft voor gewone *sādhakas* twee betekenissen. De eerste is, dat men *govardhana-silā* dient te zien als een eerbiedwaardig godsbeeld en Hem daarom dient te vereren in overeenstemming met de regels, die hiervoor werden gegeven [onder de kop **(5) Ijyā** op pagina 128]. De tweede betekenis is te wonen in Śrī Govardhana, een plaats waar Bhagavān Zijn spel uitvoerde, en Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yugala te vereren. De indirecte implicatie (*upalakṣaṇa*) duidt op een willekeurige woonplaats in Vraja-maṇḍala. Śrī Rūpa Gosvāmī heeft gezegd, dat woonachtig zijn in Mathurā-maṇḍala een van de voornaamste onderdelen van *bhakti* is; daarom wordt hier met andere woorden hetzelfde gezegd.

(11) Nītyā – in overeenstemming met de regels (van toewijding)

Men moet niet denken, dat het woord *nīti*, dat hier wordt gebruikt, alleen verwijst naar *vaidhī-mārga*. Degenen, die geschikt zijn voor *vaidhī-bhakti*, zullen hun verering uitvoeren volgens de regels gegeven voor *vaidhī-mārga* door Śrī Rūpa Gosvāmī en degenen, die geschikt zijn voor *rāgānuga-bhakti* zullen vereren door de procedures van *rāga-mārga* aan te nemen, die door hem uiteen zijn gezet.

Vers Twaalf

मनःशिक्षादैकादशकवरमेतन् मधुरया
गिरा गायत्युच्चैः समधिगतसर्वार्थतति यः
सयूथः श्रीरूपानुग इह भवन् गोकुलवने
जनो राधाकृष्णातुलभजनरत्नं स लभते

*manah-sikṣā-daikādaśaka-varam etan madhurayā
girā gāyaty uccaiḥ samadhigata-sarvārtha-tati yaḥ
sa-yūthaḥ śrī-rūpānuga iha bhavan gokulavane
jano rādhā-kṛṣṇātula-bhajana-ratnam sa labhate*

Anvaya

yaḥ janaḥ – een ieder die; *śrī-rūpānugaḥ bhavan* – een volgeling wordt van Śrī Rūpa Gosvāmī; *sa-yūthaḥ* – met zijn groep; *iha gokulavane* – in dit bos van Gokula (in Śrī Vraja-maṇḍala bij Śrī Govardhana); *uccaiḥ* – (en) luid; *gāyati* – zingt; *etat* – deze; *varam* – uitmuntende; *ekādaśaka* – elf verzen; *manah-sikṣā-da* – die het verstand instructie geven; *madhurayā girā* – met een lieve stem; *samadhigata* – grondig te hebben begrepen; *sarva* – alle; *ārtha-tati* – de vele betekenissen; *saḥ* – hij; *labhate* – krijgt; *atula* – het onvergelijkbare; *bhajana-ratnam* – juweel van verering; *rādhā-kṛṣṇa* – van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa.

Vertaling

[Met de instructies aan zijn eigen verstand biedt Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī de volgende toegift aan om andere toegewijden te inspireren deze compositie genaamd *Manah-sikṣā* te bestuderen en te reciteren.] Een ieder, die zich de lijn van Śrī Rūpa en zijn volgenden eigen maakt en verblijf houdt in Gokulavana en deze elf uitmuntende instructies aan het verstand met een melodieuze stem in vol begrip van hun intentie zingt, zal zeker het onschatbare juweel van de verering van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa krijgen.

Sri Bhajana-darpaṇa-digdarśinī-vṛtti

(1) Sa-yūtha – met zijn groep

Het woord *sa-yūtha* – met zijn groep volgelingen – verwijst naar *rūpānuga* Vaiṣṇava's, die beschikken over dezelfde aanleg, die zachtmoedig en toegenegen zijn en die verder zijn gevorderd dan zichzelf. Men dien onder leiding van zulke personen te blijven. Hoewel Lalitā-devī en andere *sakhīs* onafhankelijke *nāyikās* (heldinnen) en *yūtheśvarīs* (groepleiders) zijn, blijven ze onder leiding van Śrīmatī Rādhikā staan. Op dezelfde manier kunnen *uttama-bhāgavata* Vaiṣṇava's voor vele leerlingen geestelijk leermeesters zijn, toch blijven ze volgelingen van Śrī Rūpa Gosvāmī. In dit verband treffen we de volgende uitspraak in Śrī *Ujjvala-nīlamaṇi* (*Hari-priyā-prakaraṇa* 3.61) aan,

*yūthādhipātve 'py aucityam
dadhānā lalitādayaḥ
sveṣṭa-rādhādibhāvasya
lobhāt sakhya-ruciṁ dadhuḥ*

Hoewel Lalitā en de andere vooraanstaande *sakhīs* volkomen competent zijn als groepleiders (*yūtheśvarīs*), willen ze veel liever hun meest dierbare Śrīmatī Rādhikā een plezier doen en geven daarom de voor-

keur aan het gevoel een ondersteunende *sakhī* te zijn. Ze geven niets om het gevoel een onafhankelijke *yūtheśvari-nāyikā* te zijn.

(2) Rūpānuga

Śrī Rūpa Gosvāmī heeft in opdracht van Śrīman Mahāprabhu de principes van *rasa* uiteengezet. Hij voerde in overeenstemming met die principes zijn eigen *bhajana* uit en heeft daarmee voor de hele wereld de ideale standaard van *vraja-bhajana* gevestigd. Śrī Jīva Gosvāmī, Śrī Raghunātha dāsa Gosvāmī en andere *rasika-ācāryas* hebben deze methode ook gevolgd. Deze methode van *bhajana* heet *śrī-rūpānuga-bhajana*.

(3) Gokulavana – in het bos van Gokula

Dit verwijst naar iedere betoverende plaats in Śrī Mathurā of Vraja-maṇḍala, waar Śrī Bhagavān Zijn spel heeft uitgevoerd. Śrī Rūpa Gosvāmī beschrijft de glorie van Śrī Mathurā-maṇḍala in zijn *Stava-mālā* (Śrī Mathurā-stava),

*mukter govinda-bhakter vitarāṇa-caturam sac-cid-ānanda-rūpam
yasyam vidyoti vidyā-yugalam-udayate tāraṇam pāraṇam ca
kṛṣṇasyotpatti-lilā-khanir akhila-jagan-mauli-ratnasya sā te
vaikuṇṭhād yā pratiṣṭhā prathayatu mathurā maṅgalānām kalāpam* (1)

Śrī Mathurā-purī is helemaal capabel bevrijding te geven in de vorm van *bhakti* voor de lotusvoeten van Śrī Govinda. Ze stelt de levende wezens in staat de oceaan van het materiële bestaan over te steken en schenkt liefde voor Śrī Kṛṣṇa en beschikt op die manier over twee soorten kennis geheten *tāraṇa* (overzetten) en *pāraṇa* (veroorzaken de hoogste bestemming te bereiken). Ze is het kroonjuweel van alle lokaties in de schepping als het gebied, waar Śrī Kṛṣṇa Zijn kinderspel en andere *līlās* heeft uitgevoerd. Moge die Śrī Mathurā-purī, die zelfs voor Vaikuṇṭha vererenswaardig is, jullie alle heil schenken.

*koṇḍu-spaṣṭa-kāntī rabhasa-yuta-bhava-kleśa-yodhair ayodhyā
māyā-vitrāsivāsā muni-hṛdayam uṣo divya-lilāḥ sravanī
sāśīḥ kāśīśamukhyāmarapatibhir alam prārthita-dvārakāryā
vaikuṇṭhodgīta-kīrtir diśatu madhupurī prema-bhakti-śriyam vaḥ* (2)

De uitstraling van Śrī Mathurā-purī is superieur aan vele miljoenen manen. De vijf soorten ellende, te beginnen met onwetendheid, die sterke krijgers zijn, die dit daverende materiële bestaan bestendigen, zijn niet in staat haar te overwinnen. Door daar te wonen wordt men gemakkelijk vrij van de lijdensweg van het materiële bestaan. De mystieke halfgoden, die zich bewust zijn van de grootsheid van het verblijf in Mathurā-purī, zijn bang om haar inwoners iets aan te doen. Het spel van Śrī Kṛṣṇa, dat het hart van grote heiligen zoals Śrī Śuka en Śaunaka steelt, worden daar eeuwigdurend ten uitvoer gelegd. Ze vervult alle verlangens van haar aanbidders. Zelfs Śrī Śiva en de halfgoden hunkeren ernaar om de plicht uit te voeren haar bewaker te zijn. Śrī Varāhadēva heeft haar glorie bezongen. Mag Śrī Mathurā-purī jullie *prema-bhakti* schenken.

*bijaṁ mukti-taror anartha-paṭali-nistāraḥ tārakaṁ
dhāma-prema-rasaya vāñchita-dhurāsaṁpāraḥ pāraḥ
etaḍ yatra nivāsināṁ udayate cic-chakti-vṛtti-dvyaṁ
mathmātu vyasanāni māthurapurī sā vaḥ śriyaṁ ca kryāt (3)*

Śrī Mathurā-purī is het zaad van de boom van bevrijding en ze verlost ons van alle *anarthas*. Ze beschermt ons tegen alle onheil en is het fundament van *prema-rasa*. Ze vervult alle verlangens, waardoor we in staat zijn volkomen overgave aan Śrī Kṛṣṇa te bereiken. Śrī Kṛṣṇa's *cit-śakti*, die de functies heeft om Kṛṣṇa plezier te geven en Zijn spel te voeden, die eeuwig bestaat, die is samengesteld uit spiritueel bewustzijn en vol van transcendentale zegen (*sac-cid-ānanda*) is, is daar eeuwigdurend manifest. Mag die Śrī Mathurā-purī al jullie zonden wegnemen, zelfs ook het subtiele lichaam, en jullie *prema-bhakti* schenken.

*advyāvanti patad-grahaṁ kuru kare māye sanair-vijaya
cchatraṁ kañci grhāṇa kāśi purataḥ pādū-yugaṁ dhāraya
nāyodhye bhaja sambhramaṁ stuti-kathāṁ nodgāraya dvārake
devīyaṁ bhavatiṣu hanta mathurā dṛṣṭi-prasādaṁ dadhe (4)*

O Avantī (Ujjain), neem vandaag alsjeblieft het doosje voor gekauwde betelnoot mee. O Māyāpurī (Haridvāra), je moet koeling geven met een *cāmara*. O Kāñci, jij houdt de parasol vast. O Kāśi, ga voor-

aan klaarstaan met de houten sandalen in je hand. O Ayodhyā, wees niet bang, dat jouw dienst wordt geweigerd. O Dvārakā, zend nu geen gebeden op, want vandaag is Mahārāja Śrī Kṛṣṇa's koningin, Śrī Mathurā-devī, met al haar dienstmeisjes⁸ tevreden.

Śrī Rūpa Gosvāmī heeft in *Stava-mālā (Śrī Vṛndāvanāṣṭaka)* de glorie van Vṛndāvana beschreven,

*mukunda-muralī-rava-śravaṇa-phulla-hṛd-ballavi-
kadambaka-karambita-prati-kadamba-kuñjāntarā
kalinda-giri-nandinī-kamala-kandalāndolinā
sugandhir anilena me śaraṇam astu vṛndāṭavī (1)*

De luxueuze loofhutten van *kadamba*-bomen in Śrī Vṛndāvana zitten vol *gopīs*, wier hart verrukt raakt bij het horen van de melodie van Śrī Kṛṣṇa's fluit, en die kamers in het bos geuren zelfs nog meer door de zachte bries, die het aroma meedraagt van lotusbloemen, die in bloei staan op het water van Śrī Yamunā, de dochter van de Berg Kalinda. Mag die Śrī Vṛndāvana mijn toevluchtsoord zijn.

*vikuṅṭha-pura-saṁśrayād vipinato 'pi niḥśreyasāt
sahasra-guṇitām śrīyaṁ pradubati rasa-śreyasīm
catur-mukha-mukhair api sprhita-tārṇa-dehodhbavā
jagad-gurubbir-agrimaiḥ śaraṇam astu vṛndāṭavī (2)*

Verblijf in Śrī Vṛndāvana is veel beter dan de bevrijding in Vaikuṅṭha en daardoor duizenden keren gunstiger. Met andere woorden, Śrī Vṛndāvana schenkt de onschatbare giften van *dāsyā-*, *sakhya-*, *vātsalya-* en *mādhurya-rasa*. Zelfs de vierhoofdige Śrī Brahmā, de geestelijk leermeester van het universum, bidt om daar te worden geboren als een onbeduidende grasspriet of een struik. Mag die Śrī Vṛndāvana mijn toevluchtsoord zijn.

⁸ In dit vers wordt verwezen naar de zeven heilige steden, die bevrijding schenken. Dit zijn Avantī, Haridvāra (Māyā), Kāñci, Kāśī, Ayodhyā, Dvārakā en Mathurā. Śrī Rūpa Gosvāmī roept hier de superieuriteit van Mathurā uit door te laten zien, hoe de andere zes heilige plaatsen als dienstmaagden in de dienst van Śrī Mathurā-puri zijn betrokken.

*anārata-vikasvara-vratati-puñja-puṣpāvali-
visāri-vara-saurabhodgama-ramā-camatkāriṇī
amanda-makaranda-bhṛd-viṭapi-vṛnda-vandī-kṛta-
divirepha-kula-vanditā śaraṇam astu vṛndāṭavī (3)*

De menigten bloeiende kruipplanten in Vṛndāvana verspreiden een zoete geur, die zich over een grote afstand verplaatst, hetgeen zelfs Śrī Lakṣmī-devī verbaast. Vṛndāvana wordt geprezen door zwermen zoemende hommels, die zich ophouden in de bomen, die een overvloedige nectarregen uit hun bloeiende bloesems verstrooien. Mag die Śrī Vṛndāvana mijn toevluchtsoord zijn.

*kṣaṇadhyuti-ghana-śriyor vraja-navīna-yūnoḥ padaiḥ
suvalghubhir alaṅkṛtā lalita-lakṣma-lakṣmī-bharaiḥ
tayor nakhara-maṇḍalī-śikhara-keli-caryocitair
vṛtā-kīśalayāṅkuraiḥ śaraṇam astu vṛndāṭavī (4)*

Het hele gebied van Vraja is gemarkeerd met betoverende en artistieke symbolen, zoals de bliksemflits en de drijfstok, die zijn afgedrukt door de lotusvoeten van de eeuwig jonge geliefden, Śrī Rādhā-Govinda Yugala, wier lichaamskleuren bij Hun ontmoeting op een lichtflits verweven met een pas geformeerde moessonwolk lijken. Dat land is altijd overladen met verse knoppen en jonge scheuten, die de schoonheid van de nagels aan de lotusvoeten van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa nabootsen. Mag die Śrī Vṛndāvana mijn toevluchtsoord zijn.

*vrajendra-sakha-nandinī śubhatarādhikāra-kriyā-
prabhāvaja-sukhotsava-sphurita-jaṅgama-sthāvarā
pralamba-damanānuja-dhvanita-vaṁśikā-kākalī-
rasajña-mṛga-maṇḍalā śaraṇam astu vṛndāṭavī (5)*

In het land van Vṛndāvana brengt Vṛndā Sakhī in opdracht van Śrī-matī Rādhikā – de dochter van Nanda Mahārāja’s boezemvriend, Vṛṣabhānu Mahārāja – zowel de bewegende als de niet-bewegende levende wezens in verrukking en animeert ze om het feest van goddelijke zegen voor Śrī Rādhā-Kṛṣṇa te intensiveren. In dat land lopen kudden herten rond, die op bekwame wijze het lieflijke, melodieuze geluid proeven uit de fluit van Śrī Kṛṣṇa, de jongere broer van Bala-

deva – de moordenaar van de demoon, Pralamba. Mag die Śrī Vṛndāvana mijn toevluchtsoord zijn.

*amanda-mudirārbudābhyadhika-mādhurī-medura-
vrajendra-suta-vikṣaṇonnaṭita-nīla-kañthotkarā
dīneśa-suhṛd-ātmajā-kṛta-nijābhīmānollasal-
latā-khaga-mṛgāṅganā śaraṇam astu vṛndāṭavī (6)*

In Vṛndāvana dansen de pauwen in grote vreugde en worden dronken bij het zien van de donkere lichaamskleur van Śrī Kṛṣṇa, die lijkt op een pas geformeerde regenwolk. Uit een diep gevoel van liefdevolle gehechtheid aan dit land roept Śrī Rādhikā, de dochter van de vriend van de zongod, Śrī Vṛṣabhānu Mahārāja, uit “Dit Vṛndāvana is van Mij” en brengt daarmee de kruipplanten, de hindses, de vrouwtjes-pauwen, de vrouwtjeskoekoeks en de vrouwtjes van alle vogelsoorten, die daar worden aangetroffen (wegens de eminentie van het vrouwelijk geslacht, die door Śrī Vṛndāvanēśvarī Śrīmatī Rādhikā werd vastgesteld), in verrukking. Mag die Śrī Vṛndāvana mijn toevluchtsoord zijn.

*agaṇya-guṇa-nāgarī-gaṇa-gariṣṭha-gāndharvikā
manoja-rana-cāturi-piśuna-kuñja-puñjajvalā
jagat-traya-kalā-guror lalita-lāśya-valgat-pada-
prayoga-vidhi-sākṣiṇī śaraṇam astu vṛndāṭavī (7)*

De goddelijk mooie, fonkelende *kuñjas* van Vṛndāvana getuigen van de genialiteit in liefdesruzie van Śrīmatī Rādhikā, die beschikt over talloze deugden. Dat land getuigt van de magnetiserende danspassen van Śrī Kṛṣṇa, die in alle kunstvormen zeer bedreven is. Mag die Śrī Vṛndāvana mijn toevluchtsoord zijn.

*variṣṭha-hari-dāsātā-pada-samṛddha-govardhanā
madhūdvaha-vadhū-camatkṛti-nivāsa rāsa-sṭhalā
agūḍha-gahana-śrīyo madhurima-vrajenojjvalā
vrajasya sahajena me śaraṇam astu vṛndāṭavī (8)*

In Vṛndāvana-dhāma is Śrī Girirāja-Govardhana – die door de *gopīs* de uiterst zeldzame titel is toegekend de beste dienaar van Hari te zijn – glorieus manifest. In dat land ligt de piste van de *rāsa*-dans, die de

gopīs en zelfs de koninginnen van Dvārakā, zoals Śrī Rukmiṇī en Sa-tyabhāmā, verbijstert. Omringd door bossen met bomen vol geurende bloemen, gebladerte en bloesems straalt Śrī Vṛndāvana een luisterrijke schittering uit, die blaakt van beminnelijkheid. Mag die Śrī Vṛndāvana van nature mijn enige toevluchtsoord worden.

*idaṁ nikhīla niṣkuṭāvali-variṣṭha-vṛndāṭavī-
guṇa-smaraṇa-kāri yaḥ paṭhati suṣṭhu padyāṣṭakam
vasan vyasana-mukta-dhīr anīṣam atra sad-vāsanaḥ
sa pīta-vasane vaśī ratim avāpya vikriḍati (9)*

Als iemand zonder zonden, die zijn zintuigen heeft overwonnen, op intensieve wijze onvermengde toewijding cultiveert en als hij – verblijvend in Vṛndāvana – deze compositie, die herinnering aan de kwaliteiten van Śrī Vṛndāvana – de beste van alle bossen - met liefde reciteert, krijgt hij extatische liefde voor de lotusvoeten van Śrī Kṛṣṇa, die een gele *dhoti* draagt en wordt vergezeld door Śrīmatī Rādhikā, en zal hij met grote vreugde in Hun spel en vermaak verzonken raken.

(4) Manah-śikṣā-da – instructies aan het verstand

Deze compositie geheten *Manah-śikṣā* biedt instructies aan het verstand van degenen, die angstvallig verlangen het pad van *bhajana* te volgen.

(5) Varam – meest uitmuntend

Deze verzen staan vol met de meest verheven en vertrouwelijke instructies, die via de genade van Śrī Caitanya Mahāprabhu werden geopenbaard door Śrī Svarūpa Dāmodara Gosvāmī en Śrī Rūpa Gosvāmī.

(6) Madhurayā-girā-uccaiḥ – luid zingen met een melodieuze stem

Men dient deze verzen in het juiste metrum en op de juiste melodie te zingen, hetzij solitair of vergezeld van andere trouwhartige *sād-hakas*, met een luide stem, die overloopt van liefde en intense gevoelens.

(7) Samadhigata – grondig begrepen

Men dient deze elf verzen met een grondig begrip van hun diepe en vertrouwelijke betekenis te reciteren.

*yeṣāṁ sarāga-bhajane vraja-rāja-sūnoḥ
śrī-rūpa śikṣita matānugamanānurāgaḥ
yatnena te bhajana-darpaṇa nāma bhāṣyaṁ
śikṣāda-śloka sahitaṁ prapaṭhantu bhaktyā*

Zij, die een intens verlangen koesteren om Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa Yuga-
la met een diepe gehechtheid te vereren door de methoden van *vraja-
bhajana* te volgen in overeenstemming met de instructies van *rasa-
ācārya* Śrī Rūpa Gosvāmī, moeten *Manah-śikṣā* met grote liefde be-
studeren en serieuze aandacht schenken aan dit commentaar geheten
Bhajana-darpaṇa.

Aldus eindigt deze *Digdarśinī-vṛtti*, de vertaling en intentie van
het gecombineerde Sanskriete en Bengaalse commentaar
geheten *Bhajana-darpaṇa* gecomponeerd door
Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura.

Glossarium

A

ācārya – spiritueel voorganger; iemand die onderwijst door voorbeeld.

adhabrma – (1) non-religie; (2) het falen van het uitvoeren van zijn sociaal religieuze plichten voorgegeven in de geschriften.

aiśvarya-jñāna – kennis van Gods vermogen, schittering, grootsheid, verhevenheid en suprematie. In verband met *bhakti* verwijst dit naar toewijding, die wordt geïnspireerd door de rijkdom en verhevenheid van God, in het bijzonder in Zijn gedaante als Śrī Nārāyaṇa. Deze vorm van toewijding beperkt de intimiteit van de uitwisseling tussen Bhagavān en Zijn toegewijden.

ananya-bhajana – exclusieve of zuivere devotie; devotie die niet is vermengd met enig ander verlangen; devotie die geen ander object kent dan Śrī Kṛṣṇa.

anartha – ongewenste verlangens in het hart, die de vooruitgang in het spirituele leven belemmeren. *Anarthas* bestaan in vier soorten: (1) *dus-kṛtotha* – die welke voorkomen uit zonden uit het verleden; (2) *sukṛtotha* – die welke voorkomen uit voorgaande vrome activiteiten; (3) *aparādhotta* – die welke voorkomen uit overtredingen; en (4) *bhakti uttha* – die welke voortkomen in relatie tot zijn toewijding.

anartha-nivṛtti – uitbannen van ongewenste verlangens in het hart. Dit is het derde stadium in de ontwikkeling van de kruipplant van devotie en

heeft plaats onder invloed van de associatie van toegewijden (*sādhu-saṅga*) en het uitvoeren van devotionele activiteit (*bhajana-kriyā*).

anubhāva – een van de vijf essentiële ingrediënten van *rasa*. De acties, die de emoties in het hart tonen of onthullen, worden *anubhāvas* genoemd. Er zijn dertien *anubhāvas*: (1) *nṛtya* – dansen; (2) *viluṭhita* – over de grond rollen; (3) *gīta* – zingen; (4) *krośana* – hardop huilen; (5) *tanu-moṭana* – kronkelen van het lichaam; (6) *huikāra* – brullen; (7) *jṛmbha-ṇa* – geeuwen; (8) *śvāsa-bhūmā* – zwaar ademhalen; (9) *loka-anapekṣitā* – opgeven van kommer om het oog van het publiek; (10) *lālāsṛāva* – kwijlen; (11) *aṭṭahāsa* – luid lachen; (12) *ghūrṇā* – rondstropelen; (13) *bikkā* – een aanval van de hik.

anurāga – (1) gehechtheid in het algemeen; (2) spirituele gehechtheid; (3) een geïntensiveerd stadium van *prema*; een stadium in de ontwikkeling van *prema* tot *mahābhāva*. In *Ujjvala-nīlamaṇi* (14.146) is *anurāga* omschreven als, “Hoewel men de geliefde regelmatig ontmoet en goed kent, veroorzaakt het telkens nieuwe gevoel van intense gehechtheid, dat men de geliefde op ieder moment als nieuw ervaart, alsof men met een dergelijk persoon nooit eerder enige ervaring heeft gehad. De gehechtheid, die tot een dergelijk gevoel inspiratie geeft, wordt *anurāga* genoemd.”

apūrva – ongekend, buitengewoon, ongeëvenaard.

āsakti – gehechtheid. Dit verwijst in het bijzonder naar gehechtheid aan Bhagavān en Zijn eeuwige metgezellen. *Āsakti* heeft plaats, wanneer zijn genegenheid voor *bhajana* leidt tot een rechtstreekse en diepe gehechtheid aan de persoon, die het object van die *bhajana* is. Dit is het zesde stadium in de ontwikkeling van de kruipplant van devotie en wordt gewekt bij het rijpen van zijn smaak voor *bhajana*.

ātmā – de ziel.

B

Bhagavān – de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods. In de *Viṣṇu Purāṇa* (6.5.72-4) wordt Bhagavān als volgt omschreven, “*śuddhe mahāvibhūty-ākhye pare brahmaṇi varttate maitreya bhagavac-chabdaḥ sarva-kāraṇa-kāraṇe; sambhartteti tathā bhartā bha-kāro ‘rtha-dvayānvitāḥ netā gamayitā sraṣṭā ga-kārārthas tathā mune; aiśvaryaśya samagrasya dharmasya yaśasaḥ śriyaḥ jñāna-vairāgyayoś caiva ṣaṇṇām bhaga itirīganā* – het

woord *bhagavat* wordt gebruikt om de allerhoogste Brahman te omschrijven, die over alle vermogens beschikt, die volkomen zuiver is en die de oorzaak der oorzaken is. In het woord *bhagavat* heeft de lettergreep *bha* twee betekenissen: iemand die alle levende wezens in stand houdt en iemand die de steun is van alle levende wezens. Zo heeft ook de lettergreep *ga* twee betekenissen: de schepper en iemand die veroorzaakt, dat alle levende wezens de resultaten van vruchtdragende activiteit en scholastieke ontwikkeling verkrijgen. Complete rijkdom, religioziteit, roem, schoonheid, kennis en verzaking zijn bekend als *bhaga*, fortuin of geluk.” Het achtervoegsel *vat* betekent “bezitten”. Dus iemand, die over deze zes fortuinen beschikt wordt gekend als Bhagavān.

bhajana – (1) het woord *bhajana* is afgeleid van de werkwoordstam *bhaj*, dat in de *Garuḍa Purāṇa* (*Pūrva-khaṇḍa* 231.3) wordt omschreven als, “*bhaj ityeṣa vai dhātuḥ sevāyām parikirtitaḥ tasmāt sevā budhaiḥ prokṭā bhaktiḥ sādhana-bhūyasī* – de werkwoordstam *bhaj* wordt specifiek gebruikt in de zin van dienstverlening. Als daarom *sādhana* wordt uitgevoerd met het idee een dienaar te zijn, wordt het *bhakti* genoemd.” Volgens dit vers wordt liefdevolle toegewijde dienstverlening aan Kṛṣṇa *bhakti* genoemd. Zulke dienstverlening is de intrinsieke eigenschap van *bhakti*, of *bhajana*. Iedere dienstverlening, die in dit bewustzijn wordt uitgevoerd, kan daarom *bhajana* worden genoemd. (2) in algemene zin wijst *bhajana* op spirituele bezigheden; vooral horen, chanten en mediteren op de heilige namen, gedaante, kwaliteiten en het spel van Śrī Kṛṣṇa.

bhakta – een toegewijde.

bhakti – het woord *bhakti* is afkomstig van de stam *bhaj*, hetgeen “dienen” betekent (zie *bhajana*). Daarom is de eerste betekenis van het woord *bhakti* dienstverlenen. De uitvoering van activiteiten, die uitsluitend zijn bedoeld voor het plezier van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods, Śrī Kṛṣṇa, die worden volbracht met een positieve houding verzadigd van liefde, die vrij zijn van alle andere verlangens en niet worden afgedekt door vruchtdragende activiteit (*karma*) en scholastieke ontwikkeling (*jñāna*), wordt *bhakti* genoemd.

bhāva – (1) spirituele emoties, liefde, sentiment; een bepaald gevoel van liefde, waarin de toegewijde Kṛṣṇa dient met de houding van een dienaar, vriend, ouder of geliefde; (2) een geïntensiveerd stadium van *prema*, dat in *Ujjvala-nīlamaṇi* wordt gelijkgesteld met *mahābhāva*. In *Ujjvala-nīlamaṇi* (14.154) wordt *bhāva* als volgt omschreven, Wanneer *anurāga* een speciale staat van intensiteit bereikt, heet het *bhāva* of *ma-*

hābhāva. Deze staat van intensiteit heeft drie kenmerken: (i) *anurāga* bereikt de staat van *sva-samvedya*, hetgeen betekent, dat het het object van zijn eigen ervaring wordt; (ii) het wordt *prakāśita*, stralend manifest, hetgeen betekent, dat alle acht *sāttvika-bhāvas* prominent worden ver- toond, en (iii) het bereikt de staat van *yāvad-āśraya-vṛtti*, hetgeen bete- kent, dat het actieve ingrediënt van deze geïntensiveerde staat van *anu- rāga* de ervaring van de *bhāva* van Rādhā en Kṛṣṇa overdraagt aan een ieder, die aanwezig is en gekwalificeerd is deze te ontvangen. Hiertoe behoren zowel de praktiserende (*sādhaka*) als de geperfectioneerde (*siddha*) toegewijden.

bhāva-bhakti – het beginstadium van perfectie in devotie. Een stadium van *bhakti*, waarin *suddha-satva*, de essentie van Bhagavān's innerlijke ver- mogen bestaande uit spirituele kennis en zegen wordt overgebracht op het hart van de praktiserende toegewijde uit het hart van de eeuwige metgezellen van Bhagavān, waar het door verschillende soorten smaak het hart zacht maakt. *Bhāva-bhakti* is de eerste spruit van *prema*, zuive- re liefde voor God.

bimba – de rode pompoen, kalebas.

Brahman – het onpersoonlijke, alomtegenwoordige aspect van Bhagavān, dat verstoken is van attributen en kwaliteiten.

brāhmaṇa – een van de vier *varṇas*, of kasten, in het *varṇāśrama* stelsel; iemand die lid is van die kaste, zoals een priester of een leraar.

C

cāmara – een waaier gemaakt van het haar uit de staart van een yak, die in het bijzonder wordt gebruikt als onderdeel van de toebehoren, die aan het godsbeeld worden geofferd.

campaka – de aromatische geel-witte bloem van de *Michelia Capaca* boom.

caraṇāmṛta – nectar van de voeten van Bhagavān. Substanties zoals melk, honing, yogurt, geklaarde boter en rozenwater worden gebruikt om de voeten van het godsbeeld te baden. De nectar, die daarvan wordt ver- zameld, wordt *caraṇāmṛta* genoemd.

cātaka – een bepaald soort vogel. Het kenmerk van deze vogel is, dat het alleen druppels water drinkt, die rechtstreeks uit de wolken vallen en dan alleen tijdens de constellatie genaamd *svāti-nakṣatra*. Deze vogel

sterft, voordat hij een andere vorm van water accepteert. De *gopīs* worden dikwijls vergeleken met *cātaka*-vogels, omdat ze alleen leven om Kṛṣṇa te zien en zonder Hem staan ze op het punt hun leven op te geven.

cintāmaṇi – een fabelachtige edelsteen, die alles kan geven, dat men verlangt. Het woord *cinta* betekent “denken” en *maṇi* betekent “edelsteen”. Deze steen kan daarom alles produceren, dat men kan bedenken. De aarde in de spirituele wereld is gemaakt van *cintāmaṇi*.

cit-śakti – het innerlijke vermogen van Bhagavān (zie *svarūpa-śakti*).

D

darśana – zien, ontmoeten, bezoeken, schouwen.

dāśya – (1) een van de vijf primaire relaties met Bhagavān, die in het hart wordt gevestigd, wanneer men zich in het stadium van *bhāva* of *prema* bevindt; liefde of aantrekkingskracht voor Bhagavān, die tot uitdrukking wordt gebracht in de stemming van een dienaar; (2) in deze wereld wordt de algemene relatie van praktiserende toegewijden met Bhagavān *kṛṣṇa-dāśya* of *bhagavad-dāśya* genoemd. Dit betekent eenvoudig te erkennen, dat het zijn ware identiteit is een dienaar van Bhagavān te zijn.

devas – hogere wezens gesitueerd in de hemelse planeten, die specifieke vermogens zijn toevertrouwd ten behoeve van het bestuur van het universum; hemelse godheden.

dhāma – een heilig pelgrimsoord; de plaatsen, waar Bhagavān verschijnt en Zijn transcendentale spel ten uitvoer legt.

dharma – (1) de natuurlijke, kenmerkende functie van een ding; datgene, dat niet van zijn natuur kan worden afgescheiden; (2) religie in het algemeen; (3) de sociaal religieuze plichten voorgeschreven in de geschriften voor verschillende klassen personen in het *varṇāśrama* stelsel; (4) materiële religiositeit.

dīkṣā-guru – inwijding gevend geestelijk leermeester. Iemand, die een *mantra* geeft in overeenstemming met de reguleringen van de geschriften aan een gekwalificeerde kandidaat met het doel om Bhagavān te vereren en door middel van die *mantra* God te realiseren, wordt *dīkṣā-guru* genoemd.

dikṣā-mantra – de *mantras* gegeven door de spiritueel leermeester op het moment van inwijding. Tot deze *mantras* behoren de *mahā-mantra*, *brahmā-gāyatrī*, *guru-mantra*, *guru-gāyatrī*, *gaura-mantra*, *gaura-gāyatrī*, *gopāla-mantra* en *kāma-gāyatrī*. De innerlijke gemoedgesteldheid van de *guru* met betrekking tot zijn dienstverlening aan Rādhā en Kṛṣṇa wordt via deze *mantras* overgedragen. Hieraan wordt verwezen in het volgende vers uit *Bhakti-sandarbha* (*Anuccheda* 237), “*yo mantraḥ sa guruḥ sākṣāt yo guruḥ sa hariḥ svayaṁ gurur yasya bhavet tuṣṭas tasya tuṣṭo hariḥ svayam* – de *mantra* (die door de geestelijk leermeester wordt gegeven) is zelf de *guru* en de *guru* is rechtstreeks de Allerhoogste Bhagavān Hari. Degene met wie de geestelijk leermeester tevreden is, krijgt ook het plezier van Śrī Hari Zelf.” Deze *mantras* zijn geladen met transcendentale kennis van Bhagavāns gedaante en de specifieke relatie met Bhagavān.

Dvādaśī – de twaalfde dag van de wassende maan en de afnemende maan.

E

Ekādaśī – een vastendag op de elfde dag van de wassende maan en de afnemende maan.

G

Gauḍīya Vaiṣṇava sampradāya – de school van het vaiṣṇavisme, die de disciplinaire opvolging van Śrī Caitanya Mahāprabhu volgt.

Gauḍīya Vaiṣṇava ācāryas – vooraanstaande leraren in de disciplinaire opvolging van Śrī Caitanya.

gopīs - de jonge koehedersmeisjes van Vraja aangevoerd door Śrīmatī Rādhikā, die Kṛṣṇa dient met het gevoel van amoureuze liefde. De term kan ook verwijzen naar de oudere *gopīs* aangevoerd door Moeder Yaśodā, die Kṛṣṇa met het gevoel van ouderlijke genegenheid dient.

goṣṭha – een veestal, een koestal, een stal of station voor dieren, een plaats waar koeien worden gehouden. Dit kan ook verwijzen naar het koehedersdorp Vraja, waar Kṛṣṇa Zijn spel uitvoert.

gosvami – iemand, die meester over zijn zintuigen is, een titel voor degenen in de wereldverzakende levensorde. Dit verwijst meestal naar de vermaarde volgelingen van Caitanya Mahāprabhu, die de levensstijl van de bedelmonnik aannamen.

govardhana-śilā – een steen van Govardhana Heuvel die niet-verschillend is van het lichaam van Śrī Kṛṣṇa en even vererenswaardig is als Kṛṣṇa Zelf.

guñjā-mālā – een halsketting van *guñjā*, kleine lichtrode zaden met een zwarte stip aan het bovineind. *Guñjā*-bessen vertegenwoordigen naar zeggen Śrīmatī Rādhikā.

guru-sevā – dienstverlening aan de geestelijk leermeester. Śrī Jīva Gosvāmī zegt in de *Bhakti-sandarbhā* (*Anuccheda* 237), dat men door constant en voortreffelijke dienst te verlenen aan zijn geestelijk leermeester gemakkelijk alle obstakels overstijgt, die met geen andere methode kunnen worden overstegen. Alleen met dergelijke dienstverlening kan men de allerhoogste genade van Bhagavān krijgen.

H

hari-kathā – vertellingen over de heilige namen, gedaante, kwaliteiten en het spel van Bhagavān Śrī Hari.

harināma – het chanten van de heilige namen van Bhagavān. Tenzij vergezeld van het woord *saṅkīrtana* verwijst het doorgaans naar de praktijk van het zachtjes voor zichzelf chanten van de Hare Kṛṣṇa *mahā-mantra* op een koord met *tulasī*-kralen.

hlādinī – dit verwijst naar *svarūpa-śakti*, die wordt overheerst door *hlādinī* (zie *svarūpa-śakti*). *Hlādinī* is het vermogen, dat is gerelateerd aan het aspect van *ānanda* of zegen van Bhagavān. Hoewel Bhagavān de belichaming is van alle plezier, is *hlādinī* dat vermogen, waarmee Hij bovenzinnelijke zegen proeft en anderen veroorzaakt die zegen te proeven.

J

japa – het heel zacht uitspreken of fluisteren van de heilige naam van Bhagavān voor zichzelf; verwijst doorgaans op de praktijk van het chanten van de heilige naam op *tulasī*-kralen.

jīva – het eeuwige, individueel levende wezen, die in de geconditioneerde staat van het materiële bestaan een materieel lichaam aanneemt in een van de ontelbaar vele levenssoorten.

jñāna – (1) kennis; (2) kennis van de afgescheidenheid van de ziel van materie en zijn identiteit als Brahman. Deze vorm van kennis leidt tot onpersoonlijke bevrijding.

K

kājala – een pasta gebruikt om de randen van de oogleden donker aan te zetten.

Kali-yuga – het huidige tijdperk van ruzie en schijnheiligheid, dat vijfduizend jaar geleden een aanvang nam.

kalpadruma - een boom, die alle wensen vervult. Het woord *kalpa* betekent “uitvinden, zich voorstellen, creëren of produceren” en het woord *druma* betekent “boom”. Dus alles, dat men zich kan voorstellen, kan deze boom produceren. De bomen in de geestelijke wereld hebben deze natuur. Ze kunnen de toegewijden alles leveren, dat ze voor de dienst van Bhagavān verlangen.

karma – (1) iedere activiteiten uitgevoerd in de loop van het materiële bestaan; (2) activiteiten die beloning opleveren; vrome activiteiten, die leiden tot materieel voordeel in deze wereld of in de hemelse planeten na de dood; (3) noodlot; voorgaande acties, die leiden tot onvermijdelijke gevolgen.

karma-kāṇḍa – een afdeling in de Veda's, die handelt over de uitvoering van ceremoniële handelingen en offerrituelen gericht op materieel voordeel of bevrijding.

kārttika-vrata – spirituele geloften afgelegd in de heilige maand van Kārttika (oktober-november).

kāyastha – een bepaalde kaste in de Indiase maatschappij, die over het algemeen nogal rijk is en zich dikwijls bezighoudt met belangrijke overheidsdiensten.

Kinnara – het woord *kinnara* is afkomstig van het Sanskriet “*kim nara* – is het een menselijk wezen?” De *kinnaras* zijn levende wezens met een gezicht en lichamelijke trekken gelijk mensen, maar ze wonen in *Bhuvarloka*, het gebied tussen de Aarde en de hemelse planeten.

kīrtana – gezamenlijk zingen van de heilige namen van *Bhagavān*, dat soms wordt begeleid met muziekinstrumenten. Dit kan ook wijzen op het luid, individueel zingen van de heilige naam en de orale beschrijvingen van de namen, gedaante, kwaliteiten, metgezellen en het spel van *Bhagavān*. *Kīrtana* is een van de negen belangrijkste onderdelen van devotie.

kr̥ṣṇa-kathā – vertellingen over de heilige namen, gedaante, kwaliteiten en het spel van Śrī Kṛṣṇa.

kuñja – een loofhut of een bosprceel; een natuurlijke schaduwrijke rustplaats, waarvan de zijden en het dak voornamelijk worden gevormd door bomen en klimplanten.

L

līlā – goddelijk spel en vermaak. De activiteiten van *Bhagavān*, hetzij bij de schepping van de materiële wereld of bij transcendente liefdesuitwisselingen met Zijn toegewijden, staan nimmer onder invloed van de materiële natuur. Deze zijn allemaal manifestaties van Zijn bewuste vermogens en zijn daarom bekend als *līlā*, of goddelijk spel. Dit spel en vermaak wordt door toegewijden gehoord, beschreven en op gemediteerd als onderdeel van de beoefening van *sādhana-bhakti*.

M

mādanākhyā-mahābhāva – *prema* in haar hoogste aspect; het hoogste stadium van *mahābhāva*. *Mādana* wordt in *Ujjvala-nīlamanī* (14.219) als volgt beschreven, “Het bijzondere aspect van *prema*, dat de gecondenseerde essentie is van het *hlādinī* vermogen en waarin alle andere stadia van *prema* – van *sneha* tot het *modana* aspect van *adhiruḍha* –

mahābhāva – bij elkaar komen en hun hoogste jubel ervaren, heet *mādana*. Dit is het hoogtepunt van *prema*, waarna niets hoger is. Deze vorm van *prema* is eeuwigdurend aanwezig in Śrīmatī Rādhikā en in niemand anders. Soms laat Ze deze *prema* uiterlijk zien en soms verbergt Ze het in Haar hart.”

madhura-rati – het permanente devotionele sentiment (*sthāyibhāva*) van toegewijden, die Śrī Kṛṣṇa dienen met het gevoel van amoreuze liefde (*mādhurya-rasa*).

mādhurya – beminnelijkheid of schoonheid. Met betrekking tot *bhakti* verwijst dit naar toewijding, die wordt geïnspireerd door aantrekkingskracht tot Bhagavāns bekoorlijke en intieme aspect als een knappe, jonge koeherder. Deze vorm van toewijding biedt de grootste liefdesuitwisseling tussen Bhagavān en Zijn toegewijden.

mādhurya-rasa – een van de vijf primaire relaties met Kṛṣṇa, die in het hart wordt gevestigd in het stadium van *bhāva* of *prema*; liefde voor of gehechtheid aan Kṛṇa, die tot uitdrukking wordt gebracht met het gevoel van een geliefde. Dit gevoel is eeuwigdurend aanwezig in de *gopīs* van Vraja.

mahā-bhāgavata – een groot toegewijde (zie *sādhu*).

mahābhāva – het hoogste stadium van *prema*, goddelijke liefde. In *Ujjvala-nīlamanī* (14.154) wordt *mahābhāva* als volgt omschreven, “Wanneer *anurāga* een speciale staat van intensiteit bereikt, heet het *bhāva*, of *mahābhāva*. Dit stadium van intensiteit heeft drie kenmerken: (1) *anurāga* bereikt de staat van *sva-samvedya*, hetgeen betekent, dat het het object van zijn eigen ervaring wordt; (2) het wordt *prakāśita*, stralend manifest, hetgeen betekent, dat alle acht *sāttvika-bhāvas* overheersend worden vertoond; en (3) het bereikt de staat van *yāvad-āśraya-vṛtti*, hetgeen betekent, dat het actieve ingrediënt van de geïntensiveerde staat van *anurāga* de ervaring van de *bhāva* van Rādhā en Kṛṣṇa overdraagt op een ieder, die aanwezig is en gekwalificeerd is deze te ontvangen.”

māna – een geïntensiveerd stadium van *prema*; een stadium in de ontwikkeling van *prema* tot *mahābhāva*. Het wordt in *Ujjvala-nīlamanī* (14.96) als volgt omschreven, “Wanneer *sneha* zijn hoogtepunt bereikt, dat de bekooring van de geliefde in telkens nieuwe variëteiten doet ervaren en desondanks uiterlijk een krom gedrag vertoont, heet het *māna*.”

māñjarī – alle *gopī* vriendinnen van Śrīmatī Rādhikā, die het spel en vermaak van Śrī Śrī Rādhā-Govinda intensiveren, kunnen in algemene zin *sakhīs* worden genoemd. Maar volgens de soort dienst, die ze verlenen,

kunnen ze in twee groepen worden ingedeeld: (1) *sakhīs* en (2) *mañjarīs*. Degenen, die evenals Śrīmatī Rādhikā hun dienstverlening onafhankelijk uitvoeren, worden *sakhīs* genoemd, zoals Lalitā en Viśākhā. Degenen, wier dienstverlening volgt in het kielzog van Lalitā, Viśākhā en andere intieme vriendinnen van Śrī Rādhā, zijn *mañjarīs*. Hiertoe behoren Rūpa Mañjarī, Rati Mañjarī, Anaṅga Mañjarī en anderen. Ze zijn iets jonger dan Rādhikā en omdat ze het gevoel hebben een dienstmeisjes te zijn, voeren ze intieme diensten uit, die zelfs Lalitā en Viśākhā niet kunnen uitvoeren. Ze begunstigen altijd Rādhikā en daarom heten ze *asama-sneha*, of *rādhikādhika-sneha*. Ze passen in de categorieën *nitya-sakhīs* of *prāṇa-sakhīs* (zie *sakhī*).

mañjari-bhāva – liefde voor Rādhā en Kṛṣṇa, die tot uitdrukking komt in het gevoel een intieme dienstmaagd van Śrī Rādhā te zijn, heet *mañjari-bhāva*. De *mañjarīs* hebben geen onafhankelijk gevoel van geluk en verdriet. Als Śrī Rādhā blij is, voelen zij zich blij en als Zij verdriet heeft, voelen zij zich verdrietig. Ze hebben geen onafhankelijk verlangen om Kṛṣṇa te ontmoeten. Zelfs als Kṛṣṇa hen een plezier wil doen door Zich met hen te verenigen, blijven ze onverschillig onder Zijn toenadering. De *mañjarīs* ervaren innerlijk de transformaties van Śrī Rādhā's liefde voor Kṛṣṇa door hun gevoel van intieme dienstverlening aan Haar en niet door Kṛṣṇa onafhankelijk te ontmoeten. Deze vorm van onzelfzuchtige liefde is eeuwigdurend aanwezig in de *rāgātmikā* metgezellen van Bhagavān, zoals Rūpa Mañjarī, en is het hoogste doel voor *sādhakas* van deze wereld.

mantra – een aanroeping samengesteld uit de namen van Bhagavān, die zich tot iedere individuele godheid richt. *Mantras* worden door een geestelijk leermeester aan de leerling gegeven op het moment van initiatie.

māyā – illusie; datgene, dat niet is; het externe vermogen van Bhagavān, dat de levende wezens beïnvloedt het valse egoïsme te aanvaarden, waardoor ze denken onafhankelijke genietters van deze materiële wereld te zijn.

māyāvādī – iemand, die de doctrine van illusie bepleit, namelijk de theorie bevorderd door de impersonalistische volgelingen van Śaṅkarācārya, die inhoudt, dat Gods gedaante, deze materiële wereld en het individuele bestaan van de levende wezens *māyā* of onecht zijn.

mīmāṃsā – een filosofische doctrine met twee afdelingen: (1) *pūrvamīmāṃsā* of *karma-mīmāṃsā* gesticht door Jaimini, die inhoudt, dat God door ritualistische verering verplicht is het resultaat te leveren; en

(2) *uttar-mīmāṃsā*, gesticht door Bādarāyana, dat handelt over de aard van Brahman.

mokṣa – bevrijding van het materiële bestaan.

mukti – bevrijding van het materiële bestaan.

N

nāma – de heilige naam van Bhagavān, die door toegewijden wordt gechant als onderdeel van de beoefening van *sādhana-bhakti*.

nāyikā – heldin. Van alle *gopīs* van Vraja zijn degenen, die rechtstreeks gemeenschap hebben met Kṛṣṇa, *nāyikās*. Alle *yūtheśvarīs*, of groepleiders, zijn ook *nāyikās*. Er zijn andere typen *gopīs*, die op een wenk van hun *yūtheśvarīs* soms als *nāyikās* optreden.

niṣṭhā – sterk vertrouwen; stabiliteit in zijn devotionele praktijk. Dit is het vierde stadium in de ontwikkeling van de kruipplant van toewijding. Dit ontwikkelt zich na de eliminatie van een aanzienlijk deel van zijn *anart-has*.

P

paravyoma – het geestelijke universum met ontelbaar veel spirituele planeten, die ieder worden overzien door Śrī Nārāyaṇa of Zijn verscheidene expansies.

praṇaya – een geïntensiveerd stadium van *prema*; een stadium in de ontwikkeling van *prema* naar *mahābhāva*. Het wordt in *Ujjvala-nīlamaṇi* (14.108) als volgt omschreven, “Als *māna* een onbetugelde intimiteit aanneemt geheten *viśrambha*, noemen geleerde autoriteiten het *praṇaya*.” Het woord *viśrambha*, dat in dit vers wordt gebruikt, betekent “volkomen vertrouwen zonder enige beperking of formaliteit”. Deze vertrouwelijkheid maakt, dat men zijn leven, verstand, intelligentie, lichaam en bezittingen in alle opzichten als één beschouwd met het leven, het verstand, de intelligentie en het lichaam van de geliefde.

prasāda – betekent letterlijk “genade”; verwijst vooral naar de restanten van voedsel geofferd aan de godheid; kan ook verwijzen naar de restan-

ten van andere artikelen geofferd aan de godheid, zoals wierrook, bloemen, bloemenslingers en kleding.

prema – (1) liefde voor Kṛṣṇa, die uiterst geconcentreerd is, die het hart volkomen doet smelten en die aanleiding geeft tot een diep gevoel van bezit in relatie tot Bhagavān (dit is de algemene omschrijving van *prema* gegeven in *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.4.1); (2) wanneer *rati* diep geworteld raakt en door geen enkel obstakel wordt gehinderd, heet het *prema*. Wanneer *prema* wordt versterkt, wordt het geleidelijk getransformeerd in *sneha*, *māna*, *praṇaya*, *rāga*, *anurāga* en *bhāva*. Als zich een oorzaak voordoet, die begrijpelijkerwijs de relatie tussen minnaar en geliefde kan ruïneren en deze blijft geheel ongeschonden, wordt een dergelijke intieme liefdesband *prema* genoemd (*Ujjvala-nīlamanī* 14.59, 63).

prema-bhakti – een stadium van *bhakti*, die wordt gekenmerkt door het verschijnen van *prema*; het geperfectioneerde stadium van devotie.

prema-dharma – de religie van goddelijke liefde.

priyā-sakhī – een dierbare vriendin.

R

rādhā-bhāva – het bijzondere gevoel van extase of goddelijke gevoelens van liefde, die Śrīmatī Rādhikā ervaart in Haar houding van onvermengde dienstverlening aan Śrī Kṛṣṇa, wordt gekend als *rādhā-bhāva*. Het geluk, dat Zij ervaart in de positie van reservoir van liefde, overstijgt het geluk, dat Kṛṣṇa ervaart als object van liefde. Kṛṣṇa, die ernaar verlangt om deze vorm van liefde te proeven, neemt de gedaante van Śrī Caitanya Mahāprabhu aan, die beschikt over de gevoelens en lichaamskleur van Śrīmatī Rādhikā.

rāga – (1) een diepe gehechtheid, die is doortrokken van spontane en intense absorbtie in het object van genegenheid. Het eerste kenmerk van *rāga* is een diepe en overweldigende dorst naar het object van genegenheid. Het verlangen naar water wordt dorst genoemd. Wanneer het lichaam een tekort aan water heeft, rijst deze dorst naar de oppervlakte. Wanneer deze dorst het punt bereikt, waarop men zonder water zijn lichaam niet langer in stand kan houden, wordt het overweldigende dorst genoemd. Wanneer op dezelfde manier de liefdesdorst naar het plezieren van het object van zijn genegenheid zo intens wordt, dat men in afwezigheid van dergelijke dienstverlening op het punt staat zijn leven op

te geven, wordt het *rāga* genoemd. Deze *rāga* is de basis van de *bhakti* van *rāgātmikā* toegewijden; (2) een geïntensiveerd stadium van *prema*; een stadium in de ontwikkeling van *prema* naar *mahābhāva*. Het wordt in *Ujjvala-nīlamanī* (14.126) als volgt omschreven, “Wanneer *praṇaya* het toppunt bereikt en veroorzaakt, dat zelfs extreme ellende in het hart wordt ervaren als geluk, wordt het *rāga* genoemd.” In het commentaar van Jīva Gosvami op dit vers legt hij uit, dat ellende een bron van groot geluk wordt, indien er een kans bestaat om Kṛṣṇa te ontmoeten door enige ellende te aanvaarden. En daar, waar geluk geen gelegenheid geeft om Kṛṣṇa te ontmoeten, wordt dat geluk een bron van groot verdriet. Wanneer een dergelijke staat wordt ervaren, wordt het *rāga* genoemd.

rāga-mārga – het pad van *rāga*, of spontane gehechtheid (zie *rāgānuga-bhakti*).

rāgānuga-bhakti – een stadium van *bhakti*, dat wordt gemotiveerd door spontane aantrekkingskracht of liefde; *bhakti* die volgt in het kielzog van de *rāgātmikā* natuur, die aanwezig is in het hart van de eeuwige metgezellen van Bhagavān in Vraja.

rāgātmikā – iemand in wiens hart van nature een diep, spontaan verlangen bestaat om Śrī Kṛṣṇa lief te hebben en te dienen; iemand wiens devotie is doortrokken van *rāga*. Dit verwijst specifiek naar de eeuwige inwoners van Vraja.

rasa – (1) de spirituele transformatie van het hart, die plaatsvindt, wanneer de geperfectioneerde staat van liefde voor Kṛṣṇa, of *rati*, wordt geconverteerd in vloeibare emoties in combinatie met diverse soorten bovenzinnelijke extasen. In *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (2.1.5) wordt *bhakti-rasa* als volgt gedefinieerd, “Wanneer de *sthāyibhāva*, of de permanente emotie van het hart in een van de vijf primaire relaties van neutraliteit, dienstbaarheid, vriendschap, ouderlijke liefde of amoureuze liefde zich vermengt met *vibhāva*, *anubhāva*, *sātvika-bhāva* en *vyabhicāri-bhāva* en in het hart van de toegewijde een buitengewone smaak produceert, wordt het *bhakti-rasa* genoemd.” Deze uiteenzetting van *bhakti* als *rasa* is de unieke bijdrage van Śrīla Rūpa Gosvāmī. De theorie van *rasa* was zelfs in zijn tijd goed bekend, want deze is afkomstig uit de *Nāṭya-sāstra* van Bharata Muni, het beroemde werk over Sanskriete poëtica en uitvoerende kunsten. Rūpa Gosvāmī heeft uitgelegd, hoe *rasa* wordt gegeneerd precies in overeenstemming met de definitie van Bharata Muni. Maar hij heeft de ervaring van *rasa* uitgelegd in termen van devotionele liefde voor Kṛṣṇa, terwijl het algemene idee is, dat *rasa* betrekking heeft

op de emotionele ervaring van poëzie en toneel. Er is dus zowel een transcendent als een seculier begrip van *rasa*. De volgende definities geven enig inzicht in het gewone begrip van *rasa*, zoals dat van toepassing is op poëzie en toneel; (2) de staat van esthetisch bewustzijn; het woord *rasa* betekent primair “smaak, snoepen of wellust”, maar overdrachtelijk (figuurlijk) betekent het de emotionele ervaring van poëzie en toneel; de smaak of het karakter van een poëtisch of dramatisch werk, het gevoel of sentiment dat erin overheerst; de esthetische ervaring bij het schouwen van een toneeluitvoering of het lezen of luisteren naar een gedicht; de toeschouwer identificeert zich met een bepaalde emotie, bijvoorbeeld die van de held of de heldin, en die is de overheersende emotie (*sthāyibhāva*). Als die emotie wordt opgeroepen door een bekwame toneeluitvoering en zich combineert met andere sentimenten, wordt het gecombineerd als een smakelijk sentiment, dat *rasa* heet.

rāsa-līlā – dit wordt beschreven door Jīva Gosvāmī in zijn commentaar op *Śrīmad-Bhāgavatam* (10.29.1), “Wanneer een artistieke danser met vele vrouwelijke danseressen danst, die zich in een cirkel bewegen, noemen geleerde autoriteiten dit *hallīśa*, een rondedans. Deze *rasa* wordt zelfs niet aangetroffen in de hemelse planeten, laat staan op planeet Aarde.” Śrīdhara Svāmī (*Śrīmad-Bhāgavatam* 10.33.2) heeft hem als volgt gedefinieerd, “Een speciaal soort dans uitgevoerd met veel vrouwelijke danseressen wordt gekend als *rasa*.” Sanātana Gosvāmī heeft hem ook gedefinieerd (*Śrīmad-Bhāgavatam* 10.33.2), “Wanneer veel mannelijke en vrouwelijke dansers in een kring dansen en ieder paar neemt elkaar in de arm en klapt bij het dansen in elkaars handen, wordt het *rasa* genoemd.”

rasika – iemand die in zijn hart de smaken van devotie kan proeven.

rati – (1) gehechtheid, dol zijn op; (2) een stadium in de ontwikkeling van *bhakti*, die synoniem is met *bhāva* (zie *bhāva-bhakti*).

ruci – smaak. Het ontwaken van smaak voor horen, chanten en meer van dergelijke toegewijde praktijken betekent, dat men deze activiteiten liever uitvoert, dan materiële activiteit. In dit stadium overstijgt de aantrekkingskracht voor spirituele zaken die van materiële dingen. Dit is het vijfde stadium in de ontwikkeling van de kruipplant van devotie. Dit stadium heeft plaats, nadat men stabiliteit in *bhajana* heeft verkregen.

rūpānuga – een volgeling van Śrīla Rūpa Gosvāmī; devotie, die het bijzondere, devotionele gevoel volgt, dat in het hart van Śrī Rūpa werd gekoesterd.

S

sādhaka – iemand die een spirituele discipline volgt om een bepaald doel te bereiken; vooral een beoefenaar van het devotionele pad.

sādhana – de methode, die men gebruikt om een specifiek doel te bereiken, wordt *sādhana* genoemd. Zonder *sādhana* kan met *sādhyā*, het doel van de beoefening, niet bereiken. Er zijn verschillende soorten *sādhana* in relatie tot verschillende doelstellingen. Degenen, die materieel plezier wensen, nemen het pad van *karma* als hun *sādhana*. Degenen, die bevrijding wensen, gaan het pad van *jñāna* als hun *sādhana*. En degenen, die aspiraties hebben voor de eeuwige, liefdevolle dienst aan Śrī Kṛṣṇa, nemen het pad van *bhakti* als hun *sādhana*. De *sādhana* van *bhakti* verwijst naar spirituele beoefeningen, zoals horen, chanten, enzovoort.

sādhana-bhakti – (1) het stadium van de beoefening van toewijding; (2) een stadium van *bhakti*, waarin allerlei spirituele disciplines, die worden uitgevoerd voor het plezier van Śrī Kṛṣṇa, worden uitgeoefend via het medium van de zintuigen met de intentie om de manifestatie van *bhāva*, of spirituele liefde voor God, te bewerkstelligen.

sādhu – hoewel het woord in algemene zin kan worden vertaald als een heilig persoon of een toegewijde, wijst het op toegewijden, die zeer gevorderd zijn. Dergelijke toegewijden kennen we ook als *mahat* (grote zielen) of *bhāgavata* (toegewijden die de eigenschappen van Bhagavān belichamen). Hun symptomen worden in *Śrīmad-Bhāgavatam* (5.5.2-3) beschreven, “*mahāntas te sama-cittāḥ praśāntāḥ vimanyavaḥ suhṛdaḥ sādhave ye. ye vā mayīse kṛta-sauhṛdārthā janeṣu dehambhara-vārtikeṣu gr̥heṣu jāyātmaja-rātimsu na pr̥ti-yuktā yāvad-arthās ca loke* – de grote zielen beschikken over de volgende kwaliteiten. Ze zien alle levende wezens met gelijkgestemde blik. Ze zijn volkomen rustig vanwege hun intelligentie, die stevig is verankerd in Bhagavān. Ze kennen geen woe-de. Ze wensen alle levende wezens als vrienden het beste toe. Ze zijn *sādhus*, hetgeen betekent, dat ze nooit iemands fouten in ogenschouw nemen. Ze hebben zich stevig in een liefdevolle relatie met de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods gevestigd en ze beschouwen die liefde als het hoogst bereikbare object. Ze beschouwen geen ander object hun belangstelling waardig. Ze zijn niet gehecht aan personen, die zijn verzonken in materieel plezier, noch voor vrouw, kinderen, rijkdom of huis. Ze hebben geen verlangen om meer rijkdom te verzamelen dan noodzake-

lijk is voor de instandhouding van hun lichaam ten behoeve van de dienst van Bhagavān.”

sādhū-saṅga – de associatie van vergevorderde toegewijden, die beschikken over de kwaliteiten, die hierboven zijn beschreven. Het woord *sādhū-saṅga* betekent niet louter in de nabijheid van gevorderde toegewijden zijn. Het betekent, dat men naar hen op zoek gaat, dat men bij hen blijft, hen eerbetuigingen aanbiedt, hen zoveel mogelijk dient, spirituele instructies van hen hoort, spirituele praktijken onder hun leiding uitvoert, in het voetspoor van hun gedrag volgen en men zijn leven volgens hun instructies inricht. In *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (1.2.91) definieert Śrīla Rūpa Gosvāmī specifiek welke soort *sādhū-saṅga* we dienen te zoeken – *sajātīyāśaye snigdhe sādhou saṅgaḥ svato vare*. Hij zegt, dat we moeten associëren met toegewijden, die aanzienlijk verder zijn gevorderd dan wijzelf, die zachtaardig van karakter zijn en die zijn gevestigd in de gevoelstemming van de dienstverlening aan Kṛṣṇa, waarnaar wijzelf ook aspireren. Dit is de eerste ontwikkeling van de kruipplant van toewijding na zijn wordingsproces in de vorm van vertrouwen.

sahajiyā – een groep zogenaamde spiritualisten, die de stadia van gevorderde toewijding zien als gemakkelijk verkrijgbaar en daarom de symptomen van die stadia imiteren.

sakhī – de vriendinnen van Śrīmatī Rādhikā worden beschreven in *Ujjvala-nilamaṇi* (4.50-4), “De mooie jonge meisjes van Vraja in de meest verheven groep van Śrīmatī Rādhikā hebben allemaal verleidelijke wenkbrauwen, ze zijn getooid met volkomen gunstige kwaliteiten en ze trekken altijd Śrī Mādhava aan door de boeiende transformaties van hun jeugdige, amoureuze gevoelens. Er zijn vijf typen *sakhīs* van Vṛndāvanēśvarī:

- 1) *sakhī* – Kusumikā, Vindhya, Dhaniṣṭhā en anderen
- 2) *nitya-sakhī* – Kastūrikā, Maṇi Mañjarī en anderen
- 3) *prāṇa-sakhī* – Śaśimukhī, Vāsantī, Lāsikā en anderen
- 4) *priyā-sakhī* – Kuraṅgākṣī, Sumadhyā, Madanālāsā, Kamalā, Mādhurī, Mañjukesī, Kandarpa-sundarī, Mādhavī, Mālatī, Kāmalatā, Śāśīkala en anderen
- 5) *parama-preṣṭhā-sakhī* – Lalitā, Viśākhā, Campakalatā, Citrā, Tuṅga-vidyā, Indulekhā, Raṅgadevī en Sudevī.

De *sakhīs*, *nitya-sakhīs* en *prāṇa-sakhīs* zijn naar zeggen qua gedaante en natuur praktisch gelijk aan Śrīmatī Rādhikā. Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura legt uit, dat dit betekent, dat ze bijna gelijk zijn in *prema*, schoonheid, gunstige kwaliteiten enzovoort, niet dat ze in alle opzichten

gelijk zijn. Als ze in alle opzichten gelijk zouden zijn, zouden ze de positie van *priyā-sakhīs* en *parama-preṣṭha-sakhīs* hebben. Hij zegt, hoewel er vijf typen *sakhīs* zijn, worden ze verder verdeeld in twee categorieën: (i) *sama-sneha* – degenen met dezelfde genegenheid voor Rādhā en Kṛṣṇa; en (ii) *asama-sneha* – degenen die een grotere genegenheid voor Rādhā of voor Kṛṣṇa tonen.

De *sakhīs* hebben een grotere genegenheid voor Kṛṣṇa. De *nitya-sakhīs* en *prāṇa-sakhīs* hebben een grotere genegenheid voor Śrīmatī Rādhikā. De *priyā-sakhīs* en *parama-preṣṭha-sakhīs* hebben een even grote genegenheid voor beiden, Rādhā en Kṛṣṇa. Gelijke mate van genegenheid betekent, dat ze soms voor Śrī Rādhā en soms voor Kṛṣṇa een grotere genegenheid tonen. Als Kṛṣṇa Śrī Rādhā op Zich laat wachten en Hij daagt eindelijk op met aanwijzingen, dat Hij met een andere minnares op stap is geweest, voelt Rādhā Zich balorig en bevindt Zich in een spotzieke staat genaamd *khaṇḍitā*. Op dat moment tonen de *parama-preṣṭha-sakhīs* een grotere genegenheid voor Śrī Rādhā. Als Kṛṣṇa in een nederige bui aan de voeten van Rādhikā valt en om vergeving smeekt en Ze geeft Haar jaloerse woede niet op, kiezen de *parama-preṣṭha-sakhīs* de zijde van Kṛṣṇa. Ze kunnen het verdriet van Rādhā noch Kṛṣṇa verdragen en als ze zien, dat de een verdriet bij de ander veroorzaakt, hebben ze de neiging de zijde te kiezen van degene, die vertwijfeld is.”

sakhya – een van de vijf primaire relaties met Kṛṣṇa, die in het hart wordt gevestigd, wanneer men zich in het stadium van *bhāva* of *prema* bevindt; liefde voor of gehechtheid aan Bhagavān, die tot uitdrukking wordt gebracht met het gevoel een vriend te zijn.

samarthā-rati – de *rati* van de *gopīs* voor Kṛṣṇa heet *samartha-rati*. De permanente of overheersende emotie in het hart, die de relatie met Kṛṣṇa bepaalt, wordt afwisselend *sthāyibhāva* en ook *kṛṣṇa-rati*, of liefde voor Kṛṣṇa, genoemd. Deze *kṛṣṇa-rati* bestaat in verschillende typen naar gelang de relatie van de toegewijde met Kṛṣṇa. De *rati* van de *gopīs* wordt in *Ujjvala-nīlamanī* (14.52-3) als volgt gedefinieerd, “Het verlangen naar amoureuze gemeenschap, die eenheid heeft bereikt met de natuur van *rati* zelf en daardoor wordt onderscheiden van *sādhāraṇī-rati* (de *rati* van Kubjā) en *samañjasā-rati* (de *rati* van de koninginnen van Dvārakā), wordt *samarthā-rati* genoemd. Zelfs een spoor van het verschijnen van deze *rati*, die voortkomt uit de eigen natuur van de *gopīs* zonder externe aanzet, of zelfs het minste of geringste contact met iets, dat aan Kṛṣṇa is gerelateerd, doet hen alle hindernissen, zoals familie,

religie, ernst en verlegenheid vergeten. Deze *rati* is zo hoog geconcentreerd, dat geen spoor van welke andere stemming dan ook erin kan binnendringen.”

sambandha-jñāna – kennis met betrekking tot de wederzijdse relatie tussen Bhagavān, de levende wezens en de materiële energie. Het woord *sambandha* betekent “verbinding”, “relatie” en “binden”. De levende wezens zijn eeuwigdurend en onafscheidelijk verbonden aan de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods. Daarom is Hij het ware object van relatie. De algemene relatie tussen de levende wezens en de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods is die van dienaar en degene, die wordt gediend. In het geperfectioneerde stadium van *bhakti* echter raakt men gevestigd in een specifieke relatie met Bhagavān hetzij als dienaar, vriend, ouder of geliefde.

sampradāya – een disciplinaire opvolging; een bepaald systeem van religieus onderwijs. Volgens de *Padma Purāṇa* zijn er in het tijdperk van Kali vier geauthoriseerde lijnen van Vaiṣṇava disciplinaire opvolging, “*ataḥ kalau bhaviṣyanti catvāraḥ sampradāyinaḥ śrī-brahma-rudra-sanakā vaiṣṇavāḥ kṣīti-pāvanāḥ* – in het tijdperk van Kali zullen vier Vaiṣṇava *sampradāyas* de Aarde zuiveren. Deze zijn de Śrī (Lakṣmī), Brahmā, Rudra en Sanaka (Catuḥsana) *sampradāyas*.” Deze *sampradāyas* zijn vermaard door de namen van de *ācāryas*, die hun doctrines in recenter tijden hebben gevestigd, “*rāmānujaṃ śrīḥ svicakre madhvācāryaṃ caturmukhaḥ śrī-viṣṇusvāmināṃ rudro nimbādityaṃ catuḥsanaḥ* – Śrī (Lakṣmī-devī) aanvaardde Rāmānuja; Caturmukha Brahmā aanvaardde Madhvācārya; Rudra aanvaardde Viṣṇusvāmī; en Catuḥsana, de vier Kumāra’s, aanvaardden Nimbāditya als respectievelijke leiders van hun *sampradāyas*.” Hoewel Śrī Caitanya wordt aanvaard als behorend tot de Madhva *sampradāya*, wordt Zijn lijn onderscheiden als de Gauḍīya *sampradāya*, want Hij is de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods Zelf en Hij heeft de hoogste begrippen van liefde voor God gepresenteerd, die voorheen aan geen van de *sampradāyas* bekend waren.

śānta – het gevoel van neutraliteit; een van de vijf primaire relaties met Bhagavān, die in het hart wordt gevestigd, wanneer men zich in het stadium van *bhāva* of *prema* bevindt.

sātvika-bhāva – een van de vijf essentiële ingrediënten van *rasa*; acht symptomen van spirituele extase, die uitsluitend uit de staat van onvermengde goedheid (*viśuddha-sattva*) voortkomen, of met andere woorden, wanneer het hart wordt overweldigd door emoties met betrekking tot de primaire of secundaire vormen van *rati*. De achte symptomen zijn

alsvolgt: (1) *stambha* – aan de grond genageld staan; (2) *sveda* – transpireren; (3) *romāñca* – overeind staan van het haar of ‘kippenvet’; (4) *sva-ra-bhaṅga* – stotteren; (5) *kampa* – beven; (6) *vaivarṇa* – verbleken of van kleur verschieten; (7) *asru* – tranen; en (8) *pralaya* – verlies van bewustzijn of flauwvallen.

sevā – dienstverlening, assistentie, eerbied, devotie voor.

siddha – (1) gerealiseerd of geperfectioneerd; bevrijde ziel die in de geestelijke wereld verblijft; (2) een klasse semi-goddelijke wezens, die beschikt over de acht bovennatuurlijke of mystieke perfecties en zich bevindt in Bhuvanloka, de atmosfeer tussen de Aarde en het hemelrijk.

śikṣā-guru – instructiegevend geestelijk leermeester, van wie men instructies krijgt over de manier, waarop men op het pad van *bhajana* vooruitgang kan maken.

smārta – een orthodoxe *brāhmaṇa*. Dit wijst doorgaans op iemand, die op rigide wijze de Smṛti aanhangt (in het bijzonder de geschriften over religieuze gedragscodes) en te zeer gehecht is aan de externe rituelen zonder de onderliggende essentie van de geschriften te bevatten.

Smṛti – (1) hetgeen wordt herinnerd; (2) het corpus van geheiligde literatuur, die wordt herinnerd (in tegenstelling tot Śruti, dat rechtstreeks van de wijzen werd gehoord of aan hen werd geopenbaard). Hiertoe behoren de Purāṇa’s en de geschriften, die het pad van *dharma* uiteenzetten, zoals *Manu-saṁhitā*.

sneha – een geïntensiveerd stadium van *prema*; een stadium in de ontwikkeling van *prema* tot *mahābhāva*. Het wordt in *Ujjvala-nīlamāṇi* (14.79) als volgt omschreven, “Wanneer *prema* naar zijn hoogste grens opstijgt, waarbij het de waarneming van het object van liefde intensiveert en het hart doet smelten, wordt het *sneha* genoemd.”

śraddhā – vertrouwen. Dit wijst op vertrouwen in de uitspraken van de geschriften, dat is ontwaakt nadat uit vele levens vrome devotionele activiteiten zijn verzameld. Dergelijk vertrouwen wordt gewekt in de associatie van heilige personen en het is de uiterlijke manifestatie van het zaad van de kruipplant van devotie. De innerlijke essentie van dat zaad is de notie, die in het hart van de leerling is geplant, om Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa in een bepaalde capaciteit te dienen.

śṛṅgāra-rasa – een andere naam voor *mādhurya-rasa*, het devotionele gevoel, dat een transformatie van liefde is in de gemoedsgesteldheid van amoureuze aantrekkingskracht.

Śruti – (1) datgene, dat wordt gehoord; (2) onfeilbare kennis, die werd ontvangen door Brahmā of de grote wijzen aan het begin van de schepping en die via hen in disciplinaire opvolging neerdaalt; (3) de originele vier Veda's (ook bekend als de *nigamas*) en de Upaniṣaden.

sthāyibhāva – een van de vijf essentiële ingrediënten van *bhakti-rasa*; het permanente gevoel, of *mukhya-rati*, in een van de vijf primaire relaties van *sānta*, *dāsyā*, *sakhya*, *vātsalya* en *mādhurya*. Dit verwijst ook naar het overheersende gevoel in de zeven secundaire smaken, of *gauṇa-rati*, van gelach, verbazing, verwondering, heldhaftigheid, mededogen, woe-de, angst en walging.

svāmini – in algemene zin is dit een aanspreektitel, die een vrouwelijke dienstmaagd kan gebruiken om te wijzen op haar meesteres of eigenares. De *mañjaris* spreken hiermee op toegenegen wijze Śrī Rādhā aan om blijk te geven van hun meest dierbare, intieme relatie met Haar.

svarūpa – (1) gedaante, identiteit, natuur; (2) de eeuwige, grondrechtelijke natuur en identiteit van het zelf, die in het stadium van *bhāva* wordt gerealiseerd.

svarūpa-śakti – het goddelijke vermogen van Bhagavān heet *svarūpa-śakti*. Het wordt *svarūpa-śakti* genoemd, omdat het zich in de gedaante van Bhagavān bevindt. Dit vermogen is *cinmaya*, volkomen bewust, en is daardoor de tegenhanger en antithese van materie. Het is daarom ook bekend als *cit-śakti*, of vermogen dat beschikt over bewustzijn. Omdat dit vermogen intiem is verbonden met Bhagavān, aangezien het zich in Zijn gedaante bevindt, wordt het verder ook *antaraṅga-śakti* of innerlijk vermogen genoemd. Omdat het superieur is aan Zijn marginale en externe vermogens, zowel qua gedaante als glorie, wordt het ook *para-śakti* of superieur vermogen genoemd. Dus aan de hand van zijn kwaliteiten is dit vermogen bekend onder verschillende namen – *svarūpa-śakti*, *cit-śakti*, *antaraṅga-śakti* en *para-śakti*.

T

tāmbula - betelblad; een toebereidsel van betelbladeren met limoen, *catechu*, *areca*-noot en andere kruiden, dat als verfrissing wordt gekauwd.

taṣastha-śakti – het marginale vermogen van Bhagavān bestaande uit ontelbaar vele, oneindige kleine levende wezens.

tilaka – teken van klei, dat op het voorhoofd en andere delen van het lichaam wordt gedragen door Vaiṣṇava's en dat hun toewijding aan Śrī Kṛṣṇa of Viṣṇu kenmerkt.

tulasī – een heilige plant, waarvan de blaadjes, de bloesems en het hout door Vaiṣṇava's worden gebruikt bij de verering van Śrī Kṛṣṇa.

V

vaidhī – een stadium van *bhakti*, dat wordt gedreven door de regels en verboden van de geschriften.

Vaikuṇṭha - de geestelijke wereld. Het majestueuze gebied van de spirituele wereld, waar Śrī Nārāyaṇa en Zijn diverse expansies heersen.

Vaiṣṇava – een toegewijde van Śrī Kṛṣṇa of Viṣṇu.

varṇāśrama-dharma – het vedische sociale stelsel, dat de samenleving in vier beroepsgroepen (*varṇas*) en vier levensfasen (*āśramas*) organiseert.

vātsalya – een van de vijf primaire relaties met Kṛṣṇa, die in het hart wordt gevestigd, wanneer men zich in het stadium van *bhāva* of *prema* bevindt; liefde of gehechtheid aan Bhagavān, die tot uitdrukking worden gebracht in de gemoedsgesteldheid van een ouder.

vibhāva – een van de vijf essentiële ingrediënten van *rasa*; datgene, waarin en waardoor *rati* wordt gestimuleerd en wordt veroorzaakt te worden geproefd, wordt *vibhāva* genoemd. *Vibhāva* bestaat in twee soorten: *ālambana* (de ondersteuning) en *uttipana* (de stimulans). Hij, voor wie *rati* wordt gewekt, wordt *viṣayālambana* (het object van *rati*) genoemd en degene, in wie *rati* wordt gewekt, wordt *āśrayālambana* (het reservoir van *rati*) genoemd. Śrī Kṛṣṇa is de *viṣayālambana* van *kṛṣṇa-rati* en de toegewijden zijn de *āśrayālambana*. In *Uddipana-vibhāva* wordt naar objecten verwezen, die herinnering aan Śrī Kṛṣṇa stimuleren, zoals Zijn kleding en ornamenten, het voorjaar, de oever van de Yamunā, de loofhutten, koeien, pauwen, enzovoort.

Vraja-dhāma – het gebied van 135 vierkante kilometer in het district van Mathurā, waar Kṛṣṇa Zijn spel heeft uitgevoerd.

Vraja-maṇḍala – hetzelfde als Vraja-dhāma.

vraja-prema – *prema* met de natuur van liefde voor Kṛṣṇa, die de bewoners van Vraja voor Hem koesteren; *prema* verzadigd van intimiteit, die totaal geen formaliteit of eerbied kent. De inwoners van Vraja hebben

geen idee, dat Kṛṣṇa God is. Ze denken over Hem als hun beste vriend, zoon of minnaar. Dit is de hoogste soort *prema* en is de enige soort *prema*, de Kṛṣṇa onder beheer brengt.

vyabhicāri-bhāva – een van de vijf essentiële ingrediënten van *rasa*; drieëndertig innerlijk spirituele emoties, die voortkomen uit de nectaroceaan van de *sthāyibhāva*, veroorzaken dat deze aanzwelt en dan terugvloeit in die oceaan. Hiertoe behoren emoties, zoals neerslachtigheid, vreugde, angst en zielsangst, evenals het verbergen van emoties.

Y

Yogamāyā – Śrīla Jiva Gosvāmī heeft in zijn *Vaiṣṇava-toṣanī* commentaar op *Śrīmad-Bhāgavatam* (10.29.1) Yogamāyā als volgt gedefinieerd, “*yogamāyā parākhyācintya-śakti* – Yogamāyā is het onbevattelijke vermogen genaamd *parā*.” Daarom is Yogamāyā in wezen de *para-śakti* of *svarūpa-śakti* van Bhagavān. Yogamāyā en Mahāmāyā zijn alletwee vermogens, die beschikken over een onbevattelijke capaciteit om te verwarren en te begoochelen. De toepassing van dit begoochelende vermogen is echter niet identiek. Mahāmāyā begoochelt degenen, die van Bhagavān zijn afgekeerd en Yogamāyā begoochelt degenen, die in verbinding staan met Bhagavān. Mahāmāyā begoochelt de *jīvas*, die afkerig zijn van God en bedekt hun kennis om hen aan te sporen de vruchten van hun *karma* te oogsten. Maar waarom begoochelt Yogamāyā degenen, die in contact staan met God? Degenen, die in contact staan met God, wijzen op Zijn metgezellen. Ze dienen Bhagavān in Zijn spel en vermaak.

Yogamāyā betovert Gods metgezellen alleen met het doel om de beking en de schoonheid van Zijn spel te verhogen. Het spel van Bhagavān met Zijn metgezellen heet *antaraṅga-līlā*. Daarom dient Yogamāyā, Bhagavāns innerlijke vermogen, Bhagavān in Zijn *antaraṅga-līlā*. In Vraja is Yogamāyā geïndividualiseerd in de gedaante van de ascetische dame, Paurṇamāsī.

yogī – iemand die het systeem van *yoga* praktiseert met het doel de Superziel te realiseren of samen te vloeien in het persoonlijke lichaam van Bhagavān.

yugala – twee, een paar.

yugala-mantra – een *mantra* om Śrī Rādhā-Kṛṣṇa te vereren; kan verwijzen naar de achttien lettergrepige *gopāla-mantra* of de *kāma-gāyatrī*.

Centra & Contacten Wereldwijd

www.purebhakti.com/contact-us/centers-mainmenu-60.html

INDIA

Mathura: *Shri Keshavaji Gaudiya Math* – Jawahar Hata, U.P. 281001 (Opp. Dist. Hospital), Email: mathuramath@gmail.com • **New Delhi:** *Shri Raman-vihari Gaudiya Math* – Block B-3, Janakpuri, New Delhi 110058 (Near musical fountain park), Tel: 9810192540; *Karol Bagh Centre:* Rohini-nandana dasa, 9A/39 Channa Market, WEA, Karol Bagh, Tel: 9810398406, 9810636370, Email: purebhakti.kb@gmail.com • **Vrindavan:** *Shri Rupa-Sanatana Gaudiya Math* – Dan Gali, U.P. Tel: 09760952435; *Gopinath Bhavan* – Parikrama Marga (next to Imli-tala), Seva Kunja, Vrindavan 281121, U.P., Email: vasantidasi@gmail.com • **Puri:** *Jay Shri Damodar Gaudiya Math* – Sea Palace, Chakratirtha Road. Tel: 06752-223375 • **Bangalore:** *Shri Madan Mohan Gaudiya Math* – 245/1 29th Cross, Kaggadasa pura Balaji layout, Bangalore-93, Tel: 08904427754, Email: bvvaikhanas@gmail.com; *Shri Ranganath Gaudiya Math* – Hesaraghatta, Bangalore, Tel: 09379447895, 07829378386 • **Faridabad:** *Shri Radha Madhav Gaudiya Math* – 293, Sector-14, Hariyana, Tel: 09911283869 • **Navadvipa:** *Shri Shri Keshavaji Gaudiya Math* – Kolerdanga Lane, Nadiya, Bengal, Tel: 09153125442

AUSTRALIA

Garden Ashram – Akhileshvari dasi, Tel: 612 66795916, Email: akhileshvari.dasi@gmail.com • *Shri Gaura Narayan Gaudiya Math* – Brisbane, Queensland, Tel: +61 403 993 746, Email: bhaktibrisbane2010@gmail.com

CHINA / HONG KONG

15A, Hillview Court, 30 Hillwood Road, Tsim Sha Tsui, Kowloon, Tel: +85223774603

UNITED KINGDOM & IRELAND

Birmingham: *Shri Gour Govinda Gaudiya Math* – 9 Clarence Road, Handsworth, Birmingham, B21 0ED, U. K., Tel: (44) 121551-7729, Email: bvashram108@gmail.com • **London:** *Shri Gangamata Gaudiya Math* – 631 Forest Road, E17 4NE London, Tel: 02080578406, Email: gangamatas@hotmail.com • **Galway:** *Family Centre* – Tel: 353 85-1548200, Email: jagannathchild@gmail.com

USA

Gaudiya Vedanta Publications Offices – Tel: (800) 681-3040 ext. 108, Email: orders@bhaktiprojects.org • **Alachua:** *Shri Shri Radha-Govinda Mandir* – Tel: (1) 386-462-2682. Email: yourbvgi@gmail.com, Website: www.bvgi.org • **Houston:** *Shri Govindaji Gaudiya Math* – Tel: (1) 281-650-8689. Email: info@sggm.org, Website: www.sggm.org

Websites

Gauḍīya Vedānta Publications (GVP)

De GVP publiceert, conserveert en distribueert de boeken van Śrī Śrīmad Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvami Mahārāja. Voor meer informatie over de inhoud van deze boeken kunt u de volgende websites bezoeken:

www.purebhakti.com – voor nieuws, updates en gratis downloaden van boeken, lezingen en *bhajans*.

www.purebhakti.tv – voor het kijken en luisteren naar lezingen online en voor links naar updates van live web-casts.

www.harikatha.com – voor het per email ontvangen van de lezingen en video's van Śrī Śrīmad Bhaktivedana Nārāyaṇa Mahārāja op zijn wereldreis.

Indien u meer wilt weten over boeken, lezingen, audio-opnamen, video's, lessen en de International Pure Bhakti Yoga Society (IPBYS) van Śrī Śrīmad Bhaktivedana Nārāyaṇa Mahārāja kunt u contact opnemen met **connectwithussoon@gmail.com**

Voor het vinden van een centrum in uw buurt:

www.purebhakti.com/contact-us

Engelse publicaties van

ŚRĪ ŚRĪMAD

BHAKTIVEDĀNTA NĀRĀYAṆA GOSVĀMĪ MAHĀRĀJA

<p><i>Arcana-dīpikā</i> <i>Śrī Bhajana-rahasya</i> <i>Śrī Bhakti-rasāmṛta-sindhu-bindu</i> <i>Bhakti-rasāyana</i> <i>Bhakti-tattva-viveka</i> <i>Śrī Brahma-sāmhītā</i> <i>Essence of the Bhagavad-gītā</i> <i>Five Essential Essays</i> <i>Going Beyond Vaikuṅṭha</i> <i>Harmony</i> <i>Jaiva-dharma</i> <i>Letters From America</i> <i>Śrī Manaḥ-sikṣā</i> <i>My Sikṣā-guru and Priya-bandhu</i> <i>Pinnacle of Devotion</i> <i>Śrī Prabandhāvalī</i> <i>Secret Truths of the Bhāgavatam</i> <i>Secrets of the Undiscovered Self</i> <i>Śiva-tattva</i> <i>Śrī Bṛhad-bhāgavatāmṛta</i> <i>Śrī Dāmodarāṣṭakam</i> <i>Śrī Gauḍīya Gīti-guccha</i> <i>Śrī Gīta-govinda</i> <i>Śrī Gopī-gīta</i> <i>Śrī Harināma Mahā-mantra</i> <i>Śrīmad Bhagavad-gītā</i></p>	<p><i>Śrī Navadvīpa-dhāma-māhātmya</i> <i>Śrī Navadvīpa-dhāma Parikramā</i> <i>Śrī Prema-samputa</i> <i>Śrī Rādhā-kṛṣṇa-gaṇoddeśa-dīpikā</i> <i>Śrī Saṅkalpa-kalpadrumaḥ</i> <i>Śrī Sikṣāṣṭaka</i> <i>Śrī Upadeśāmṛta</i> <i>Śrī Vraja-maṅḍala Parikramā</i> <i>Śrī Rāya Rāmānanda Saṁvāda</i> <i>Śrīla Bhakti Prajñāna Keśava Gosvāmī – His Life and Teachings</i> <i>The Distinctive Contribution of Śrīla Rūpa Gosvāmī</i> <i>The Essence of All Advice</i> <i>The Gift of Śrī Caitanya Mahāprabhu</i> <i>The Journey of the Soul</i> <i>The Nectar of Govinda-līlā</i> <i>The Origin of Ratha-yātrā</i> <i>The Way of Love</i> <i>Utkalikā-vallarī</i> <i>Vaiṣṇava-siddhānta-mālā</i> <i>Veṅu-gīta</i> <i>Walking with a Saint</i> <i>Rays of the Harmonist (periodical)</i></p>
--	--

Nederlandse publicaties

van **Śrī Śrīmad Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja**

vertaald en uitgegeven door Pro Deo Uitgever Jaya Radhe

<https://purebhakti.com/jayaradhe.nl>

<i>Bhagavad-gītā</i>	<i>Prabandha Pañcakam</i>
<i>Bhāgavata-rahāsya</i>	<i>Prabandhavalī</i>
<i>Bhajana-rahasya</i>	<i>Prema-pradīpa</i>
<i>Bhakti-tattva-viveka</i>	<i>Prema-samputa</i>
<i>Boterdief</i>	<i>Reis van de ziel</i>
<i>Camatkāra-candrikā</i>	<i>Rāga-vartma-candrikā</i>
<i>Essentie van Bhagavad-gītā</i>	<i>Rāmānanda Rāya Saṁvāda</i>
<i>Geheimen van Bhajana</i>	<i>Śikṣāṣṭaka</i>
<i>Geheimen van het onontdekte Zelf</i>	<i>Śiva-tattva</i>
<i>Geluk in het paradijs der dwazen</i>	<i>Śrī Rādhā</i>
<i>Gift van Śrī Caitanya Mahāprabhu</i>	<i>Śrī Rūpa Gosvāmī's bijdrage</i>
<i>Gīta-govinda</i>	<i>Summum van toewijding</i>
<i>Gopi-gīta</i>	<i>Ujjvala-nilāmaṇi-kiraṇa</i>
<i>Hari-kathāmṛta</i>	<i>Upadeśamṛta</i>
<i>Jagannātha Ratha-yātrā</i>	<i>Utkalikā-vallarī</i>
<i>Jaiva-dharma</i>	<i>Veṇu Gīta</i>
<i>Mādhurya-kādambinī</i>	<i>Verborgen pad van devotie</i>
<i>Maharṣi Durvāsā</i>	<i>Voorbij Nirvāṇa</i>
<i>Manaḥ-śikṣā</i>	<i>Ware sentimenten van de ziel</i>
<i>Nitya-dharma</i>	<i>Wijze van Liefhebben</i>

